

DRUŠTVO ZA NENASILNO KOMUNIKACIJO

DELO S POVZROČITELJI NASILJA

STROKOVNE SMERNICE IN PREDSTAVITEV DELA

Ljubljana, december 2015

DELO S POVZROČITELJI NASILJA STROKOVNE SMERNICE IN PREDSTAVITEV DELA

Urednica: Tjaša Hrovat

Avtorice in avtorji (po abecednem redu): Klavdija Aničič, Tanja Hrovat
Svetičič, Tjaša Hrovat, Gregor Lapajne, Gregor Mešič, Robert Miklavčič

Strokovni pregled: Katja Zabukovec Kerin

Oblikovanje: Gašper Mlakar, Tjaša Hrovat

Izdajatelj: Društvo za nenasilno komunikacijo

Kraj in leto izida: Ljubljana, 2015

Tisk: Kript d. o. o.

Naklada: 500

© - To delo je na voljo pod pogoji slovenske licence Creative Commons 2.5, ki ob priznavanju avtorstva dopušča nekomercialno uporabo, ne dovoljuje pa nobene predelave.

Publikacija je bila izdana s sofinanciranjem Fundacije za financiranje invalidskih in humanitarnih organizacij.

Publikacija ni namenjena prodaji. Dostopna je brezplačno.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

364.632-056.49

DELO s povzročitelji nasilja : strokovne smernice in predstavitve dela / [avtorice in avtorji Klavdija Aničič ... [et al.] ; urednica Tjaša Hrovat]. - Ljubljana : Društvo za nenasilno komunikacijo, 2015

ISBN 978-961-91732-4-4

1. Aničič, Klavdija 2. Hrovat, Tjaša, 1977-
282563328

KAZALO

1. UVOD	10
2. DEFINICIJA IN OBLIKE NASILJA	13
3. VRSTE NASILJA.....	16
3.1. NASILJE NAD ŽENSKAMI.....	17
3.2. NASILJE V DRUŽINI	21
3.3. NASILJE MED ZMENKANJEM.....	24
3.4. NASILJE NAD STAREJŠIMI.....	25
3.5. NASILJE NAD VRSTNIKI/CAMI.....	27
3.6. NASILJE NAD MOŠKIMI.....	28
3.7. ZALEZOVANJE	30
3.8. DRUGE VRSTE NASILJA	32
3.8.1. NASILJE PREKO INFORMACIJSKO - KOMUNIKACIJSKIH TEHNOLOGIJ (IKT)	32
3.8.2. NASILJE NA DELOVNEM MESTU (MOBING)	36
3.8.3. TRGOVANJE Z LJUDMI IN SPOLNO IZKORIŠČANJE	38
3.8.4. NASILJE NAD LGBT+ OSEBAMI	39
3.8.5. DISKRIMINACIJA	40
3.8.6. INSTITUCIONALNO NASILJE	42
4. OSNOVNA NAČELA ZA DELO S POVZROČITELJI NASILJA.....	44
4.1. OSNOVNA NAČELA DRUŠTVA PRI DELU S POVZROČITELJI NASILJA	44
4.1.1. ZA NASILJE JE VEDNO ODGOVOREN POVZROČITELJ NASILJA	44
4.1.2. NASILJE PREPREČUJEMO Z NIČELNO TOLERANCO DO NASILJA	45
4.1.3. NASILJE JE NAUČENO VEDENJE	46
4.2. ZNANJE ZA RAVNANJE PRI DELU S POVZROČITELJI NASILJA.....	47
5. NAPOTITVE UPORABNIKOV V PROGRAME ZA POVZROČITELJE NASILJA NA DNK IN SODELOVANJE Z DRUGIMI INSTITUCIJAMI	49
5.1. DRUŽBENI KONTEKST IN PROGRAMI DELA S POVZROČITELJI NASILJA	49
5.2. NAPOTITEV UPORABNIKOV V PROGRAME DELA S POVZROČITELJI NASILJA.....	51
5.2.1. NAPOTITVE UPORABNIKOV S STRANI SODIŠČ	53
5.2.2. NAPOTITVE UPORABNIKOV S STRANI TOŽILSTEV	57
5.2.3. NAPOTITVE UPORABNIKOV S STRANI ZAVODOV ZA PRESTAJANJE KAZNI ZAPORA	61
5.2.4. NAPOTITVE UPORABNIKOV S STRANI CENTROV ZA SOCIALNO DELO	63
5.2.5. SODELOVANJE MED CSD IN IZVAJALCI PROGRAMOV ZA POVZROČITELJE NASILJA V PRIMERU IZVAJANJA UKREPA VARSTVENEGA NADZORSTVA	67
5.2.6. NAPOTITVE UPORABNIKOV S STRANI ZDRAVSTVENIH INSTITUCIJ	69
5.2.7. NAPOTITVE UPORABNIKOV S STRANI DRUGIH NEVLADNIH ORGANIZACIJ	70
5.2.8. NAPOTITVE S STRANI IZVAJALCEV IN IZVAJALK PARTNERSKIH SVETOVANJ ALI PROGRAMOV ZA POMOČ DRUŽINI	71
5.2.9. NAPOTITEV S STRANI POLICIJE	73
6. DELO S POVZROČITELJI NASILJA	75
6.1. PRIDOBIVANJE INFORMACIJ IN NAČRTOVANJE DELA S POVZROČITELJI NASILJA.....	75
6.2. MEDINSTITUCIONALNO SODELOVANJE IN NAČRTOVANJE DELA S POVZROČITELJI NASILJA	76
6.3. SODELOVANJE Z ŽRTVIJO NASILJA Z NAMENOM POVEČANJA NJENE VARNOSTI IN NAČRTOVANJA DELA S POVZROČITELJEM NASILJA	78

6.4.	OCENA PONOVIIVNE NEVARNOSTI	80
6.4.1.	KRITERIJI ZA OCENO PONOVIIVNE NEVARNOSTI	81
6.4.2.	STOPNJE PONOVIIVNE NEVARNOSTI	82
6.5.	PRIPRAVA OSEBNEGA NAČRTA ODGOVORNOSTI ZA POVZROČITELJE	84
6.6.	USPEŠNOST PRI DOSEGANJU ZASTAVLJENIH CILJEV V PROGRAMIH	86
6.6.1.	UČINKOVITOST PROGRAMOV DELA S POVZROČITELJI NASILJA KOT REZULTAT MEDINSTITUCIONALNEGA SODELOVANJA	89
6.6.2.	VODENJE DOKUMENTACIJE IN NOTRANJA EVALVACIJA PROGRAMOV DELA S POVZROČITELJI NASILJA	90
7. MINIMALNI STANDARDI PROGRAMOV ZA DELO S POVZROČITELJI NASILJA (V DRUŽINI)..... 92		
8. PROGRAMI ZA POVZROČITELJE, KI JIH IZVAJA DRUŠTVO ZA NENASILNO KOMUNIKACIJO97		
8.1.	TRENING SOCIALNIH VEŠČIN (TSV) ZA OSEBE, KI POVZROČAJO NASILJE.....	97
8.2.	TRENING STARŠEVSKIH VEŠČIN	105
8.3.	INDIVIDUALNO SVETOVALNO DELO Z (ODRASLIMI) OSEBAMI, KI POVZROČAJO NASILJE	109
8.4.	INDIVIDUALNO SVETOVALNO DELO Z OTROKI IN MLADOSTNIKI/CAMI, KI SE VEDEJO NASILNO.....	110
8.5.	ZMOREM DRUGAČE – VODENA SKUPINA ZA MLADE FANTE, KI SE VEDEJO NASILNO	111
9. POTREBE PO OBLIKOVANJU NOVIH PROGRAMOV DELA S POVZROČITELJI NASILJA 117		
9.1.	POTREBE PO NOVIH PROGRAMIH NA PODROČJU NASILJA V DRUŽINI	120
9.1.1.	PREVENTIVNI PROGRAMI ZA ODGOVORNO PARTNERSTVO	120
9.1.2.	PROGRAMI ZA PREPREČEVANJE IN ZMANJŠEVANJE NASILJA MOŠKIH NAD ŽENSKAMI	120
9.1.3.	PROGRAMI ZA POVZROČITELJE NASILJA V DRUŽINI IZ DRUGIH KULTURNIH OKOLIJ	122
9.1.4.	PROGRAMI ZA DELO S STARŠI IN UČENJE NENASILNE VZGOJE	122
9.1.5.	PROGRAMI ZA PREPREČEVANJE IN ZMANJŠEVANJE NASILJA NAD STAREJŠIMI	123
9.1.6.	PROGRAMI ZA PREPREČEVANJE IN ZMANJŠEVANJE NASILJA OTROK NAD STARŠI	124
9.2.	POTREBE PO NOVIH PROGRAMIH NA PODROČJU NASILJA IZVEN DRUŽINE (V DRUŽBI)	125
9.2.1.	PROGRAMI ZA PREPREČEVANJE IN ZMANJŠEVANJE NASILNIŠTVA (DELO S STORILCI NASILNIH KAZNIVIH DEJANJ)	125
9.2.2.	PROGRAMI ZA PREPREČEVANJE IN ZMANJŠEVANJE NASILJA NAD VRSTNIKI/CAMI	125
9.2.3.	PROGRAMI ZA PREPREČEVANJE IN ZMANJŠEVANJE NASILJA NA DELOVNEM MESTU (MOBINGA)	126
9.2.4.	PROGRAMI ZA DELO S POVZROČITELJI NASILJA, KI SO ZASVOJENI Z ALKOHOLOM ALI DRUGIMI PSIHOAKTIVNIMI SUBSTANCAMI	127
9.3.	POTREBE PO PREVENTIVNIH PROGRAMIH	128
9.3.1.	DELAVNICE IN IZOBRAŽEVANJA	128
9.3.2.	SOCIALNE AKCIJE – AKTIVIZEM	128
10. PRILOGE 130		
10.1.	PRILOGA I: PRIMERJALNA ANALIZA PROGRAMOV ZA DELO S POVZROČITELJI NASILJA V DRUŽINI	131
10.2.	PRILOGA II: POMEMBNI VIDIKI V ZVEZI Z DOKUMENTACIJO IN EVALVACIJO PROGRAMOV DELA S POVZROČITELJI NASILJA	136
10.3.	PRILOGA III: OSEBNI LIST	145
10.4.	PRILOGA IV: EVALVACIJSKI VPRAŠALNIK ZA PROGRAM TSV	148
10.4.1.	VPRAŠALNIK ZA UPORABNIKE/CE OB VSTOPU V PROGRAM	148
10.4.2.	VPRAŠALNIK ZA UPORABNIKE/CE OB IZSTOPU IZ PROGRAMA	154
10.5.	PRILOGA V: DOPIS ZA OBVEŠČANJE ŽRTVE	161

10.5.1.	DOPIS ZA TOŽILSTVO	161
10.5.2.	DOPIS ZA CENTER ZA SOCIALNO DELO ALI DRUGE INSTITUCIJE/ORGANIZACIJE	162
10.6.	PRILOGA VI: DOGOVOR O VKLJUČITVI V TRAINING SOCIALNIH VEŠČIN TER OSEBNA PRIVOLITEV	164
10.7.	PRILOGA VII: NASILJE IN IZRAZOSLOVJE	168

11. VIRI IN LITERATURA..... 171

“V Pakistanu kamenjajo za prešuštvo, pri nas pa nič.”

~

“Sem kot moški kot mušica proti slonu. Ženske so zaščitene bolj kot kočevski medvedi.”

~

“Da dobiš 16 mesecev zaradi ene počene ustnice. To se mi zdi preveč.”

~

“Prišlo je do prepira, tako kot se vsak skrega, refleksno sem udaril ... Sploh ne fejest.”

"Na začetku sva samo en z drugim tičala cel čas. Če je šla kam, sem se celo noč žrl, v prsih me je žgalo. Vrtel sem si film, kaj ona počne, in nisem mogel iz njega. Danes sploh ne razmišljam o tem, sploh nima smisla - če bi to počela, ko greva vsak za kak teden na službeno potovanje ... Je nemogoče tako živeti."

~

"Nič ni narobe, če se vsake toliko podmaže kolesje v glavi, da slišiš kaj novega."

~

"Prej sem žalil, pa sem dobil položnico. Če zdaj kdo mene žali, se rajš umaknem."

~

"Moraš razmišljati, kaj boš naredil ... Poskušam se izogniti, da kaj ne rečem ... Zdaj vem, da s svojimi možgani daš kontakt za roko."

~

"Besedno nasilje sem izvajal, nisem dojel, da je nasilje. Rečeš v jezi, ko si pijan, ubil te bom, pa ne veš, da to ni prav."

V besedilu uporabljamo tako moške kot ženske slovnične oblike. Zaradi lažje berljivosti smo se za izjemo odločili pri besedi povzročitelj, saj so v več kot 90 % povzročitelji nasilja moškega spola. To seveda ne pomeni, da ni žensk, ki povzročajo nasilje, ali moških, ki so žrtve nasilja. **Beseda povzročitelj se v besedilu zato nanaša na osebo, ki nasilje povzroča, ne glede na spol, starost ali druge osebne okoliščine.** Izjemo predstavljajo primeri v besedilu, ko govorimo o naših izkušnjah, ki izhajajo iz izvajanja programa TSV, ki je bil do nedavnega namenjen le moškim, ki povzročajo nasilje nad ženskami. V teh primerih se beseda povzročitelj nanaša izključno na moški spol.

1

UVOD

Leta 1989 je Slovenija dobila prvo nevladno organizacijo s področja nasilja nad ženskami in otroki. To je bilo *Društvo SOS telefon za ženske in otroke, žrtve nasilja*, ki deluje še danes. Naraščajoča družbena ozaveščenost je pripomogla, da so se omenjenemu društvu v naslednjih letih pridružile nove organizacije. Povečalo se je tudi število žensk in otrok, ki so pri njih iskali pomoč, hkrati pa se je pojavila potreba po oblikovanju novih programov, tako preventivnih kot programov za delo z žrtvami in povzročitelji nasilja.

Društvo za nenasilno komunikacijo (DNK) je bilo ustanovljeno leta 1996. **Je nevladna, neprofitna in humanitarna organizacija, ki deluje v javnem interesu.** Na društvu izvajamo programe za preprečevanje nasilja in programe za ukrepanje v primerih nasilja, zlasti nasilja nad ženskami in otroki v družini. Nasilje razumemo kot problem celotne družbe in odgovornost tistih, ki nasilje povzročajo. Že ob ustanovitvi smo si zadali tri glavne naloge:

- spodbujati ničelno toleranco do nasilja,
- izvajati programe pomoči za osebe, ki doživljajo nasilje,
- izvajati programe za delo z osebami, ki nasilje povzročajo.

Namen delovanja društva ostaja celostno reševanje problematike nasilja. Temeljni cilj vseh naših programov je **povečanje varnosti žrtev** in **zmanjšanje posledic nasilja**. S tem namenom je DNK, poleg programov pomoči za žrtve nasilja, kot prvo v Sloveniji začelo izvajati programe za delo s povzročitelji nasilja. S preventivnimi in izobraževalnimi dejavnostmi aktivno sodelujemo

pri ozaveščanju strokovne in laične javnosti o problematiki nasilja. S predlogi in aktivnim članstvom v strokovnih telesih in združenjih sodelujemo tudi pri sistemskih in zakonskih spremembah na področju nasilja, enakosti spolov in diskriminacije.

Na DNK izvajamo individualna svetovanja za povzročitelje nasilja že od same ustanovitve društva leta 1996. [V prvih letih delovanja se je v naše programe vključevalo samo nekaj povzročiteljev letno.](#) Razlogov za to je kar nekaj. Leta 1996 Slovenija še ni imela ustrezno oblikovane politike na področju preprečevanja nasilja v družini, zakonodaja je bila neustrezna (oziroma je ni bilo), prav tako je v družbi vladala večja toleranca do nasilja v družini, zaradi česar pristojne institucije povzročiteljev nasilja niso soočale z nesprejemljivostjo njihovega vedenja, niso jih preganjale in sankcionirale. Postopoma se je odnos družbe in državnih organov do nasilja v družini začel spreminjati. Policija, tožilstvo in sodišče so nasilje vse pogosteje obravnavali kot kaznivo dejanje, povzročitelje pa v sodelovanju s centri za socialno delo usmerjali v naš program.

Na DNK smo pri našem dotedanjem delu opazili nemotiviranost povzročiteljev za dolgotrajno aktivno sodelovanje v individualnem svetovalnem procesu. [Zato smo leta 2004 pričeli z izvajanjem skupinskega programa *Trening socialnih veščin za moške, ki povzročajo nasilje nad ženskami*](#), ki je sprva potekal samo v Ljubljani. Kasneje smo program (s finančno podporo države) razširili še v šest krajev po Sloveniji, in sicer v Celje, Koper, Novo mesto, Slovenj Gradec, Novo Gorico in Mursko Soboto, v letu 2015 pa še v Maribor in Radovljico. Program se tako trenutno izvaja v devetih krajih po Sloveniji.

V letu 2014, ko je program potekal v sedmih mestih, brez Maribora in Radovljice, je bilo vanj vključenih kar 370 uporabnikov iz vse Slovenije. Tako je TSV danes dobro poznan program na področju dela s povzročitelji nasilja v družini. Dobro sodelujemo z vsemi državnimi institucijami (CSD, tožilstva, sodišča, zavodi za prestajanje kazni zapora), ki v okviru svojih pristojnosti v

vse večjem številu napotujejo povzročitelje v naše programe. Dobro sodelujemo tudi s policijo, ki povzročitelje večkrat informira o programu in jih poskuša motivirati za vključitev. V vseh teh letih smo pridobili številne izkušnje, na podlagi katerih smo program spreminjali, dopolnjevali, širili in izboljševali. Izkušnje so nam prav tako pokazale pomanjkljivosti, ki jih je potrebno odpraviti.

Smernice za delo s povzročitelji nasilja smo pripravili z namenom, da predstavimo naše dosedanje izkušnje, na podlagi katerih predstavljamo predlog nadaljnega razvoja programov za delo s povzročitelji nasilja v Sloveniji.

Na Društvu za nenasilno komunikacijo smo začeli izvajati individualno svetovanje za povzročitelje nasilja v družini ob ustanovitvi leta 1996. V smernicah želimo predstaviti naše dosedanje izkušnje, na podlagi katerih predstavljamo predlog nadaljnega razvoja programov za delo s povzročitelji nasilja v Sloveniji.

2

DEFINICIJA IN OBLIKE NASILJA

Nasilje definiramo kot zlorabo moči. Povzročitelj nasilja uresničuje svoje interese z zlorabo moči in nadzorovanjem žrtve. **Nasilje je večinoma namerno, nadzorovano, zavestno, premišljeno, predvidljivo in ponavljajoče dejanje.** Z nasiljem želi oseba z več moči osebo z manj moči nadzorovati, kaznovati, se ji maščevati, jo neprimerno vzgajati, osamiti, ponižati, izkoristiti, poškodovati (na telesnem, psihičnem ali socialnem nivoju) ali uničiti (na telesnem, psihičnem ali socialnem nivoju)¹. Povzročitelj s psihičnim, spolnim, fizičnim in ekonomskim nasiljem, lahko pa tudi z zanemarjanjem, posega v osebno integriteto žrtve in omejuje njen človeški potencial. **Nasilje je nespoštovanje človekovih osebnih mej ter kršenje osnovnih človekovih pravic in svoboščin.** Ima več oblik²:

⇒ **Psihično nasilje** je zloraba moči ene ali več oseb nad drugo osebo, ki poteka na besedni in/ali nebesedni ravni in drugo osebo prestraši, poniža, razvrednoti. Psihično nasilje negativno vpliva na samozavest, samopodobo in samozaupanje osebe, ki doživlja nasilje. Sem sodi kritiziranje človekove osebnosti, žaljenje, zmerjanje, poniževanje,

¹ Dobash, R. (1998). *Rethinking Violence against Women*. Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications.

² Izraz »oblika nasilja« uporabljamo za opisovanje, na kakšni ravni in s kakšnimi sredstvi povzročitelj izvaja nasilje. Nanaša se na tiste oblike nasilja, ki jih definira tudi Zakon o preprečevanju nasilja v družini. Izraz »vrste nasilja« uporabljamo za opisovanje nasilja glede na druge značilnosti, po navadi glede na to, kje se nasilje odvija in kdo so povzročitelji oziroma žrtve nasilja. Pri vsaki vrsti nasilja lahko povzročitelj uporablja različne oblike nasilja. Tako se lahko nasilje nad vrstniki/cami (vrsta) izvaja kot fizično, psihično, spolno, ekonomsko nasilje (oblika).

ustrahovanje in grožnje (ki so lahko izražene tudi nebesedno, s telesno držo ...), ignoriranje, širjenje negativnih govoric o osebi, izoliranje osebe od ljudi, s katerimi bi želela ohraniti stik, nadzorovanje osebe in podobno.

⇒ **Fizično nasilje** je zloraba fizične moči.³ Usmerjeno je na človekovo telo ali njegovo življenje. Fizično nasilje je izrazitejša stopnja nasilja v procesu, ki se ponavadi začne s psihičnim nasiljem. Fizično nasilje praviloma spremlja tudi psihično nasilje. Nekatera dejanja fizičnega nasilja so klofutanje, brcanje, udarci z roko ali predmeti, razbijanje pohištva, metanje predmetov proti osebi ali v osebo, odpiranje, namerno izpostavljanje nevarnostim (npr. prehitra vožnja), neželena dotikanje, zvijanje rok, polivanje s tekočino, striženje las, omejevanje gibanja, odrekanje ali siljenje s hrano, ožiganje kože, napadi z orožjem, umor ...

⇒ **Spolno nasilje** so vsa dejanja, povezana s spolnostjo, ki jih oseba čuti kot prisilo⁴. O spolnem odnosu govorimo, kadar si osebe želijo spolnosti oziroma aktivnosti, povezane s spolnostjo, in se zanje odločijo brez fizične, psihične, ekonomske ali druge prisile. Če ni pristanka⁵, govorimo o nasilju. Spolno nasilje so naslednja dejanja: slačenje, opazovanje, komentiranje in nagovarjanje, ki pri osebi povzroči nelagodje in/ali v to ne privoli, poljubljanje, otipavanje,

³ Vsaka uporaba fizične sile ni nasilje. Res pa je, da je pri povzročiteljih nasilja pogosto težava ravno to, da ne ločijo med uporabo in zlorabo fizične sile. Tako lastno nasilno vedenje vidijo kot upravičeno uporabo fizične sile.

⁴ Izjema je spolno nasilje nad otroki, kjer ni nujno, da otrok določeno dejanje spolnega nasilja razume kot prisilo. Lahko mu je celo prijetno, kar ne pomeni, da ne gre za spolno zlorabo.

⁵ Dober primer razlage pristanka je video Tea Consent. Copyright ©2015 Emmeline May and Blue Seat Studios. Ogledati si ga je mogoče na: <https://www.youtube.com/watch?v=oQbei5JGiT8>

prepoved uporabe kontracepcijskih sredstev, siljenje h gledanju pornografskih vsebin, siljenje k masturbiranju, siljenje v oralni, analni ali vaginalni spolni odnos, vtikanje predmetov v anus ali nožnico, poniževanje osebe glede njene spolnosti, analno, vaginalno ali oralno posilstvo in podobna dejanja.

⇒ **Ekonomsko nasilje** so vse oblike nadvladovanja, izkoriščanja oziroma poniževanja žrtve s pomočjo sredstev za preživetje ali z odrekanjem pravic, povezanih z zaslužkom. Pogosto je omejevanje pravice do zaposlitve, preprečevanje osebi, da razpolaga s svojim ali skupnim denarjem, siljenje osebe v finančno odvisnost, zahteva po pokorščini, ker so žrtvina finančna sredstva nižja, prisiljevanje v sklepanje pogodb ali najemanje kreditov, neplačevanje preživitve in podobno. O ekonomskem nasilju govorimo tudi, ko je žrtev nasilja prisiljena, da sama prevzame celotno finančno breme za povzročitelja nasilja in/ali družino.

Glede na različne okoliščine poznamo več vrst nasilja (nasilje v družini, nasilje nad vrstniki/cami ...). Pri vsaki vrsti nasilja lahko povzročitelj uporablja različne oblike nasilja, torej fizično, psihično, spolno in/ali ekonomsko nasilje.

3

VRSTE NASILJA

Izraz vrste nasilja uporabljamo za opisovanje nasilja glede na specifične karakteristike, po navadi glede na to, kje se nasilje odvija, kakšna sredstva se uporabljajo za izvajanje ter kdo so povzročitelji ali žrtve nasilja. Pojavljajo se tudi nove vrste nasilja in novi prostori, kjer se nasilje lahko dogaja (npr. nasilje z uporabo informacijsko-komunikacijskih tehnologij). **Vrste nasilja je pomembno poznati, da nasilje lažje in hitreje prepoznamo in bolj učinkovito ukrepamo.**

V nadaljevanju so opisane vrste nasilja, s katerimi se na Društvu za nenasilno komunikacijo najpogosteje srečujemo. Na kratko so opredeljene tudi tiste, s katerimi se srečujemo občasno. Posamezne vrste nasilja se prekrivajo, pogosto pa se istovrstno nasilje poimenuje z različnimi izrazi, glede na to, kdo ga opisuje.

V grobem bi lahko nasilje razdelili na tisto, ki ga povzročitelji **povzročajo znotraj družinskih, prijateljskih ali intimnopartnerskih odnosov** in ima zaradi specifik takšnih odnosov posebno dinamiko ter **nasilje, ki ga povzročitelji povzročajo do ljudi, s katerimi praviloma nimajo tesnega osebnega odnosa** (diskriminacija, nasilništvo ...). V prvi skupini gre za vse vrste nasilja v družini (nasilje nad ženskami, otroki, starejšimi, starši ...), nasilja po končanem odnosu (zalezovanje ...) in nasilja, ki ga povzročajo druge osebe, ki jih žrtev dobro pozna (nasilje nad vrstniki/cami, nasilje s strani zaposlenih v institucijah ...).

3.1. NASILJE NAD ŽENSKAMI

Nasilje nad ženskami predstavlja v vseh državah po svetu resno in razširjeno družbeno težavo. V Konvenciji Sveta Evrope o preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter o boju proti njima ⁶ je v preambuli navedeno, da je *»nasilje nad ženskami odraz zgodovinsko neenakih razmerij moči med ženskami in moškimi, kar je privedlo do nadvlade nad ženskami in diskriminacije žensk s strani moških in ovir pri napredku žensk.«* Nasilje nad ženskami je *»eden od ključnih družbenih mehanizmov, s katerim so ženske prisiljene v podrejeni položaj v primerjavi z moškimi.«* Združeni narodi so l. 1993 v Deklaraciji o odpravi nasilja nad ženskami opredelili nasilje nad ženskami kot *»vsako dejanje nasilja, ki temelji na spolu in ima za posledico ali je verjetno, da bo imelo za posledico, fizično, spolno ali psihično škodo ali trpljenje žensk. Vključene so tudi grožnje s takšnimi dejanji, odvzem ali samovoljna omejitev prostosti, ne glede na to, ali se to dogaja v zasebnem ali javnem prostoru.«*

Odprava neenakosti med položajem žensk in moških v družbi predstavlja bistven korak pri zagotavljanju temeljnih človekovih pravic vsem članom in članicam družbe. Kot določa Istanbulska konvencija, predstavlja *»zagotovitev de jure in de facto enakosti spolov ključni element pri preprečevanju nasilja nad ženskami.«* Države članice mednarodnih organizacij kot sta OZN in Svet Evrope ter države EU si morajo v skladu z mednarodnimi in nacionalnimi zakoni prizadevati za preprečevanje, odkrivanje in kaznovanje vseh oblik nasilja ter nuditi varstvo in pomoč žrtvam nasilja. Z vidika neenake razporeditve moči med spoloma si morajo vse države še

⁶ Aprila 2011 je Odbor ministrskih namestnikov Sveta Evrope na svoji 1111. seji sprejel Konvencijo Sveta Evrope o preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter o boju proti njima, t. i. Istanbulska konvencija, (Ur. list Republike Slovenije, št. 1/2015). Gre za prvi mednarodno-pravno zavezujoči dokument, namenjen izključno preprečevanju tovrstnega nasilja. Slovenija je konvencijo podpisala septembra 2011 in jo decembra 2014 tudi ratificirala.

posebej prizadevati za odpravo nasilja moških nad ženskami, ki se najpogosteje dogaja znotraj družine oziroma v zasebni sferi. Nasilje v družini ogrožajoče vpliva tudi na otroke, ki morajo imeti zagotovljeno posebno pravico do zaščite, varstva in podpore.

⇒ Nasilje nad ženskami v intimnopartnerski zvezi

Najpogostejše prizorišče dolgotrajnega nasilja nad ženskami je dom, najpogostejši povzročitelji pa moški, ki jih ženske dobro poznajo. Za tovrstno nasilje je med drugim značilno, da:

- je odraz **neenakih razmerij moči** med ženskami in moškimi;
- je **odraz socializacije ter vzgoje** in s socializacijo ter vzgojo predpisanih vlog za določen spol (moški naj bi bil dominanten, vodja, neustrašen, agresiven, ženska pa podredljiva, spravljiva, mila ...);
- je veliko **bolj skrito**, povzročitelji takšno nasilje večinoma zanikajo ali minimalizirajo (po drugi strani se z nasilništvom do drugih oseb neredko hvalijo);
- je tako pri povzročitelju kot pri žrtvi **prisotna široka paleta pogosto nasprotujočih si čustev**, ki so lahko zelo intenzivna (prezir, ljubezen, strah, jeza, ljubosumje ...);
- je praviloma **prisotna posesivnost** s strani povzročitelja, ki žrtev dojema kot svojo lastnino in si s tem jemlje pravico, da z njo ravna na način, ki mu ustreza;
- povzročitelj svoje nasilje **opravičuje s potrebo po »vzgajanju«** žrtve;
- je za odnos med žrtvijo in povzročiteljem značilna **čustvena navezanost**, pa čeprav ne-varna in/ali ambivalentna;
- žrtev in povzročitelj pogosto tvorita tudi **ekonomsko skupnost**;
- se nasilje pogosto nadaljuje in lahko celo intenzivira **tudi po prekinitvi odnosa** med povzročiteljem in žrtvijo.

Nasilje v zasebnih odnosih pogosto ostane dolgo skrito, saj se žrtev zaradi tesnih osebnih vezi s povzročiteljem težko odloči, da bo nasilni odnos

zapustila. Tudi ko se za to odloči, povzročitelj pogosto nasilje stopnjuje, da bi preprečil konec odnosa. Dodatno težavo pri razhodu lahko predstavlja obsojanje okolice, še zlasti če se žrtev odloči za prijavo nasilja policiji. Žrtve poleg strahu ovirajo še občutki sramu in krivde.

Nasilje nad ženskami v partnerskem odnosu se po prvem nasilnem dogodku pogosto stopnjuje tako po intenzivnosti kot po pogostosti. Navadno se začne s prikritimi oblikami psihičnega nasilja, ki jih žrtev ne prepozna kot nasilje. **Da bi preprečila nadaljnje nasilje, žrtev vedno bolj prilagaja svoje življenje in sprejema omejitve, ki jih postavlja in zahteva povzročitelj.** Nasilje se v odsotnosti intervencij stopnjuje skladno s povzročiteljevo vse večjo željo po izkazovanju moči in nadzorovanju. Nekatere žrtve opisujejo, da so med posameznimi izbruhi nasilja doživele tudi obdobja miru. To so obdobja, ko se povzročitelj opraviči, ko z žrtvijo skleneta dogovor, da bo ona spremenila vedenje, povzročitelj pa obljubi, da do nje ne bo več nasilen. V obdobjih miru se žrtve pogosto odločijo, da bodo ostale v odnosu, saj upajo, da se bo partner zares spremenil. Nekatere ženske pravijo, da teh obdobj miru nikoli niso doživele, saj so nenehno doživljale le nasilje. Ženske, ki živijo pod stalnim pritiskom, da bodo doživele nasilje, živijo v stalnem strahu pred poškodbami, celo smrtjo. Pogosto jim povzročitelji ves čas preprečujejo stike z bližnjimi, da jih tako lažje nadzorujejo, zato žrtve težko najdejo moč in priložnosti za iskanje poti iz nasilja.

Med **povzročitelji nasilja** nad ženskami obstajajo številne razlike. **Nasilje nad ženskami se dogaja v vseh družbenih slojih.** Napačno je prepričanje, da obstaja lik povzročitelja, ki ga lahko prepoznamo po nekih zunanjih lastnostih. »Tipičen povzročitelj« ne obstaja, tako kot ne obstaja »tipična žrtev«. Prav tako nasilje ni povezano z revščino, stopnjo izobrazbe, nacionalnostjo in drugimi osebnimi okoliščinami. Lahko pa govorimo o **treh tipih povzročiteljev**, glede na to, v katerih odnosih in okoljih povzročajo nasilje:

- ⇒ Povzročitelji, ki so nasilni **samo znotraj družine**. Njihovo vedenje izven družine je pogosto zelo socializirano, so prijazni, delujejo umirjeno. Okolica jih zaznava kot odgovorne očete in dobre partnerje. Pogosto uživajo v družbi ugled in veljajo za uspešne, ni pa nujno tako.
- ⇒ Povzročitelji, ki imajo **slabe socialne in komunikacijske veščine**, izražajo sovražen odnos do žensk in/ali pozitiven odnos do nasilja. Tudi v odnosih izven družine uporabljajo vsaj verbalno nasilje, nimajo dobro razvitih socialnih veščin.
- ⇒ Povzročitelji, ki **uporabljajo nasilje v več odnosih in okoljih**. Za njih je značilno agresivno, impulzivno in asocialno vedenje tako znotraj kot izven družine. Nasilje razumejo kot primeren način komunikacije in vedenja. Pogosto imajo zgodovino kriminalnega vedenja.

Pomembno je, da se strokovne delavke in delavci zavedajo **različnih strategij**, ki jih za doseg svojega cilja uporabljajo povzročitelji. Tako lahko preprečujejo, da bi povzročitelji nasilja pridobivali dodatno (pre)moč. Povzročitelji, ki so nasilni le znotraj družine, se pogosto zavedajo, da bodo svoj cilj najlažje dosegli s socializiranim, poudarjeno uglajenim načinom vedenja, zato ga uporabljajo tudi v stiku s strokovnimi delavkami in delavci. Takšen povzročitelj bo storil vse, da bo **prikazal sebe kot odgovornega in dobrega očeta/partnerja** ter hkrati poskušal prikazati žrtev nasilja kot slabo mamo in partnerko, »neuravnovešeno« osebo in podobno. Ta strategija je še posebej uspešna, kadar ima žrtev zaradi dolgoletnega nasilja posledice, ki se kažejo kot težave v duševnem zdravju ali na drugih področjih. Težava se pojavi tudi takrat, ko so povzročitelji zelo vztrajni in se nenehno (tudi večkrat na dan) obračajo na različne institucije in organizacije ter s tem ustvarjajo pritisk. Strokovne delavke in delavci morajo postavite jasne meje in tovrstno početje ustavljati, sicer ga utrjujejo kot uspešen način dosege svojega cilja.

Povzročitelji, ki so nasilni le znotraj družine, se pogosto zavedajo, da bodo svoj cilj najlažje dosegli s socializiranim, poudarjeno uglajenim načinom vedenja.

3.2. NASILJE V DRUŽINI

Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZPND)⁷ opredeljuje nasilje v družini kot *»vsako uporabo fizičnega, spolnega, psihičnega ali ekonomskega nasilja enega družinskega člana/ice proti drugemu družinskemu članu/ici oziroma zanemarjanje družinskega člana/ice ne glede na starost, spol ali katerokoli drugo osebno okoliščino žrtve ali povzročitelja nasilja.«*

Nasilje v družini vključuje nasilje nad ženskami, nasilje nad otroki, nasilje otrok nad starši, nasilje nad starejšimi (družinskimi člani), nasilje s strani članov razširjene družine in nasilje žensk nad moškimi.

⇒ **Nasilje nad otroki v družini**⁸

Nasilje nad otroki v družini pomeni, da otroci doživljajo zanemarjanje in nasilje v odnosih, ki naj bi temeljili na ljubezni, zaupanju in pripadnosti.

⁷ Zakon o preprečevanju nasilja v družini, *Uradni list Republike Slovenije*, št. 16/08.

⁸ Podrobneje o nasilju nad otroki v: Hrovat, T., ur. (2015). *Nasilje nad otroki. Strokovne smernice za delo z otrokom, ki doživlja zanemarjanje in/ali nasilje*. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo.

Zanemarjanje otroka in nasilje nad otrokom **vključuje fizično nasilje, psihično nasilje, spolno in ekonomsko nasilje, zanemarjanje ter neodgovorno ravnanje in izkoriščanje otroka**, katerih posledica je dejanska in/ali možna škoda, ki jo otrok utрпи. Otrok je lahko žrtev več različnih oblik zanemarjanja in nasilja istočasno. Zanemarjanje otroka in nasilje nad otrokom je tudi očitno neustrezno ravnanje z otrokom, opuščanje potrebne skrbi in pomanjkljiva ter neustrezna skrb za otroka. Doživljanje zanemarjanja in nasilja negativno vpliva na otrokov telesni, psihični, čustveni in vedenjski razvoj, na telesno in duševno zdravje otroka, na oblikovanje otrokove identitete in samopodobe, na vzpostavljanje, vzdrževanje in ohranjanje otrokovih odnosov z drugimi ljudmi ter na otrokov razvoj veščin skrbi za samega sebe. Otrok, ki je priča nasilju nad bližnjimi osebami (nad mamo, sorojenci/kami ...), zaradi simbioze, odvisnosti in identifikacije z osebo, ki doživlja nasilje, utрпи škodo, tudi ko je nasilju izpostavljen le posredno, kot opazovalec. **Zato je žrtev nasilja tudi otrok, ki je priča nasilju enega starša nad drugim.**

Večino nasilnih dejanj nad otrokom **povzročijo osebe, ki jih otrok pozna in so del njegovega življenja**. Nasilje nad otrokom in zanemarjanje otroka se lahko dogaja v različnih okoljih: v družini, med vrstniki in vrstnicami, v vrtcih in šolah, v organizacijah, ki nudijo celodnevno varstvo in oskrbo, v vzgojnih in prevzgojnih zavodih, v zavodih za prestajanje mladoletniškega zapora, na krajih, kjer otroci delajo in preživljajo svoj prosti čas in v skupnosti.

⇒ **Nasilje otrok/mladostnikov/ic nad starši**

Pri nasilju otrok nad starši je ključna nemoč staršev, pogosto povezana s pomanjkanjem nenasilnih veščin za postavljanje mej ter močnimi občutki krivde in odgovornosti staršev zaradi otrokovega nasilja. Čeprav je nasilje otrok nad starši slabo raziskano, velja, da predstavlja ta vrsta nasilja

pomemben delež vsega nasilja, ki se zgodi v družini. V Kanadi⁹ naj bi bil eden izmed desetih staršev žrtev nasilja s strani otroka. Različne študije¹⁰ kažejo, da ni pomembnih razlik glede na spol povzročitelja/ice. Enako pogosto do staršev povzročajo nasilje fantje kot dekleta. Je pa značilno, da so fantje bolj pogosto fizično in psihično nasilni, medtem ko so dekleta do staršev predvsem psihično nasilna. Za nasilje otrok nad starši je značilno tudi, da so žrtve nasilja pogostejše mame kot očetje¹¹. Mame so tudi tiste, ki to vrsto nasilja prej prijavijo.

V DNK v zadnjih letih opažamo **povečano število napotnih otrok**, ki so povzročali ali povzročajo nasilje nad starši (v večini primerov nad mamo). Razlog za to gre iskati v tem, da v zadnjih letih sodišča tudi otroke obravnavajo po Zakonu o preprečevanju nasilja v družini. Res pa je, da se v programe društva vključujejo le fantje, ki so povzročali nasilje nad starši in da s strani sodišč do sedaj v naše programe ni bilo napoteno še nobeno dekle. Vse pogostejše se na nas obračajo mame, ki doživljajo nasilje s strani svojih mladoletnih otrok, predvsem sinov. Naši svetovalci/ke ugotavljajo, da je tudi za to vrsto nasilja značilna **posebna dinamika, saj se mladostniki/ce pogosto vedejo nasilno izključno do staršev**, ne pa do ostalih ljudi. Manj jih hkrati povzroča nasilje nad vrstniki in vrstnicami ali do sorojenk/cev. Opažamo, da gre pri otrocih, ki povzročajo nasilje nad starši, pogosto za **preplet izkušnje nasilja v družini in nemoči staršev**. Nemoč staršev se lahko kaže tudi kot občasen pretirano agresiven odziv do otroka.

⁹ DeKeseredy, W. S. (1993). *Four variations of family violence: A review of sociological research: a report prepared for the Family Violence Prevention Division, Health Canada.*

¹⁰ Cornell et al., 1982; Agnew et al., 1989; in Micucci, 1995; Cottrell, 2001; TeamCares, 2001; Paterson et al., 2002.

¹¹ Paterson, R.; Luntz, H.; Perlesz, A. in Cotton, S. (2002). Adolescent violence towards parents: Maintaining family connections when the going gets tough, *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy*, vol. 23, št. 2, str. 90-100.

Naše uporabnice velikokrat opisujejo tudi nasilje, ki ga doživljajo s strani svojih odraslih sinov.

Vsem vrstam nasilja v družini je skupno to, da med povzročiteljem nasilja in žrtvijo obstaja specifična dinamika, ki izvira iz medosebnih odnosov znotraj družine.

3.3. NASILJE MED ZMENKANJEM¹²

O zmenkanju govorimo, ko imamo v mislih dogovarjanje za zmenek ali druženje, druženje samo in ves čas odnosa med dvema osebama, ko sta par, a ne živita v skupnem gospodinjstvu¹³.

Nasilje med zmenkanjem so vsa dejanja psihičnega, fizičnega, spolnega in/ali ekonomskega nasilja, ki jih ena oseba v paru povzroča nad drugo osebo.

Večinoma gre za podobno dinamiko nasilja kot v intimnopartnerski zvezi, a z nekaj posebnostmi. Še pogosteje se dogaja v zelo prikritih oblikah, predvsem na začetku odnosa, zaradi česar žrtev nasilja dolgo ne opazi. Prav tako je za fazo zmenkanja značilno stanje zaljubljenosti, zaradi česar žrtev težje prepozna nasilna dejanja, ki se jih tudi povzročitelj trudi čim bolj prikriti.

¹² Nasilje med zmenkanjem je prevod angleškega izraza *dating violence*.

¹³ Urad za enake možnosti (2010): Posvet Enkrat ni nobenkrat. Dostopno na: http://www.arhiv.uem.gov.si/si/delovna_podrocja/tematski_posveti/enkrat_ni_nobenkrat_posvet_o_nasilju_med_zmenkanjem/nasilje_med_zmenkanjem/.

V fazi zaljubljenosti se namreč poskušamo drugemu prikazati v idealizirani podobi.

Lahko gre za večkratna in dolgotrajna vedenja, lahko pa zgolj za enkratni dogodek.

Nekateri primeri nasilja med zmenkanjem so:

- žaljenje, zasmehovanje,
- prepovedovanje druženja s prijateljicami/i,
- otipavanje, ki si ga druga/i ne želi,
- siljenje v spolni odnos,
- prisiljen prvi spolni odnos,
- brcanje, lasanje,
- nadzorovanje sms sporočil, elektronske pošte,
- zalezovanje, sledenje ...

Zmenkanje je pogostejše med mladimi, zato so v večini primerov žrtve mladi, vendar so lahko tudi odrasle osebe, večinoma ženske, žrtve nasilja med zmenkanjem.

3.4. NASILJE NAD STAREJŠIMI

Najpogostejše oblike nasilja nad starejšimi, torej nasilja nad ljudmi, starejšimi od 65 let, so **zanemarjanje** (npr. odtegotvanje življenjsko nujnih stvari kot so zdravila, hrana ...), **telesna ali fizična zloraba** (klofutanje, lasanje, udarci, porivanje, stresanje ...), **psihična ali čustvena zloraba** (zmerjanje, poniževanje, žaljenje, grožnje, zaklepanje v hišo oz. v stanovanje, odrekanje stikov z ljudmi ...), **finančna ali materialna zloraba** (kraja denarja, zloraba

bančne kartice, ponarejanje podpisa starejše osebe, prisila k podpisu pogodbe, oporoke ...) ¹⁴.

Tako kot pri drugih vrstah nasilja, se tudi pri nasilju nad starejšimi srečujemo **z naslednjimi težavami**: o nasilju nad starejšimi izvemo redko, saj se nasilje največkrat dogaja za zaprtimi vrati domov in ga nihče ne prijavi. Starejši težje naletijo na informacije o nasilju ter pomočeh, ki so na voljo, saj se manj zadržujejo na krajih, kjer so te informacije na voljo. Pogosto so izolirani, zaradi nasilja jih prevevajo občutki sramu, ponižanosti, zato o svoji izkušnji težko spregovorijo, situacijo pa otežuje tudi družbena toleranca do nasilja ter otežen dostop do pomoči zaradi manjše mobilnosti.

Delež starejših ljudi v družbeni strukturi se povečuje, zato se vedno pogosteje srečujemo z različnimi oblikami nasilja nad njimi. Pojavlja se tako znotraj družinskih odnosov kot tudi s strani institucij ali tretjih oseb. O **institucionalnem nasilju** nad starejšimi govorimo takrat, ko se nasilje dogaja v institucionalnem okolju, na primer v domovih za starejše, bolnišnicah, zavodih.

Nasilje nad starejšimi najpogosteje povzročajo svojci, osebje v institucijah ali sostanovalci, sostanovalke.

¹⁴ Salecl, T. (2004): Spregovorimo o nasilju nad starejšimi, predstavitev Raziskave o nasilju nad starejšimi, Urad Vlade RS za enake možnosti.

3.5. NASILJE NAD VRSTNIKI/CAMI¹⁵

Nasilje nad vrstniki/cami je namerna, ponavljajoča se uporaba psihičnega, fizičnega, spolnega ali ekonomskega nasilja enega ali več otrok¹⁶ nad drugim otrokom podobne ali enake starosti. Lahko gre za enkratni dogodek, pogosteje pa je to dolgotrajnejši proces.

Nasilje nad vrstniki/cami se najpogosteje dogaja v instituciji ali organizaciji (vrtec, šola, stanovanjska skupina ...), lahko pa tudi izven krajev, ki sodijo pod odgovornost ustanov: na igriščih, avtobusnih postajah, na vlakih, ulicah in drugje.

Otroci, ki izvajajo nasilje nad drugim otrokom, so pogosto tudi sami posredne ali neposredne žrtve zanemarjanja in/ali nasilja. Lahko se čutijo nesposobni soočiti se z vsakodnevnimi obveznostmi doma, v šoli in v življenju nasploh in svojo nemoč izražajo z ustrahovanjem in izvajanjem nasilja do drugih, ni pa nujno tako.

Nasilje nad vrstniki/cami poleg žrtev prizadene tudi opazovalke in opazovalce, ki se pogosto počutijo nemočni in prestrašeni ter se bojijo, da bodo postali/e žrtve tudi sami.

Nasilja nad vrstniki/cami ne smemo zamenjevati za konflikt med vrstniki/cami. Konflikti med vrstniki/cami so običajen pojav in jih lahko otroci in mladi rešijo sami, saj med osebami v konfliktu ni izrazitega neravnovesja moči. Pri nasilju nad vrstniki/cami gre za zlorabo moči. Vrstnik/ca, ki je žrtev

¹⁵ Namesto sicer pogosteje uporabljenega izraza vrstniško nasilje ali medvrstniško nasilje, uporabljamo izraz nasilje nad vrstniki/cami. Termin vrstniško ali medvrstniško nasilje namreč vsiljuje domnevo, da gre za nasilje, katerega povzročitelj/ice in žrtve so v enaki meri vsi vrstniki/ce, zaradi česar se odgovornost za nasilje nehote razprši tako med povzročitelje/ice kot žrtve. Izraz »nasilje nad vrstniki/cami« se nam zdi ustrežnejši, saj jasneje pove, da gre za nasilje, ki ga ena ali več oseb povzroča nad vrstnikom/co ali vrstniki.

¹⁶ Izraz otrok uporabljamo za osebe do dopolnjenega 18. leta, torej tudi za mladostnike in mladostnice.

nasilja, se pred povzročiteljem/ico ne more sam/a braniti, zato je nujen poseg odraslih oseb.

O nasilju, ki ga vrstniki/ce povzročajo z uporabo informacijsko-komunikacijskih tehnologij glej str. 32.

Konfliktov ne smemo zamenjevati z nasiljem. Konflikti med vrstniki/cami so običajen pojav in jih lahko otroci rešijo sami, saj med osebami v konfliktu ni izrazitega neravnovesja moči.

3.6. NASILJE NAD MOŠKIMI

Raziskave kažejo, da večino nasilja, ki se dogaja v partnerskih odnosih, povzročijo moški. Vseeno je lahko žrtev nasilja v družini tudi moški. Moški so najpogosteje žrtve svojih očetov, bratov in drugih moških sorodnikov, včasih pa so žrtve svojih partnerk. Pogosteje so žrtve nasilja, kadar gre za kaznivo dejanje nasilništva. Lahko so žrtve spolnega nasilja, predvsem na vojnih območjih ali v zaprtih sistemih kot je zapor¹⁷. Moški pogosteje doživljajo nasilje v istospolni partnerski skupnosti kot v heteroseksualni. Tuje raziskave kažejo, da je nasilje v homoseksualnih zvezah med moškima prisotno v enaki meri kot v heteroseksualnih partnerstvih s strani moških nad ženskami.¹⁸

¹⁷ Meško, G.; Frangež, D; Rep, M. in Sečnik, K. (2006). Zapor: družba znotraj družbe – pogled obsojencev na odnose in življenje v zaporu. *Socialna pedagogika*, vol. 10, št. 3, str. 261 - 286.

¹⁸ Stiles-Shields, C., & Carroll, R. (2014). Same-Sex Domestic Violence: Prevalence, Unique Aspects, and Clinical Implications. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 636-648.

Majhen odstotek moških doživlja nasilje s strani svoje partnerke. To nasilje ima praviloma drugačno dinamiko in značilnosti kot nasilje moških nad ženskami, zaradi česar pa ni nič manj nedopustno:

- Nasilje, ki ga nad moškimi povzročajo ženske, **večinoma za posledico nima hujših telesnih poškodb**. Ženske pogosteje uporabljajo psihične oblike nasilja, ki ga redkeje stopnjujejo v fizično. Umori partnerjev so praviloma posledica dolgoletnega nasilja s strani moškega, žrtve umora, nad žensko, storilko umora, in ne obratno. Pogosto so storjeni v samoobrambi ali so odgovor na nemoč pri soočanju z nasiljem s strani partnerja.
- Moški pogosto pravijo, da se kot žrtve nasilja s strani partnerke **ne počutijo fizično ogrožene in jih ni strah**. V nasprotju s tem je pri ženskah pogosto prisoten močan strah za življenje in telo.
- Moški vzroke za nasilje praviloma eksternalizirajo, ženske pa internalizirajo, kar pomeni, da **moški vzroke za svoje nasilje iščejo v drugih ljudeh/okoliščinah**, ženske v sebi. Ženske zato hitreje sprejmejo odgovornost za storjeno nasilje in je z njimi lažje delati na odpravi nasilnih vedenj in spreminjanju nefunkcionalnih prepričanj.
- Nasilje moških je v družbi še vedno **prepogosto tolerirano**, ker naj bi se skladalo z vlogo moškega, zato ženske, ki povzročajo nasilje, občutijo večji sram in občutek krivde. Posledično so bolj motivirane za spremembo vedenja.
- Ženske, ki so nasilne do svojih partnerjev, pogosto uporabljajo nasilno vedenje kot neustrezen način izražanje čustva jeze ali razreševanja konfliktov, **odsotna pa so prepričanja, da lahko uporabljajo nasilje nad moškimi zgolj zato, ker so ženske** (nasilje se ne dogaja iz nesorazmerja moči med spoloma).

3.7. ZALEZOVANJE

Izraz zalezovanje (ang. *stalking*) označuje **nezaželene vdore in vmešavanja ene osebe v življenje druge**. Za zalezovanje je značilno, da so vdori ali nadlegovanja ponavljajoči in da v žrtvi vzbujajo strah ali zaskrbljenost¹⁹.

Z Zakonom o spremembah in dopolnitvah Kazenskega zakonika (KZ-1C) je Kazenskemu zakoniku dodan nov člen (134. a), ki inkriminira zalezovanje. Tako je predvidena kazen za tistega, ki »*koga drugega ali njegovega bližnjega s ponavljajočim se opazovanjem, zasledovanjem ali vsiljivim prizadevanjem vzpostavitve neposrednega stika ali stika preko elektronskih komunikacijskih sredstev zalezuje in pri njem ali pri njegovem bližnjem s tem povzroči prestrašenost ali ogroženost ...*«

Medtem ko je očitno, da je zalezovanje zelo nadležen pojav za žrtev, se premalo pozornosti posveča morebitnim hujšim posledicam zalezovanja, kot so npr. (poskus) posilstva in (poskus) umora. Zalezovalci/ke so največkrat moški, lahko bivši partnerji/ice, bežni znanci/ke, sodelavci/ke ali popolni neznanci/ke, pri čemer so **bivši partnerji najbolj pogosti zalezovalci**. Zalezovalec/ka je lahko z žrtvijo v posrednem stiku (pošiljanje pisem, elektronskih ali sms sporočil, daril ...) ali neposrednem (zalezovalec/ka osebi sledi, poskuša se je dotakniti ali govoriti z njo, čaka žrtev na krajih, kjer se pogosto nahaja ali za njo pošilja pomočnike/ce in tako spremlja vsak korak žrtve ...). Zalezovalec/ka svojo žrtev na različne načine nadleguje, jo spravlja v neprijetne položaje, ji grozi ali jo fizično napade. Fizični napadi so značilni za tako imenovane »zavrnjene zalezovalce/ke«. **Ne morejo prenesti prekinitve intimne zveze in skušajo prisiliti bivšo partnerko/partnerja v nadaljevanje partnerskih odnosov**. Običajno zalezovalci/ke niso neposredno

¹⁹ Luberto, S.; Meško, G.; Bučar-Ručman, A. et al (2007): Načini soočanja žensk z zalezovanjem: priročnik za žrtve in strokovnjake: projekt Daphne 04-1/091/W.

nevarni, kar pa ne velja za bivše partnerje/ke, ki so pogosteje od ostalih zalezovalcev in zalezovalk fizično nasilni/e.

Žrtve nasilja nam pogosto povedo o različnih oblikah zalezovanja, ko zapustijo partnerja, ki je povzročal nasilje. Govorijo o tem, kako jih zasledujejo njegovi prijatelji, kako sedijo pred blokom, kjer živijo, pošiljajo sms-je, v katerih sporočajo, da vedo, kje se nahajajo, pri bližnjih poizvedujejo, kje se nahaja, s kom se družijo in kaj počne. Tako povzročitelji nadaljujejo s svojim nasiljem tudi po prekinitvi odnosa.

Z Zakonom o spremembah in dopolnitvah Kazenskega zakonika (KZ-1C) se Kazenskemu zakoniku dodaja nov člen (134. a), ki inkriminira zalezovanje.

3.8. DRUGE VRSTE NASILJA

Pri delu na področju nasilja ne smemo spregledati tudi povzročanja nasilja v okoliščinah ali na načine, ki niso zelo pogosti, vendar se dogajajo. Takšni primeri so genitalna mutilacija, trgovanje z ljudmi, ritualna zloraba, prisilna poroka in podobno. Prav tako je potrebno upoštevati nove situacije in okoliščine, ki jih prinašajo hitro razvijajoče se informacijsko-komunikacijske tehnologije in njihova dostopnost in so prav tako prostor, v katerih se dogaja nasilje.

3.8.1. NASILJE PREKO INFORMACIJSKO - KOMUNIKACIJSKIH TEHNOLOGIJ (IKT)

Velik del komunikacije med ljudmi v sodobnem svetu poteka z uporabo informacijsko - komunikacijskih tehnologij (telefon, mobilni telefon, elektronska pošta, zasebne in javne klepetalnice, forumi, družabna omrežja, blogi, spletne strani ...). S tem se povečuje tudi nasilje, ki ga osebe doživljajo, povzročajo in/ali opazujejo kot uporabniki/ce IKT. Večinoma je nasilje, povzročeno z uporabo IKT, malo znano, zato ga na tem mestu predstavljamo nekoliko podrobneje.

Namen povzročanja nasilja preko IKT je lahko različen, na primer osebo prizadeti, se ji maščevati, jo izolirati, zastrašiti, jo izkoristiti ali povzročiti nad njo spolno nasilje.

Prek interneta in drugih komunikacijskih sredstev povzročitelji najpogosteje **povzročajo psihično nasilje v pisni in slikovni obliki ter spolno nasilje**. Tipologije tovrstnih oblik nasilja so različne, predvsem pa se nenehno pojavljajo nove. Nekaj najpogostejših oblik²⁰ je:

²⁰ Pomembna vira: Klančnik, A. T. (2015), *Internet: Mladostniki, nasilje in trendi - vse več skupnih*

1. **Spletno nadlegovanje** (ang. *cyber harassment*) je uporaba informacijsko-komunikacijskih tehnologij z namenom namernega, ponavljajočega in sovražnega obnašanja do posameznika/ov. Gre za ponavljajoče se in vztrajno nadlegovanje v obliki besed ali dejanj, ki pri posamezniku/ci (žrtvi) povzročijo veliko čustveno stisko. Nadlegovanje traja dolgo časa in je vedno usmerjeno zgolj na eno osebo.
2. **Spletno zalezovanje** (ang. *cyber stalking*) so zlonamerni, ponavljajoči se poskusi, da bi določeni osebi vsilili komunikacijo, ki je ne želi, kar oseba občuti kot ogrožanje svoje varnosti. Spletno zalezovanja poteka:
 - a. prek vsiljevanja neželene pošte (sporočila, ki vsebujejo grožnje, sovražni govor, obscenosti ...),
 - b. prek zalezovanja v forumih in klepetalnicah, kjer zalezovalec/ka osebi grozi in jo nadleguje,
 - c. prek zalezovanje žrtvinega računalnika, ko se zalezovalec/ka poveže z računalnikom žrtve in ga nadzoruje.
3. **Kibernetsko ustrahovanje** (ang. *cyber bullying*) je ustrahovanje, ki se odvija na spletu oziroma s pomočjo IKT, na primer grožnje preko sms-jev, elektronske pošte, žaljiva sporočila ...
4. **Razkritje** (ang. *outing*) **in prevara**: gre za posredovanje osebnih podatkov nekomu, komur ti podatki sicer ne bi bili posredovani, z namenom osramotiti žrtev. Podobno je pri prevari, ki pomeni, da povzročitelj prevara žrtev, da iz nje izvabi intimno informacijo, ki jo nato posreduje dalje.
5. **Žaljenje** (ang. *flaming*) je izmenjava žaljivih sporočil, ki se običajno pojavi na javnih spletnih krajih, torej na forumih, diskusijskih skupinah, redkeje pa v izmenjavi elektronske pošte. Pogosto se pojavlja na Facebooku, predvsem v diskusijskih skupinah. Lahko je načrtovano

izzivov in Žakelj, Tjaša (2013). Nasilje med mladino v kibernetskem prostoru: Neraziskanost pojava v Sloveniji, *Razprave*, XXIX, 74, str. 107–123.

(namerno in sistematično je usmerjeno na osebo ali osebe zaradi njihove verske, etične, spolne pripadnosti ali drugih osebnih okoliščin) ali spontano, ki se razvije naključno, med spletno komunikacijo.

6. **Trolling** je namensko, prebrisano spodbujanje druge osebe, da v dialogu z njo povzročitelj/ica doseže njen bes, jezo in ogorčenje (jo spravi ob pamet). Bistvena elementa trollinga sta, da povzročitelj/ica prepriča svojo žrtev, da bodisi resnično verjame v to, kar nekdo sporoča, bodisi svoji žrtvi pod pretvezo resnične pomoči poda zlonamerna navodila. Če ne pride do opisane reakcije žrtve (jeza, bes ...), potem ni prišlo do trollinga. Ta dejanja so pogosta v družabnem omrežju Omegle.
7. **Očrnitev** (ang. *denigration*) je posredovanje neresničnih informacij o nekom, z namenom, da se to osebo očrni, ji poruši ugled, status. Informacija je lahko objavljena na spletni strani, nato pa poslana preko sms sporočil ali elektronske pošte različnim naslovnikom.
8. **Seksting ali sekstanje** (ang. *sexting*) je objava in širjenje slik ter posnetkov golih delov telesa ali spolnih aktov. Pri sekstingu gre za nasilje, kadar posnetkov ne pošilja oseba, katere telo je na posnetku. Oseba slika sebe, ko je pomanjkljivo oblečena, gola ali v seksualiziranem položaju. Sama fotografije pošlje le eni osebi (ponavadi svoji puncu ali fantu oz. partnerju/ki), nato pa se lahko zgodi, da prejemnik/ca fotografije razpošlje še drugim, najpogosteje takrat, ko se par razide.

IKT so tudi **medij spolnih zlorab**, predvsem (ne pa izključno) nad otroki. Povzročiteljem spletnega spolnega zlorabljanja otrok splet zagotavlja anonimnost in prikrivanje prave identitete, zaradi decentraliziranosti medija pa je otežena možnost kakršnega koli resnega nadzora.

Spolno zlorabljanje otrok²¹ prek interneta je:

- **Grooming**, ki je zavajanje otroka z namenom, da se povzročitelj/ica kasneje z njim osebno sreča in ga spolno zlorabi. Ponavadi se dogaja v spletnih klepetalnicah. Povzročitelj/ica načrtno izbere otroka ter vzpostavi z njim kontakt tako, da mu napiše kompliment, ga na nek način pohvali. Načrtno ustvarja vtis, da se za otroka zanima, ga posluša in razume, je ljubeč/a in razumevajoč/a. Tako si pridobi zaupanje, da se je otrok pripravljen z njim/njo srečati v živo.
- **Ustvarjanje materiala**, ki prikazuje spolno zlorabo otrok.
- **Objavljanje, predvajanje in kopiranje** materiala, ki prikazuje spolno zlorabo otrok.
- **Zbiranje in izmenjava** materiala, ki prikazuje spolno zlorabo otrok.
- **Razširjanje in prodaja** materiala, ki prikazuje spolno zlorabo otrok.
- **Izpostavljanje otroka** pornografskim posnetkom.
- **Kibernetsko spolno nadlegovanje** (ang. *cyber sexual harassment*), ki je pošiljanje žaljivih sporočil s spolno vsebino, ki jih povzročitelj/ica pošilja žrtvi. Lahko gre za žaljiva sporočila o spolu žrtve, za grožnje s posilstvom in/ali za vizualne posnetke s spolno ali pornografsko vsebino.
- **Izsiljevanje za spolne namene** (ang. *sexual extortion*), ki je izsiljevanje s posnetki spolnih aktivnosti ali golega telesa žrtve z namenom, da žrtev prisili, da pristane na spolni odnos s povzročiteljem/ico.
- **Posnetki samega sebe** oz. selfie (ang. lahko tudi *self - generated content*), ki je gradivo, ki nastane, ko otrok slika samega sebe in pošlje povzročitelju/ici fotografijo (običajno ima povzročitelj/ica lažno identiteto in se predstavlja kot otrokov vrstnik/ca). Te posnetke povzročitelj/ica nato zlorabi za izsiljevanje, objavo na spletu ...

²¹ Lahko tudi odraslih oseb.

- **Posnetki spolnih zlorab otrok v živo** (ang. *live abuse videos*), ki poteka tako, da povzročitelj/ica preko prikritih spletnih strani plača staršem, da zlorabijo svoje otroke in to snemajo ter jim zlorabo predvajajo v živo.

Povzročitelji pogosto nasilja, ki ga povzročajo s pomočjo informacijsko-komunikacijskih tehnologij, ne razumejo kot nasilja. Po drugi strani nam **žrtve pogosto pripovedujejo o doživljanju nasilja preko IKT**. Najpogosteje gre za pošiljanje sms sporočil, ki so žaljiva ali grozilna; vdore v elektronsko pošto ali FB profil; nenehno nadlegovanje s klici, lahko 50-krat na dan (tudi ko se žrtev ne odziva); obrekovanje preko elektronske pošte (povzročitelj sestavi pismo, v katerem diskreditira žrtev in ga pošlje eni ali več osebam, včasih celi socialni mreži) in podobno.

3.8.2. NASILJE NA DELOVNEM MESTU (MOBING)

Nasilje na delovnem mestu označuje sovražno in neetično komunikacijo ene ali več oseb v delovnem okolju, sistematično usmerjeno na posameznika/ico, ki je **zato postavljen/a v nemočen in brezizhoden položaj, v katerem je izpostavljen/a nadaljnjemu trpinčenju**. Takšna dejanja se dogajajo pogosto (vsaj enkrat na teden) in daljše obdobje (vsaj pol leta)²². Nasilje na delovnem mestu je torej preišljeno, načrtno žaljivo vedenje, ki se ponavlja in pusti na žrtvi zaradi pogostosti in dolgotrajnosti sovražnega vedenja občutne duševne, psihosomatske in socialne težave.

²² To je prva definicija nasilja na delovnem mestu, ki jo je podal švedski psiholog dr. Heinz Leymann v 80-ih letih 20. Stoletja. V: Leymann H., *The mobbing encyclopaedia*, <http://www.leymann.se>.

Mednarodni urad za delo, izvršilni organ Mednarodne organizacije za delo (International Labour Organization)²³ pri Organizaciji združenih narodov je opredelil nasilje na delovnem mestu kot »pripetljaje, v katerih so zaposleni ogroženi, napadeni ali žaljeni v delovnem okolju ali na poti na ali iz dela in ki vključujejo jasno ali prikrito grožnjo njihovi varnosti, dobrobiti ali zdravju.«

V Sloveniji za nasilje na delovnem mestu uporabljamo tudi izraza **trpinčenje na delovnem mestu** in **šikaniranje**. Zakon o delovnih razmerjih²⁴ v 6. a členu opredeljuje trpinčenje kot »vsako ponavljajoče se ali sistematično, graje vredno ali očitno negativno in žaljivo ravnanje ali vedenje, usmerjeno proti posameznim delavcem na delovnem mestu ali v zvezi z delom.«

Kazenski zakonik (KZ-1)²⁵ nasilje na delovnem mestu delno opredeli v 197. členu kot šikaniranje na delovnem mestu. V omenjenem členu je navedeno, da »kdor na delovnem mestu ali v zvezi z delom s spolnim nadlegovanjem, psihičnim nasiljem, trpinčenjem ali neenakopravnim obravnavanjem povzroči drugemu zaposlenemu ponižanje ali prestrašenosť, se kaznuje z zaporom do dveh let.«

Nasilje na delovnem mestu se večinoma dogaja²⁶:

- **od zgoraj navzdol** (izvajajo ga nadrejeni/e nad podrejenimi),
- **med osebami na enakih pozicijah** (med sodelavci/kami, lahko posameznik/ca proti posamezniku/ci, skupina proti skupini ali skupina proti posamezniku/ci),
- **od spodaj navzgor** (izvaja ga skupina sodelavcev/sodelavk nad vodjo).

²³ Trobevšek, Primož (2005). *Okvirne smernice za obravnavanje nasilja na delovnem mestu v zdravstvu*. Ženeva [i. E.] Ljubljana: Delovna skupina Za nenasilje v zdravstveni negi pri Zbornici zdravstvene in babiške nege Slovenije - Zvezi Društev Medicinskih Sester, Babič in Zdravstvenih Tehnikov Slovenije.

²⁴ Zakon o delovnih razmerjih (ZDR-1), Uradni list Republike Slovenije, št. 21/2013.

²⁵ Kazenski zakonik (KZ-1), Uradni list Republike Slovenije, št. 55/2008.

²⁶ Šenveter, N. (2011): *Nasilje na delovnem mestu zaradi spola*. Diplomsko delo. Univerza v Mariboru.

3.8.3. TRGOVANJE Z LJUDMI IN SPOLNO IZKORIŠČANJE

Po podatkih Mednarodne organizacije dela (ILO)²⁷ je v Evropi preko 2,4 milijona ljudi žrtev trgovanja z ljudmi, od tega je približno polovica otrok. Večina jih je prisiljenih v prostitucijo (43%), suženjska delovna razmerja (32%) ali oboje (25%). Pri prisilnem spolnem izkoriščanju za namene prostitucije gre v veliki večini primerov (98%) za ženske in dekleta.

Konvencija Sveta Evrope²⁸ opredeljuje pojem trgovine z ljudmi kot »novačenje, prevoz, premestitev, dajanje zatočišča ali sprejemanje oseb zaradi izkoriščanja z grožnjo, uporabo sile ali drugimi oblikami prisile, ugrabitvijo, goljufijo, prevaro, zlorabo pooblastil ali ranljivosti ali dajanjem ali prejemanjem plačil ali koristi, da se doseže soglasje osebe, ki ima nadzor nad drugo osebo. Izkoriščanje vključuje vsaj izkoriščanje prostitucije ali drugih oblik spolne zlorabe oseb, njihovo prisilno delo ali storitve, suženjstvo ali podobna stanja, služabništvo ali odstranitev organov.« Soglasje žrtve o nameravanem izkoriščanju se ne upošteva, če je bilo doseženo z uporabo prisile, goljufije, prevare in na druge načine, opredeljene v konvenciji.

Konvencija prav tako določa, da se novačenje, prevoz, premestitev, dajanje zatočišča ali sprejemanje otrok zaradi izkoriščanja šteje za trgovino z ljudmi, tudi če ne vključuje omenjenih sredstev prisile.

Povzročitelji najpogosteje izkoriščajo žrtve trgovanja za:

- prostitucijo ali druge oblike spolnih zlorab,
- prisilno delo ali prisilno služenje,
- prosjačenje,
- služabništvo ali suženjstvo,
- prodajo in posvojitvev (otrok),

²⁷ International Labour Organization (2012). Global estimate of Forced Labour. Geneva: ILO Publications.

²⁸ Konvencija Sveta Evrope o ukrepanju proti trgovini z ljudmi (2005). Svet Evrope.

- odstranjevanje telesnih organov z namenom prodaje ali nelegalne transplantacije ...

3.8.4. NASILJE NAD LGBT+ OSEBAMI

Amnesty International Slovenije²⁹ na podlagi raziskav ugotavlja, da nasilje nad LGBT+ osebami³⁰ lahko razvrstimo v naslednje skupine:

- **nasilje države** (zakoni, kriminalizacija, osebje v zaporih itd.),
- **nasilje v javnosti** (verbalno ali fizično, spolno nasilje, delikti nad lastnino ...),
- **nasilje v družini** (nesprejemanje spolne usmerjenosti otroka s strani staršev ...),
- **nasilje v družbi ljudi po lastni izbiri** (stigmatizacija v krogu prijateljev, nasilje v partnerskih zvezah ...),
- **nasilje na delovnem mestu** (zavrnitev službe, prekinitvev pogodbe, šikaniranje ...).

V raziskavi o vsakdanjem življenju gejev in lezbijk v Sloveniji³¹ je skoraj 30 % vprašanih potrdilo, da so v času svojega šolanja doživeli/e diskriminacijo ali nadlegovanje zaradi svoje spolne usmerjenosti. 12 % vprašanih pa jih je poročalo, da imajo tovrstno izkušnjo na delovnem mestu. Skoraj 18 % vprašanih poroča, da so bile/i diskriminirane/i izven šole in delovnega mesta, najpogosteje v lokalih in restavracijah, hotelih in turizmu (79 %). Večina vprašanih (skoraj 92 %) diskriminacije ni prijavila, kot glavne razloga pa

²⁹ Šola človekovih pravic, Amnesty International Slovenije: <http://sola.amnesty.si>.

³⁰ Izraz LGBT+ je kratica, sestavljena iz angleških besed za lezbijke, geje, biseksualce in transeksualce. Ker to ne zajema vseh oseb, ki niso heteroseksualno usmerjene ali cispolne, je izrazu dodan tudi +.

³¹ Kuhar, R. (2014): *Raziskava o pravni podinformiranosti LGBT skupnosti in vsakdanjem življenju gejev in lezbijk*. Raziskovalno poročilo. Projekt Dike.

navajajo minimalizacijo diskriminacije (ni bila dovolj “velika”) in mnenje, da s prijavo ne bi ničesar dosegli.

Ista raziskava pokaže tudi, da je skoraj 49 % vprašanih zaradi svoje spolne usmerjenosti poleg diskriminacije že doživelo tudi druge vrste in oblike nasilja. V večini primerov gre za psihično nasilje (95 %), sledi fizično nasilje, ki ga je izkusila četrtnina vprašanih, spolno nasilje pa je doživelo 6 % vprašanih. Respondentke/i so nasilje najpogosteje doživljale/i v javnem prostoru, povzročitelji pa so bili v večini primerov (66 %) neznanci/ke, sledijo sošolke/ci. Tako kot v primeru diskriminacije tudi nasilja velika večina ni prijavila policiji (91 %), in sicer iz istih razlogov kot ni prijavila diskriminacije.

LGBT+ osebe javno opozarjajo na diskriminacijo tudi z različnimi pohodi in paradami, med katerimi je zagotovo najbolj znana Parada ponosa. Ravno med in po paradi pa večkrat pride do nasilja in dodatne diskriminacije, na primer v obliki sovražnega govora pod spletnimi novicami in podobno.

3.8.5. DISKRIMINACIJA

Diskriminacija pomeni neenako obravnavo posameznice ali posameznika v primerjavi z nekom drugih zaradi njene/njegove rase, narodnosti, spola, etničnega porekla, jezika, oviranosti, spolne usmerjenosti, starosti, izobrazbe, materialnega stanja ali katerekoli druge osebne okoliščine.

Diskriminacija je lahko neposredna ali posredna. O [neposredni diskriminaciji](#) govorimo, kadar je posameznica oziroma posameznik v primerljivi situaciji obravnavan/a manj ugodno kot nekdo drug zaradi svoje narodnosti, rase, etničnega porekla, spola, zdravstvenega stanja, oviranosti, jezika, verskega ali drugega prepričanja, starosti, spolne usmerjenosti, izobrazbe, gmotnega stanja, družbenega položaja ali druge osebne okoliščine (primer je npr. neenako plačilo za isto delo, če ga opravlja moški ali ženska, oglas za delo, ki ponuja zaposlitev le za mlajše od 35 let, prekinitev pogodbe o zaposlitvi

zaradi nosečnosti ...). O **posredni ali prikriti diskriminaciji** govorimo, kadar na videz nevtralne določbe, merila ali ravnanja v podobni situaciji postavljajo posameznico oziroma posameznika v slabši položaj kot nekoga drugega, zaradi njene oziroma njegove narodnosti, rase ali etnične pripadnosti, spola, verskega prepričanja, invalidnosti ali zdravstvenega stanja, spolne usmerjenosti ali druge osebne okoliščine (npr. oseba ženskega spola ni sprejeta na specializacijo iz srčne kirurgije, čeprav izpolnjuje pogoje, oseba ne dobi zaposlitve, ker ima majhnega otroka ...). Za žrtve diskriminacije je še posebej huda **večplastna diskriminacija**, o kateri govorimo takrat, ko sovpadeta dve ali več osebnih okoliščin, ki so podlaga za diskriminiranje (npr. 70-letna Rominja je lahko diskriminirana zaradi spola, starosti in narodnosti).

Diskriminacija ne vpliva negativno le na diskriminirano osebo ali skupino, temveč tudi na celotno družbo, saj znotraj nje povzroča neenakosti ter jo tako šibi.

V. Leskošek kot obliko diskriminacije navaja tudi **sovražni govor**. Njegov cilj je »razčlovečiti tiste, proti katerim je usmerjen, njegov namen pa je ponižati, prestrašiti, spodbuditi nasilje in druge akcije glede na rasne, etnične, spolne, religiozne, nacionalne ter telesne izvore in značilnosti teh skupin.«³²

³² Leskošek, V. (2005): *Sovražni govor kot dejanje nasilja*. V *Mi in oni: nestrpnost na Slovenskem*, ur. V. Leskošek, 81-95. Ljubljana: Mirovni inštitut.

Posledica diskriminacije je, da je določena družbena skupina odrinjena na rob družbe. Gre za marginalizacijo in socialno izključenost določenih skupin. Diskriminacija pa ne vpliva negativno le na diskriminirano osebo ali skupino, temveč tudi na celotno družbo, saj znotraj nje povzroča neenakosti ter jo tako šibi. Prav tako so določene oblike diskriminacije podlaga za nastanek novih, nadaljnjih oblik diskriminacije.

3.8.6. INSTITUCIONALNO NASILJE

Institucionalno nasilje je nasilje, ki ga institucije preko lastnih mehanizmov izvajajo prikrito ali odkrito. Pri tem izvajajo različne oblike nasilja, prisiljujejo, jemljejo svobodo odločanja, marginalizirajo, diskriminirajo, dopuščajo oz. favorizirajo avtoritativno odločanje in hierarhične odnose itd.

Otroci in starejši, ki živijo v ustanovah, so še posebno ranljivi za doživljanje institucionalnega nasilja. Ločimo tri nivoje institucionalnega zanemarjanja in nasilja nad otroki in starejšimi, ki živijo v ustanovah:

⇒ Osebni nivo zanemarjanja in nasilja:

- Psihično, fizično, ekonomsko in spolno nasilje ali zanemarjanje, ki ga nad osebo povzroči ena ali več oseb, ki skrbijo za otroka/starejšega.
- Povzročitelj/ica nasilja do otroka/starejšega je lahko tudi sovrstnik/ca otroka ali starejši mladostnik/ca oz. sostanovalka/ec. Težava je, če se strokovno osebje ne odzove na sume o zlorabi, če nasilje minimalizira ali zanika, išče krivdo v žrtvinem vedenju itd.

⇒ **Programski nivo zanemarjanja in nasilja v ustanovah:** ustanova izvaja program, ki ne ustreza predpisanim standardom in normativom (neustrezna izobrazba ali usposobljenost oseb, ki skrbijo za oskrbo, varstvo, vzgojo in izobraževanje otrok, neprimerni prostori za bivanje

...) ali ko ustanova izvaja ustrezno predpisan program z nasilnimi metodami.

⇒ **Sistemski nivo zanemarjanja in nasilja v ustanovah** se dogaja, ko država ne zagotovi zadostnega števila ustanov in/ali ustreznih programov ali so ustanove in programi prezasedeni.

4

OSNOVNA NAČELA ZA DELO S POVZROČITELJI NASILJA

Pri delu s povzročitelji nasilja je glavni cilj zmanjševati/ustaviti nasilje in povečati varnost žrtev nasilja. Programi za povzročitelje nasilja so del širšega procesa kulturnih in političnih sprememb za odpravo diskriminacij na podlagi spola in drugih oblik diskriminacij.

4.1. OSNOVNA NAČELA DRUŠTVA PRI DELU S POVZROČITELJI NASILJA

Čeprav se programi dela s povzročitelji nasilja, ki jih izvajamo na Društvu za nenasilno komunikacijo, med seboj razlikujejo po ciljni skupini vključenih uporabnikov/ic, je vsem programom skupno, da delo poteka po osnovnih načelih društva:

- Za nasilje je vedno odgovoren povzročitelj nasilja.
- Nasilje preprečujemo z ničelno toleranco do nasilja.
- Nasilje je naučeno vedenje. Lahko se naučimo drugačnih vedenj.

4.1.1. ZA NASILJE JE VEDNO ODGOVOREN POVZROČITELJ NASILJA

Na Društvu za nenasilno komunikacijo verjamemo, da smo ljudje za vsa svoja vedenja, tudi za nasilje, ki ga povzročimo, odgovorni sami. Nevarno je, če

posameznik/ca nasilja ne prepozna, ga opravičuje, minimalizira, predvsem pa, če se ne odloči, da bo spremenil/a svoje nasilno vedenje. Če nadaljujemo z uporabo nasilja, lahko pričakujemo, da se bo nasilje stopnjevalo in dobivalo nove razsežnosti.

Za nasilje nikoli ni kriv in odgovoren nihče drug kot tisti, ki nasilje povzroča. Nič ne sme služiti kot opravičilo za nasilje. **Nasilno vedenje je izbira, zato ga ne moremo opravičiti s kakršnim koli ravnanjem žrtve.** Lahko razumemo, da za to izbiro obstajajo neki dejavniki tveganja (brezposelnost, revščina, alkoholizem, stres ...), vendar ni zaradi tega nasilje nič bolj sprejemljivo in odgovornost povzročitelja nič manjša.

Žrtve nasilja krivdo pogosto pripisujejo sebi, še posebej, če so povzročitelji nasilni samo do njih. V svojih lastnostih ali vedenju vidijo razlog, da partner nad njimi izvaja nasilje. Kadar poskuša žrtev pokazati svoje meje, izraziti svoje misli in prepričanja, povzročitelj in okolica to pogosto razumejo kot izzivanje. Vendar gre pri nasilju za nadzor nad drugo osebo, ki ga povzročitelj učinkovito vzdržuje z uporabo fizičnega, psihičnega, spolnega in ekonomskega nasilja.

4.1.2. NASILJE PREPREČUJEMO Z NIČELNO TOLERANCO DO NASILJA

Nujno je, da so družbena sporočila o ničelni toleranci in nedopustnosti nasilja jasna in prisotna povsod. Nasilje povzročajo tisti, ki si dajo dovoljenje za uporabo nasilja, še sploh, če ne pride do intervencije državnih institucij. **Mnogi z nasiljem prenehajo, ko dobijo jasno sporočilo, da njihovo ravnanje ni le nedopustno, temveč tudi kaznivo dejanje.** Pri preprečevanju nasilja je ključen odziv okolice na vsak konkreten dogodek nasilja, ki pa je pogosto neustrezen. Po eni strani namreč okolica meni, da se v nasilje v družini ali partnerskem odnosu ne sme vmešavati, ker gre za »zaseben konflikt«. Po drugi strani se ljudje pogosto postavijo v vlogo razsodnikov in ocenjujejo,

kdo je bolj kriv za nasilje, kdo je izzival in ali si je žrtev nasilje zaslužila. Če se dogaja nasilje, mora okolica reagirati s sporočilom povzročitelju, da je njegovo vedenje nedopustno, nesprejemljivo in kaznivo, ne glede na to, kaj je naredila ali rekla druga oseba.

4.1.3. NASILJE JE NAUČENO VEDENJE

Pri delu z ljudmi, ki povzročajo nasilje, moramo dosledno ločiti njihovo vedenje od osebnosti. Nasilje je vedenje, ki je naučeno. Povzročanje nasilja je potrebno razumeti kot povsem nesprejemljivo vedenje, hkrati pa je nujno razvijati spoštljiv odnos do povzročiteljev nasilja kot oseb s svojimi izkušnjami, vrednotami in čustvi. Eno od bistvenih izhodišč programov za povzročitelje je, da je **uporaba nasilja stvar izbire**. Programi morajo povzročiteljem nasilja pomagati do spoznanja, da nasilja ne povzročajo zaradi njihove osebnosti, temveč nasilno vedenje izbirajo zaradi svojih prepričanj in družbenega dovoljenja. Ko označimo osebnost kot nasilno oz. nasilniško, osebi že vnaprej odvzamemo možnost, da spremeni svojo komunikacijo z okoljem in se nauči nenasilnega vedenja. **Ljudje, ki povzročajo nasilje, morajo spremeniti svoje vedenje, ne osebnosti.**

Povzročitelji nasilja izberejo nasilje, kadar imajo občutek, da je njihova moč ogrožena in si jo želijo z nasiljem povrniti, zadržati, povečati. Nasilje je sredstvo ustrahovanja, nadzorovanja in utišanja žrtve in je vedno zloraba moči. **Za prenehanje uporabe nasilja je nujna zavestna osebna odločitev, spreminjanje prepričanj in učenje nenasilja.** Vsakdo mora imeti možnost, da se lahko nauči primerne načina komuniciranja in reševanja notranjih ter zunanjih konfliktov. Vsak se lahko odloči, da nasilja ne bo povzročal in ob strokovni podpori spremeni osebna prepričanja, ki spodbujajo/omogočajo /opravičujejo uporabo nasilnega vedenja in preneha povzročati nasilje.

4.2. ZNANJE ZA RAVNANJE PRI DELU S POVZROČITELJI NASILJA

Organizacije in institucije, ki izvajajo programe dela s povzročitelji nasilja v družini, kot vse tiste, ki se pri svojem delu srečujejo z nasiljem, morajo imeti skupna strokovna izhodišča za delo s povzročitelji nasilja.

Za organizacije, ki izvajajo programe za delo s povzročitelji nasilja, je nujno tudi, da vsebina njihovih programov temelji na jasni teoretski osnovi razumevanja nasilja, ki vključuje razumevanje spolnih hierarhij in družbenega androcentrizma. Potrebno je upoštevati tudi družbene, kulturne, verske, etnične in politične vplive na nasilje in androcentrizem.

Za zagotavljanje visoke kakovosti dela s povzročitelji nasilja morajo programi zagotavljati **primerno usposobljeno osebje**, ki mora imeti poleg ustrezne formalne izobrazbe naslednje lastnosti in znanja³³:

- **angažiranost** za nenasilne odnose in enakost med spoloma,
- zmožnost **kritičnega razmišljanja** o lastni identiteti, o vlogi spolov ter občutljivost glede spolnih hierarhij in seksizma,
- zmožnost kritičnega razmišljanja o **lastnem dominantnem ali nasilnem** vedenju, poznavanje lastne zgodovine nasilja,
- poglobljeno razumevanje **dinamike nasilja**,
- pripravljenost na kontinuirano **izobraževanje o nasilju**,
- **asertivnost** in **čustvena pismenost**,
- sposobnost **vodenja skupin**.

³³ Večino teh značilnosti bi po našem mnenju morali izpolnjevati strokovni delavci/ke vseh organizacij (sodstvo, tožilstvo, policija, zdravstvo, NVO, CSD ...), ki se pri svojem delu srečujejo z nasiljem v družini.

Programi za delo s povzročitelji nasilja morajo temeljiti na razumevanju in zavedanju, da je nasilje vedno nesprejemljivo ter da so za nasilje vedno odgovorni le povzročitelji. Hkrati naj temeljijo na prepričanju, da je nasilje naučeno vedenje, ki ga posameznik/ca lahko spremeni.

5

NAPOTITVE UPORABNIKOV V PROGRAME ZA POVZROČITELJE NASILJA NA DNK IN SODELOVANJE Z DRUGIMI INSTITUCIJAMI

5.1. DRUŽBENI KONTEKST IN PROGRAMI DELA S POVZROČITELJI NASILJA

Programi dela s povzročitelji nasilja v družini so se, tako v Sloveniji kot tudi po svetu, oblikovali šele v zadnjih 20-ih letih, torej gre za relativno nove koncepte dela. Prvi takšen program so začeli izvajati leta 1980 v ameriški zvezni državi Minnesota, le nekaj let kasneje, leta 1984, pa tudi v Evropi, natančneje v Angliji. [Večina programov v Evropi se je oblikovala po letu 2000.](#) Povečanje števila programov za delo s povzročitelji je bilo posledica izkušenj predhodnega dela številnih ženskih nevladnih organizacij ter večje ozaveščenosti družbe o problematiki nasilja nad ženskami, otroki in o nasilju v družini. Raziskava Daphne II WWP³⁴ je pokazala, da se programi dela s povzročitelji nasilja v evropskih državah razlikujejo glede ciljev, ciljnih skupin,

³⁴ Raziskava *Daphne II WWP - Delo s storilci nasilnih dejanj v družini* (glej Prilogo 1) je na podlagi standardiziranih vprašalnikov, na katere je odgovorilo 192 organizacij iz 19 evropskih držav, ki izvajajo programe za delo s povzročitelji nasilja v družini, ugotovila, da je 19 programov začelo z delom do leta 1995, 28 programov do leta 2000, večina programov, to je 138, pa je začela delovati po letu 2000. Namen raziskave je bil pregledati delo različnih programov (ciljne skupine, pogoje za vključevanje v programe, čas trajanja, nacionalno podprtost programov, pogoje financiranja itd.) in določiti najprimernejše prakse, po katerih so bile oblikovane splošne smernice za razvoj standardov programov dela s povzročitelji nasilja.

načinov dela, zakonodajnih podlag, sodnih praks in virov financiranja. Pokazala je tudi, da med državami obstajajo velike razlike glede dostopnosti programov. Na splošno bi lahko rekli, da so v državah Zahodne in Severne Evrope (npr. v Franciji, Angliji, Nemčiji, Norveški, Švedski, Belgiji) programi za delo s povzročitelji nasilja v družini številni in se izvajajo na nacionalnem nivoju (po celi državi), medtem ko so v državah Vzhodne in Južne Evrope (npr. v Italiji, Grčiji, Češki, Slovaški, Litvi, Hrvaški, Sloveniji) ti programi redki in je njihovo izvajanje omejeno le na posamezna mesta in regije.

Programi dela s povzročitelji nasilja se že na začetku soočajo z organizacijsko težavo, [kako pridobiti uporabnike v program](#). Po naših izkušnjah je malo uporabnikov, ki se v programe vključijo brez zunanje prisile ali zaradi lastnega uvida, da imajo težave s povzročanjem nasilja. Večina povzročiteljev nasilja namreč odgovornost za nasilje preлага na žrtev, svojega vedenja pa ne problematizira. Tudi kadar povzročitelji nasilja ne zanikajo v celoti, ga vidijo kot upravičen odziv v situacijah, ko se počutijo izzvani. [Mnogi so prepričani, da morajo svoje vedenje najprej spremeniti drugi, šele nato tudi njim samim ne bo več potrebno povzročati nasilja](#). Na ta način jim pogosto uspe, da žrtve prevzamejo odgovornost za nasilje. Mnoge žrtve nasilja namreč povedo, da so odgovornost za doživljanje nasilja pripisovale izključno sebi in so storile vse, da bi ugodile povzročitelju in tako ustavile nasilje. Povzročitelji nasilja imajo tiho podporo tudi v širši družbi, ki od posameznikov pogosto ne zahteva, da prevzamejo odgovornost za nasilno vedenje. Javnost namreč razloge za nasilje išče tako pri žrtvi kot pri povzročitelju. To družbeno logiko povzema stavek: *»Ni bilo najbolj prav, da jo je udaril, ampak ne bi smela jezicati in ga izzivati. Morala bi opaziti, da je bil še posebej slabe volje.«* Podobno se dogaja, ko javnost nasilje načeloma obsoja, pa vendar pričakuje, da bo žrtev sama poskrbela za svojo varnost in se iz nasilnega odnosa hitro in dokončno umaknila. Če tega ne stori, ji družba pripiše (so)odgovornost za doživljanje nasilja, saj ni storila vsega, da bi se zaščitila.

Povzročitelji svojega nasilnega vedenja pogosto ne zaznavajo kot težavo, s katero se morajo soočiti in jo reševati. Posledično je **motiviranost povzročiteljev za vključitev v programe večinoma zunanja in neprostovoljna**. Po naših dosedanjih izkušnjah je prostovoljnih vključitev v programe dela s povzročitelji nasilja manj kot 5 %.

Veliko uporabnikov naših programov ne želi, da bi se jih prepoznalo kot povzročitelje nasilja. Gre za tiste moške, ki navzven izražajo odklonilen odnos do nasilja nad ženskami in ga pogosto izrecno obsojajo (“Ženske ne bi nikoli udaril!”, “Kakšen moški pa si, če udariš žensko!”), ravnajo pa drugače. Bojijo se odziva okolice, težav, ki bi jih lahko imeli v službi, zaradi česar se še težje odločijo za vključitev v program. **Za prostovoljno vključitev je potreben že začetni uvid in sprejemanje odgovornosti za povzročanje nasilja**.

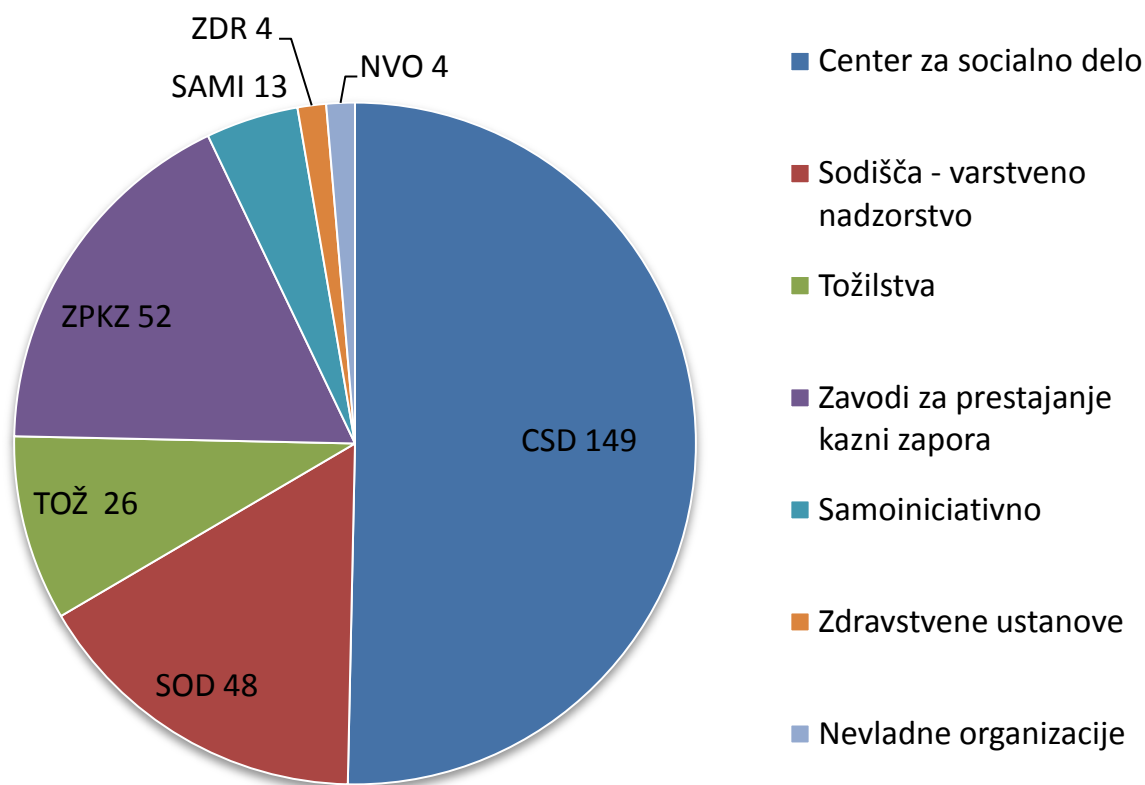
Programi za delo s povzročitelji nasilja morajo biti del širšega procesa kulturnih in političnih sprememb, katerih cilj je odprava družbenih hierarhij na podlagi spola ali drugih oblik diskriminacij. S tem vplivajo tudi na odpravo strukturnega nasilja in diskriminacij. Za vključevanje uporabnikov v programe je potrebno širše informiranje in ozaveščanje družbe o posameznikovi odgovornosti za povzročanje nasilja kot tudi razumevanje nasilja kot naučenega načina vedenja. Cilj programov dela s povzročitelji nasilja je tako tudi njihova prepoznavnost v širši javnosti in spodbujanje posameznikov, da se odločijo za spremembo vedenj.

5.2. NAPOTITEV UPORABNIKOV V PROGRAME DELA S POVZROČITELJI NASILJA

V programe dela s povzročitelji nasilja se vključujejo predvsem uporabniki, ki so zunanje motivirani. To pomeni, da se v programe vključijo na predlog različnih državnih institucij, takšne napotitve pa so lahko za posameznika različno pravno zavezujoče. S tem zavedanjem smo na Društvu za nenasilno

komunikacijo leta 2004 začeli izvajati program *Trening socialnih veščin*, namenjen moškim, ki se sami ne bi odločili za vključitev v proces spreminjanja svojih prepričanj in nasilnih vedenj. Tudi izkušnje sorodnih programov po Evropi³⁵ kažejo, da je kar 75 % programov dela s povzročitelji nasilja v družini odvisnih od napotitve uporabnikov v program s strani sodišč ali drugih državnih institucij, ki imajo za to pooblastila. Samo 25 % evropskih programov dela s povzročitelji nasilja vključuje le povzročitelje, ki so za to sami motivirani in delujejo na bazi prostovoljne vključitve. Vsi programi seveda dopuščajo možnost prostovoljne vključitve, vendar bi bil njihov obstoj vprašljiv, če bi delovali zgolj na osnovi teh. Naša izkušnja in izkušnja tujih organizacij je, da je predpogoj za uspešno delovanje programov ustrezna zakonska podlaga za napotitve ter dobro sodelovanje med napotitvenimi in izvajalskimi organizacijami. Vsak povzročitelj nasilja mora biti informiran, napoten in motiviran za vključitev v programe. To se je na primer izkazalo v Španiji, kjer je bil leta 2004 sprejet zakon, ki predvideva, da mora biti vsakemu povzročitelju nasilja v družini omogočena vključitev v programe dela s povzročitelji nasilja. Od takrat je število programov (in vključenih uporabnikov) v Španiji naraslo, večina se jih izvaja v zavodih za prestajanje kazni zapora.

³⁵ Raziskava Daphne II WWP.

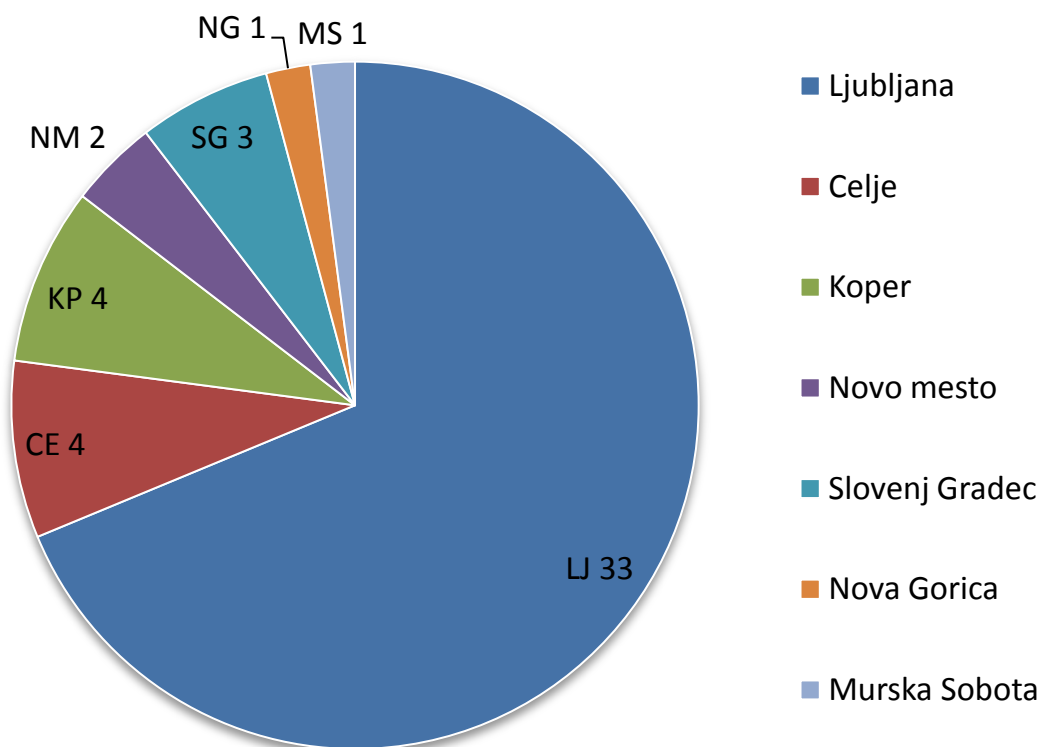
Slika 1: Napotitve vseh novo vključenih uporabnikov v program TSV v letu 2014

5.2.1. NAPOTITVE UPORABNIKOV S STRANI SODIŠČ

V Sloveniji je do pomembnih sprememb zakonodaje, povezane s preprečevanjem nasilja v družini, prišlo leta 2008, ko je bil sprejet Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZPND) in spremenjen 191. člen Kazenskega zakonika (KZ-1), ki nasilje v družini inkriminira kot samostojno kaznivo dejanje. Za napotitve oseb v programe dela s povzročitelji nasilja so pomembni tudi členi Kazenskega zakonika, ki določajo kazenske sankcije, predvsem pogojno obsodbo z varstvenim nadzorstvom. V okviru teh lahko sodišča izrečejo navodila (zdravljenje v ustreznem zdravstvenem zavodu,

obiskovanje psihološke posvetovalnice, treninga socialnih veščin ipd.). V Društvu za nenasilno komunikacijo opažamo, da od leta 2010 sodišča vse pogosteje ob pogojnih obsodbah izrekajo takšna navodila. Posledično beležimo velik porast uporabnikov, napoteni s strani sodišč. Ta trend se nadaljuje tudi v letu 2015. Zaradi zunanje motivacije uporabniki z izrečeno pogojno obsodbo v večini primerov redno sodelujejo v programu, saj se bojijo, da bi se zaradi neizvajanja obveznih navodil sodišča, njihova pogojna obsodba spremenila v zaporno. Sodišča v programe za povzročitelje nasilja napotujejo tudi obsojence, ki so bili zaradi nasilja v družini obsojeni na zaporno kazen, a jim je ta kazen v času prestajanja skrajšanja s predčasnim pogojnim odpustom. Pogojni odpust lahko prav tako vsebuje ukrep varstvenega nadzorstva in obvezna navodila vključitve v program za povzročitelje nasilja.

V Sloveniji ni enotne prakse sodišč pri tem, kako pogosto povzročitelju nasilja v družini izrečejo obvezno navodilo vključitve v program. Nekatera sodišča bistveno pogosteje ob pogojnih obsodbah z varstvenim nadzorstvom izrekajo obvezna navodila vključitve v te programe. Iz slike 2 je razvidno, da je v Ljubljani bistveno več napotitev s strani sodišč (70 %) kot v ostalih krajih, kjer izvajamo program. V letu 2014 je bil ukrep pogojne obsodbe z varstvenim nadzorstvom in obveznim navodilom o vključitvi izrečen 41-im osebam, še 7-im povzročiteljem pa je takšno navodilo sodišče izreklo ob predčasnem pogojnem odpustu. To predstavlja dobrih 15 % vseh na novo vključenih uporabnikov v program TSV v letu 2014. Da se ti uporabniki najbolj redno vključujejo v program, kaže tudi podatek, da predstavlja njihov delež med tistimi uporabniki, ki so program v celoti opravili, preko 50 %. To pomeni, da je med njimi večina takšnih, ki program v celoti zaključijo.

Slika 2: Napotitve uporabnikov s strani sodišč v program TSV v letu 2014³⁶

⇒ **Dobre prakse sodišč pri napotovanju v programe dela s povzročitelji nasilja**

Za načrtovanje in izvajanje programov dela s povzročitelji nasilja je pomembno, da so vse sodnice in sodniki, ki obravnavajo primere nasilja, seznanjeni z možnostjo napotitve v programe dela s povzročitelji nasilja. Tu pride do izraza osebna angažiranost posameznih sodnic/kov, ki se izobražujejo na področju nasilja v družini in poznajo programe dela s

³⁶ Graf prikazuje število vključenih uporabnikov, ki jim je bilo izrečeno obvezno navodilo s strani sodišča in so se vključili v program TSV v posameznem kraju, kjer se program izvaja, ne glede na to, katero sodišče (krajevno) mu je takšen ukrep izreklo. Zgodi se lahko, da je uporabnika vključenega v nekem kraju napotilo sodišče iz druge regije.

povzročitelji, ki se izvajajo v njihovi regiji. Poznavanje programov dela in problematike nasilja v družini sodnikom/cam omogoča, da takšne programe prepoznajo kot učinkovit del koordiniranega sistema za ustavljanje nasilja, zato ne bi smelo biti odvisno zgolj od osebne angažiranosti posameznic/kov.

Ob vsem zapisanem želimo poudariti, da sama vključitev v program ne pomeni, da bo povzročitelj z nasilnim vedenjem prenehal. Vključitev povzročitelja v program ob hkratnih kazenskih ukrepih to možnost vsekakor poveča, a je ne zagotavlja. Vključitev v program tako ne sme nadomestiti kazni, ki so predvidene za tovrstna kazniva dejanja, lahko jo le dopolni. Tudi če povzročitelj redno obiskuje in zaključi program, to **ne zagotavlja varnosti žrtve in ne more biti zadosten razlog za prenehanje drugih varnostnih ukrepov**, ki so morebiti izrečeni (prepoved približevanja, varstveno nadzorstvo ...).

Izrekanje obveznih navodil v okviru ukrepa varstvenega nadzorstva predstavlja dobro prakso, saj povzročitelje praviloma zavezuje k dolgotrajnejši vključitvi v program. To poveča možnost, da se naučijo novih socialnih veščin in prenehajo uporabljati nasilno vedenje. Hkrati pa z izvajalkami in izvajalci programa vzpostavijo **dobre delovne odnose**, zaradi česar se bodo nanje hitreje obračali tudi po izteku varstvenega nadzorstva, v primeru novih težav.

Nujno je, da povzročitelji nasilja obvezna navodila izpolnijo v celoti, kar se dokazuje s potrdilom izvajalca programa. Dobra praksa je, da sodišča takšna potrdila upoštevajo. Zgodilo se je že, da je sodišče osebi priznalo izvajanje obveznega navodila, kljub temu da oseba ni izpolnjevala minimalnih zahtev izvajalca o aktivni vključenosti v program in je bilo sodišče o tem obveščeno. V primeru, **ko oseba obveznih navodil ne izvaja, je nujno, da sodišča takšno ravnanje v najkrajšem času ustrezno sankcionirajo** (opozorilo ali preklic pogojne obsodbe). Povsem neustrezne pa so prakse, ko do preklica pogojnih obsodb ne pride, kljub temu da povzročitelj nasilja ne izvaja obveznih navodil ali s svojimi ravnanji še nadalje ogroža žrtev nasilja.

Po naših izkušnjah se sodišča (pre)redko odločajo za preklic pogojne obsodbe, kljub temu da oseba (v celoti) ne izvršuje izrečenih obveznih navodil.

5.2.2. NAPOTITVE UPORABNIKOV S STRANI TOŽILSTEV

Vključitev v programe za povzročitelje nasilja z neposrednimi pravnimi posledicami lahko predlagajo tudi tožilstva v postopkih odloženega pregona ali poravnave v kazenskih zadevah.

Po našem mnenju **odloženi pregon ali poravnava v kazenskih zadevah v primerih nasilja v družini v večini primerov ni prava izbira**. S tem se namreč žrtev obremeni s pritiskom, da se mora dogovarjati z osebo, ki se je boji, zaradi česar se ne upa svobodno izraziti, ali si poravnave in odloženega pregona zares želi. Država torej žrtvi naloži breme odločitve, ali naj nadaljuje s postopkom zoper storilca ali ne, kar povečuje možnost dodatnih pritiskov in ustrahovanja žrtve. Tako žrtve na poravnavo pogosto pristanejo iz strahu pred maščevanjem povzročitelja.³⁷ Po naših izkušnjah se je kot najboljša izkazala praksa, da se kazenski postopek konča z obsodilno sodbo sodišča. Kadar gre za pogojne obsodbe, je nujno, da te vsebujejo obvezna navodila, ki povzročitelje nasilja zavezujejo, da se vključijo v ustrezne programe. **Tožilstva lahko pri tem odigrajo pomembno vlogo, saj lahko obvezno navodilo sodišču predlagajo pri predlogu kazenske sankcije**. Poudariti je potrebno še, da v primerih, ko tožilstvo z osumljencem sklene sporazum o priznanju krivde, sodišče ne sme posegati v višino predlagane kazni. V teh

³⁷ Konvencija Sveta Evrope o preprečevanju in boju proti nasilju nad ženskami in nasilju v družini (Istanbulska konvencija) v 48. členu navaja, da države podpisnice »sprejemajo potrebne zakonodajne ali druge ukrepe za prepoved obveznih alternativnih postopkov reševanja sporov, vključno z mediacijo in spravo, v zvezi z vsemi oblikami nasilja, ki jih zajema področje uporabe te konvencije.«

primerih je tožilec/ka edini, ki lahko vključitev v programe dela s povzročitelji nasilja predlaga pri sklenitvi sporazuma o priznanju krivde.

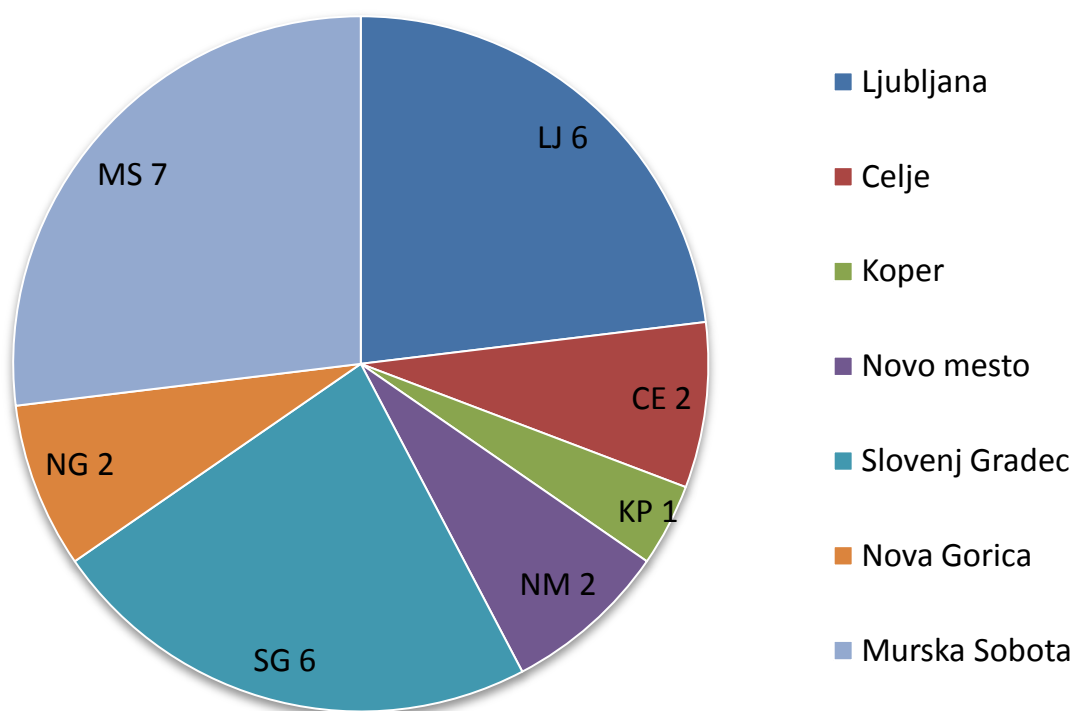
Na DNK se zavedamo, da je kazenski pregon kaznivih dejanj z elementi nasilja v družini včasih težko pripeljati do obsodilne sodbe na sodišču (težko zbiranje dokazov, umik izjav, dokazovanje podrejenega položaja, dalj časa trajajoče kaznivo dejanje, žrtve so osebe, ki so v intimnopartnerskih odnosih s povzročiteljem, a ne živijo skupaj ...), zato smo mnenja, da sta **odloženi pregon ali poravnava smiselna v primerih, ko:**

- je šlo za enkratni (prvi) dogodek nasilja z nizko stopnjo intenzivnosti ter žrtev **ne izraža občutkov ogroženosti/strahu;**
- ko tožilstvo oceni, da je/bo prišlo do **težav pri izvajanju dokazov** na sodišču;
- pri **mladoletnih povzročiteljih** nasilja ali drugih osebah, pri katerih se s precejšnjo zanesljivostjo predvideva, da jim kazen zapora ne bo izrečena. Takrat je bistveno predvsem to, da se jih napoti v ustrezne programe.

Po naših izkušnjah **postopek odloženega pregona, kljub vsem slabostim, ki jih omenjamo, vseeno omogoča hitrejšo vključitev** povzročiteljev v programe dela (dolgotrajnost sodnih postopkov), kar je z vidika izvajanja programov dela s povzročitelji nasilja in načrtovanja varnosti žrtve vsekakor koristno.

Tožilstva po Sloveniji povzročiteljem nasilja v družini različno pogosto izrečejo obvezno navodilo v okviru postopka odloženega pregona. Nekatera tožilstva se tako v primerih nasilja v družini pogosteje kot druga odločajo za izvedbo postopka odloženega pregona. Iz grafa na Sliki 3 je razvidno, da je s strani tožilstva v Slovenj Gradcu, Murski Soboti in Ljubljani največ takšnih napotitev (skoraj 80 % vseh napotitev). V letu 2014 je bilo obvezno navodilo v okviru odloženega kazenskega pregona izrečeno 22-im osebam, ki so bile na novo vključene v program TSV, prav tako pa je bilo še 4-im povzročiteljem

takšno navodilo izrečeno v postopku poravnave v kazenski zadevi. Skupaj to predstavlja približno 10 % vseh na novo vključenih uporabnikov v program TSV v letu 2014. Ti uporabniki se redno vključujejo v program in v večini primerov program v celoti zaključijo.

Slika 3: Napotitve uporabnikov v program TSV s strani tožilstev v letu 2014³⁸

³⁸ Graf prikazuje število vključenih uporabnikov, ki jim je bilo izrečeno obvezno navodilo s strani tožilstva (odložen pregon ali poravnava) program TSV v posameznem kraju, kjer se program izvaja, ne glede na to, katero tožilstvo (krajevno) mu je takšen ukrep izreklo. Zgodi se lahko, da je uporabnika vključenega v nekem kraju napotilo tožilstvo iz druge regije.

⇒ Dobre prakse tožilstev pri napotovanju v programe dela s povzročitelji nasilja

Tožilstva pogosto poročajo o tem, da želijo žrtve nasilja iz različnih razlogov odstopiti od kazenskega pregona. Menimo, da lahko v takšnih primerih dobro prakso predstavlja **seznanitev oškodovanke/ca z možnostjo odloženega pregona v kazenski zadevi**. Gre za postopek, ko lahko žrtev, tožilstvo ali sodišče v imenu žrtve v zameno za odstop od kazenskega pregona od povzročitelja zahteva³⁹ izvedbo določene naloge. Kadar žrtev in povzročitelj nasilja ostajata v partnerskem odnosu ali rednih stikih, žrtev pogosto sprejme samo to možnost. Žrtve, ki še vedno živijo skupaj s povzročiteljem, si namreč pogosto želijo predvsem to, da bi se partner ali član družine, ki povzroča nasilje, vključil v ustrezen program in prenehal povzročati nasilje. Manjkrat si želijo, da bi bil njihov partner/sorodnik obsojen na zaporno kazen, oziroma da se ga kazensko preganja. V tem položaju se pogosto znajdejo tudi starši, ki so žrtve nasilja s strani otrok. Nevarno pri tem je le, da bi s prenosom odločanja o načinu obravnave kaznivega dejanja na žrtve, povečali možnost pritiskov povzročiteljev na žrtve in jih s tem izpostavili novemu nasilju. Po našem mnenju mora biti odloženi pregon le izhod v največji sili, kadar tožilstvo ne vidi nobene druge možnosti za nadaljevanje postopkov in povečanje varnosti žrtev.

Dobro praksa je tudi ta, da tožilec že pred izvedbo postopka odloženega pregona vzpostavi stik z izvajalcem programa. Tako se lahko pozanima, ali je glede na naravo/vrsto kaznivega dejanja v posameznem primeru smiselno predlagati vključitev v program za delo s povzročitelji nasilja. Tožilstva se namreč srečujejo tudi s storilci kaznivih dejanj, ki imajo elemente nasilja, (mobing, nasilništvo ...), a za katere izvajalske organizacije nimajo primernih programov.

³⁹ V postopku odloženega pregona/poravnave morata tako žrtev kot povzročitelj privoliti v sporazum.

Nujno je, da povzročitelji nasilja obvezna navodila izpolnijo v celoti, kar se dokazuje s potrdilom izvajalca programa. Dobra praksa je, da tožilstva takšna potrdila v celoti upoštevajo. V primeru, ko oseba obveznih navodil ne izvaja, je nujno, da tožilstvo takšno ravnanje v najkrajšem času ustrezno sankcionira (nadaljuje pregon kaznivega dejanja). Predpogoj za to pa je, da izvajalci/ke programov za delo s povzročitelji nasilja tožilstva ažurno obveščajo, ko se oseba obveznega navodila ne drži, oziroma izvajanje navodila v okviru odloženega preгона ni več možno (npr. oseba v času vključitve ponovno povzroča nasilje, nastopi dolgotrajnejše zdravljenje, delo v tujini in podobno).

5.2.3. NAPOTITVE UPORABNIKOV S STRANI ZAVODOV ZA PRESTAJANJE KAZNI ZAPORA (ZPKZ)

V naše programe dela za povzročitelje nasilja se pogosto vključujejo osebe, ki so na prestajanju kazni zapora. Gre za tiste, ki so bili zaradi nasilja v družini obsojeni na zaporno kazen in jim zato ob izreku kazni ni bilo izrečeno obvezno navodilo vključitve v ustrezen program. Po naši oceni gre za veliko sistemsko pomanjkljivost, saj bi kazenska zakonodaja za storilce kaznivih dejanj z elementi nasilja, ki so obsojeni na zaporno kazen, morala predvideti obvezno vključevanje v programe dela s povzročitelji nasilja. Trenutno napotitve iz ZPKZ za osebe na prestajanju kazni zapora niso pravno zavezujoče. Res pa je, da ZPKZ vključevanje v programe dela s povzročitelji nasilja lahko veže na pridobitev različnih ugodnosti znotraj zavoda. Gre za dobro prakso, saj se na ta način povzročitelje nasilja dodatno zunanje motivira za vključitev v program. Osebe na prestajanju kazni zapora v programu redno sodelujejo, a opažamo manjšo motiviranost za spremembe vedenja v primerjavi z uporabniki, ki se v program vključujejo na predlog drugih institucij. Prav tako opažamo, da so pri uporabnikih, ki se v naš program vključujejo v času prestajanja kazni zapora, v večji meri prisotni

obrambni mehanizmi, s katerimi nasilje popolnoma zanikajo (govorijo o lažnih prijavih) in zelo pogosto poudarjajo občutke nepravilnosti, kar jim preprečuje, da bi prevzeli osebno odgovornost za nasilno vedenje. Da gre za uporabnike, ki tudi v času vključenosti v program redko razvijejo notranjo motivacijo za spremembe vedenje, kaže tudi podatek, da **vsil zaključijo z udeležbo v programu sočasno s prenehanjem prestajanja kazni zapora**, po prestani kazni torej prenehajo prihajati. Zato menimo, da predstavlja dobro prakso izrek ukrepa varstvenega nadzorstva z obveznimi navodili v primeru predčasnega pogojnega odpusta. Tako morajo povzročitelji nasilja sodelovati v programu tudi v času trajanja pogojnega odpusta.

Povzročitelji nasilja se redko samostojno odločijo za vključitev v programe dela s povzročitelji nasilja. Iskanje pomoči napačno dojemajo kot znak osebne nesposobnosti in nevrednosti. Za vključitev v program so največkrat zunanje motivirani.

Praksa ZPKZ po Sloveniji glede napotitev v program TSV je precej enotna. Tega ukrepa se poslužujejo zavodi v vseh slovenskih regijah, kjer izvajamo naše programe. V letu 2014 je bilo s strani ZPKZ napoteni 52 uporabnikov, ki so bili na novo vključeni v program TSV. To predstavlja približno 25 % vseh na novo vključenih uporabnikov v program TSV v letu 2014. Zavodi za prestajanje kazni zapora so tako po številu napoteni uporabnikov v program TSV takoj za centri za socialno delo.

5.2.4. NAPOTITVE UPORABNIKOV S STRANI CENTROV ZA SOCIALNO DELO (CSD)

Centri za socialno delo so institucija, ki **najpogosteje usmerja uporabnike v naše programe, vendar te napotitve za uporabnike niso pravno zavezujoče.** Nesodelovanje v programih tako praviloma za njih nima pravnih ali drugih posledic. Izjemo predstavljajo primeri, ko strokovni delavci/ke na centru za socialno delo nadzirajo izvajanje ukrepa varstvenega nadzorstva, ki ga je izreklo sodišče. Tudi ti uporabniki so napoteni v programe dela s povzročitelji nasilja s strani CSD, vendar pa je obvezno navodilo vključitve izreklo sodišče. V primerih, ko so povzročitelji nasilja napoteni v okviru izvajanja varstvenega nadzorstva, je še posebej pomembno usklajeno delovanje strokovnih delavk in delavcev CSD in izvajalcev ter izvajalk programa.

Strokovni delavci/ke na CSD lahko informirajo uporabnika ali ga napotijo v programe dela s povzročitelji nasilja v okviru izvajanja katerekoli naloge, za katero imajo javno pooblastilo, še posebej pa **pri izdelavi osebnega načrta pomoči v okviru izvajanja storitve pomoč družini za dom.**

Napotitev se lahko izvede tudi v okviru postopka izvajanja javnega pooblastila ocene ogroženosti otroka in v odločbi za odvzem otroka. CSD v teh primerih od povzročitelja nasilja zahteva, da preneha z ogrožajočimi vedenji in ga s tem namenom tudi napoti v ustrezen program. **Pogosto povzročitelji nasilja sami ne zmorejo spremeniti svojih ravnanj, zato potrebujejo strokovno podporo.** Pri tem je nujno, da vključitev v programe dela s povzročitelji nasilja samo po sebi ne predstavlja razloga za odvzem ali ne-odvzem (vrnitev v družino) otroka, saj se z vključitvijo avtomatično ne poveča varnost otroka. Takšna odločitev mora vedno temeljiti na podlagi strokovne ocene ogroženosti otroka in primernosti staršev oz. skrbnikov/ic.

Strokovni delavec/ka centra za socialno delo ima možnost napotitve tudi v primerih, ko z osebo, za katero meni, da ima težave z nasilnim vedenjem,

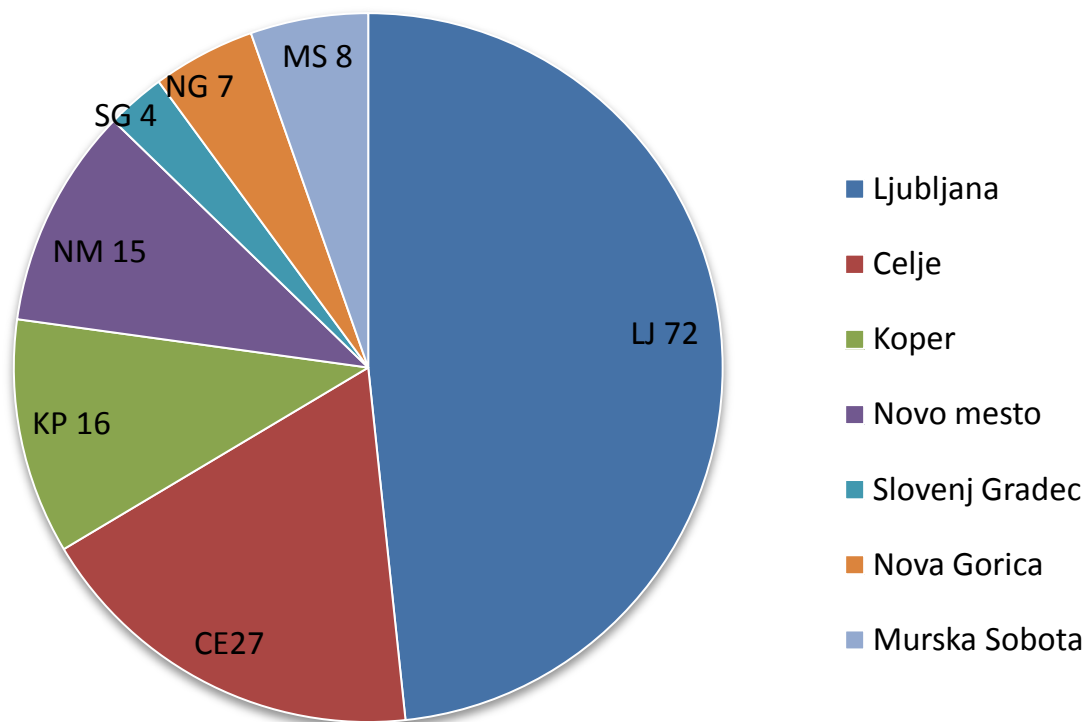
sklene [dogovor o aktivnem reševanju socialne problematike](#). V takšnem primeru nesodelovanje v programu za povzročitelje pomeni, da povzročitelj ne ureja/razrešuje osebne socialne problematike. Strokovni delavec/ka CSD to dejstvo upošteva, ko odloča o pravicah po Zakonu o socialno varstvenih prejemkih (izguba pravice do DSP).

[Opažamo velike razlike med številom napotениh uporabnikov s strani posameznih centrov za socialno delo v Sloveniji](#). Na sliki 4 vidimo, da je s strani CSD bistveno več napotениh uporabnikov v Ljubljani (skoraj 50 %), kot v ostalih krajih, kjer izvajamo program. Najmanj pogosto uporabnike v program napotujejo centri za socialno delo na območju Koroške in Severno-primorske regije ter v Prekmurju. Potrebno je poudariti, da je v osrednji Sloveniji največja gostota prebivalstva in da se v program vključujejo uporabniki iz celotne Osrednjeslovenske regije. Prav tako iz skupnega števila napotениh uporabnikov v regiji ni razvidno to, da obstajajo velike razlike pri napotitvah s strani centrov za socialno delo tudi znotraj posameznih regij. Nekateri centri v regiji tako v program napotijo večje število uporabnikov, drugi pa nobenega. Velja, da imamo praktično v vseh regijah, kjer izvajamo naše programe, tako dobre (večje število napotitev) kot slabe izkušnje (nobene napotitve) s posameznimi centri za socialno delo, oziroma s posameznimi strokovnimi delavci/kami.

V letu 2014 je bilo s strani strokovnih delavcev/avk napotениh 149 uporabnikov, ki so bili na novo vključeni v program TSV. To predstavlja več kot 50 % vseh na novo vključenih uporabnikov v program TSV v letu 2014. Pri tej skupini uporabnikov opažamo največje razlike pri tem, kako aktivno sodelujejo v programu. Ker napotitve s strani CSD niso pravno zavezujoče, je med njimi veliko takšnih, ki program predčasno zaključijo, oziroma so v programu neaktivni⁴⁰. Po drugi strani pa je v tej skupini uporabnikov največ takšnih, ki so zaradi dobrega dela strokovnih delavk in delavcev na centrih že

⁴⁰ Izjemo predstavljajo uporabniki, ki se v program vključijo povsem samoiniciativno, a teh je le okoli 5 %.

ob vstopu v program notranje motivirani za spremembe vedenja in v programu aktivno sodelujejo ter ga opravijo v celoti.

Slika 4: Napotitve uporabnikov s strani CSD v program TSV v letu 2014⁴¹

⇒ **Dobre prakse CSD pri napotovanju v programe dela s povzročitelji nasilja**

Po našem mnenju bi bilo potrebno poenotiti prakse dela s povzročitelji nasilja na centrih za socialno delo. Zaželeno bi bilo, da bi si strokovne delavke in delavci v okviru strokovnih usposabljanj in izobraževanj

⁴¹ V grafu so prikazani le tisti uporabniki, ki so bili s strani CSD napoteni takrat, ko niso imeli izrečenega ukrepa varstvenega nadzorstva in obveznega navodila vključitve. Tudi v teh primerih z uporabniki dela pristojni CSD, vendar pa so ti uporabniki prikazani pod napotitvami s strani sodišč.

izmenjevali dobre prakse pri delu s povzročitelji nasilja.⁴² Odločitev osebe, da se vključi v program dela s povzročitelji nasilja, je odvisna predvsem od kakovosti opravljenega motivacijskega pogovora, pri katerem lahko povzročitelj uvidi korist takšne vključitve. Nujno bi bilo, da CSD dosledno opravi takšen pogovor s povzročiteljem nasilja ob vsaki zaznavi nasilja v družini, čeprav se povzročitelji pogovoru pogosto izmikajo. Kot dobra praksa se je izkazalo vztrajno vabljenje povzročitelja nasilja na pogovor (strokovne delavke in delavci ponovno vabijo tudi, ko se povzročitelj že večkrat opraviči, da ne bo prišel). Pri tem skušajo vzpostaviti stik s povzročiteljem na različne načine (uradno vabilo, preko telefona, e-pošte, osebno z obiskom na domu ...). Opažamo, da povzročitelji nasilja najlažje sprejmejo napotitev v program v času trajanja prepovedi približevanja. Takrat se namreč soočijo s številnimi neprijetnimi posledicami svojega nasilnega vedenja in so bolj motivirani za spremembo. Večina se jih namreč v prihodnje želi izogniti podobnim težavam, zato vključitev v program v tem času ocenijo kot koristno.

Nujno je, da vsi motivacijski pogovori s povzročiteljem nasilja na CSD potekajo individualno in ne v prisotnosti žrtve nasilja. Tudi v primerih, ko strokovni delavec/ka CSD zgolj informira povzročitelja o možnosti vključitve (neobvezujoča napotitev), se pri tem lahko poslužuje vseh dobrih praks sodelovanja pri uporabnikih z ukrepom varstvenega nadzorstva.

⇒ Strokovni delavec/ka v dobrem motivacijskem pogovoru s povzročiteljem:

- Jasno poimenuje nasilje. Ne govori o konfliktih med partnerjema, o družinskih težavah in podobno, temveč uporablja besedo nasilje.
- Predstavi posledice, ki jih ima takšno vedenje za druge člane/ice v družini, še posebej za otroke.
- Povzročitelja nasilja sooča z informacijami o njegovem nasilnem vedenju, ki jih ima.

⁴² Predvsem o tem, kako najbolje motivirati uporabnika za vključitev v program.

- S povzročiteljem **ne sklepa zavezništev**. Pri tem lahko povzročitelja razume in podpre v tem, da se nahaja v težki osebni situaciji, a jasno pove, da je **sam odgovoren za primerne načine razreševanja** nastale situacije. Pri tem nasilje nikoli ne predstavlja primernega načina.
- Nasilnega vedenja **ne minimalizira in ne opravičuje**.
- **Ponudi izbiro** glede vključitve v programe dela s povzročitelji nasilja in se do programov pozitivno opredeli.
- **Ne dovoli žaljivega govorjenja** o drugih, še zlasti ne o žrtvi. Žalitev ne presliši, temveč jih popravlja.
- V pogovoru ohranja **spoštljiv odnos** do povzročitelja nasilja. Biti mora zgled, kako se lahko primerno izražamo, tudi ko se ne strinjamo. Povzročitelju med pogovorom posreduje sporočilo, da so **njegova vedenja** tista, zaradi katerih ima težave, in da je on kot oseba v redu.

5.2.5. SODELOVANJE MED CSD IN IZVAJALCI PROGRAMOV ZA POVZROČITELJE NASILJA V PRIMERU IZVAJANJA UKREPA VARSTVENEGA NADZORSTVA

Po veljavni zakonodaji varstveno nadzorstvo izvršujejo strokovni delavci/ke centrov za socialno delo, zato z njimi pogosto sodelujemo. Opažamo, da na tem področju še ni vzpostavljene enotne prakse dela in sodelovanja, čeprav bi bila nujno potrebna. Doprinesla bi h kvalitetnejšemu delu s povzročitelji nasilja in posledično k zmanjšanju ogroženosti žrtev. V nadaljevanju predstavljamo nekatere dobre prakse medsebojnega sodelovanja v primerih izvajanja varstvenega nadzorstva.

Kot zelo koristno se je izkazalo, da je **kontakt** med strokovnimi delavci/kami CSD in izvajalci/kami programa **vzpostavljen že v prvi fazi izvrševanja varstvenega nadzorstva**, torej pri pripravi individualnega načrta izvajanja varstvenega nadzorstva z uporabnikom. Kadar se varstveno nadzorstvo izvaja več let, lahko izvajalci/ke načrtujemo, da bo povzročitelj vključen v dva ali več zaporednih ciklov programa TSV. Možen je tudi dogovor, da se

povzročitelj nasilja po opravljenem skupinskem programu TSV, vključi še v program individualnega dela s povzročitelji nasilja (na primer enkrat mesečno za obdobje enega leta). Takšna vključitev v programe društva se načrtuje v tistih primerih dolgotrajnejših varstvenih nadzorstev, kjer strokovni delavci/ke ugotavljamo, da je to za žrtev najvarnejše (kadar povzročitelj še vedno živi s partnerko, ima stike z otroki, kadar je povzročal nasilje več let ...).

Dobra praksa izvajanja varstvenega nadzorstva zajema **redne vmesne stike** med strokovnimi delavci/kami (telefonski stik, e-pošta, sklic multidisciplinarnega tima ...), kar omogoča **sprotno evalvacijo** poteka varstvenega nadzorstva in načrtovanje nadaljnjega dela. Sprotna evalvacija omogoča, da se v rednem poročanju sodišču predlaga spremembo ali odpravo obveznih navodil ter preklic ukrepa varstvenega nadzorstva, če so okoliščine spremenjene. Pri tem izvajalci/ke programov strokovnim delavcem/kam CSD na njihovo zaprosilo **posredujemo vmesna in končna obvestila o vključenosti uporabnika v program**. V primerih, ko povzročitelj nasilja v programu ne sodeluje ali je prenehal sodelovati, morajo izvajalci/ke programa v čim krajšem času o tem obvestiti strokovnega delavca/ko na CSD (k temu jih obvezuje tudi Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij⁴³). Dobra praksa je še, da strokovni delavci/ke CSD **o neizvajanju obveznih navodil v najkrajšem času obvestijo sodišče**.

Vzpostavitev stika z obsojenčevo družino (tudi z žrtvijo) pri izvajanju varstvenega nadzorstva v katalogu nalog in pooblastil strokovnih delavcev/avk ni opredeljena kot nujna naloga⁴⁴. Kljub temu menimo, da mora CSD v primerih, ko dela s povzročiteljem nasilja v družini, nujno vzpostaviti stik z obsojenčevo družino, zlasti žrtvijo in jo po potrebi vključiti v

⁴³ Uradni list SRS, št. 17/78, 23/82, 41/87, Uradni list RS, št. 8/90, 12/92, 58/93, 71/94 – ZODPM, 10/98, 72/98 – ZKP-A, 26/99, 22/00 – ZIKS-1 in 59/02 – ZIKS-1A.

⁴⁴ Spada pod mogoča opravila.

storitev. Žrtve nasilja (družinski člani/ce) so pogosto edine, ki lahko podajo relevantne informacije o tem, v kolikšni meri so povzročitelji nasilja spremenili svoja ravnanja.⁴⁵

5.2.6. NAPOTITVE UPORABNIKOV S STRANI ZDRAVSTVENIH INSTITUCIJ

Uporabnike v programe dela s povzročitelji nasilja napotujejo tudi zdravstvene institucije. Število napotitev je sicer zelo nizko, v letu 2014 so bili na primer le 4 napoteni uporabniki. Vse 4 so napotili zdravstveni delavci in delavke, ki delajo na področju zasvojenosti z alkoholom ali nedovoljenimi drogami. Pri tem je pomembno zavedanje zdravstvenega osebja, da težave z zasvojenostjo v večini primerov niso vzrok za nasilno vedenje (lahko pa predstavljajo močan dejavnik tveganja za uporabo nasilnega vedenja). Gre za dve ločeni problematiki, ki pa se pogosto močno prepletata med seboj. Po naših izkušnjah je nujno, da se povzročitelji nasilja v družini, ki imajo težave tudi na področju zasvojenosti, **vkliučujejo tako v programe za zdravljenje zasvojenosti kot v programe dela s povzročitelji nasilja** (ni nujno, da je vključitev sočasna). Mnogi povzročitelji nasilja v družini, ki so uspešno zaključili programe zdravljenja zasvojenosti, namreč povedo, da nasilno vedenje v vsakodnevem življenju uporabljajo manj pogosto in je manj intenzivno, a da ga še vedno uporabljajo.

Psihiatrinja Mojca Zvezdana Dernovšek navaja, da pri osebah, »ki imajo duševne motnje in pri katerih se je nasilno vedenje operacionaliziralo kot sredstvo za doseg cilja (zastraševanje, moč, pridobivanje dobrin, sproščanje

⁴⁵ Žrtev ima vso pravico, da takšno sodelovanje s strokovnim delavcem/ko CSD odkloni. Prav tako stika ni nujno iskati v primerih, ko žrtev nasilja s povzročiteljem nima več stikov in informacije kažejo, da žrtev z njegove strani ni več ogrožena.

napetosti), psihiatri nimamo na voljo nobenega ustreznega programa.«⁴⁶ Ker znotraj zdravstvenih institucij ni ustreznih programov, je nujno, da je zdravstveno osebje seznanjeno s programi, ki so na voljo izven institucij.

⇒ **Dobre prakse zdravstvenih služb pri napotovanju v programe dela s povzročitelji nasilja**

Zdravstvene službe bi lahko povzročitelje nasilja informirale o programih za delo s povzročitelji nasilja vsakič, ko se pri svojem delu srečajo s problematiko nasilnega vedenja. Nekateri povzročitelji namreč zdravstveno osebje, predvsem osebnega zdravnika ali zdravnico, vidijo kot zaupno osebo, zato so ti lahko zelo učinkoviti pri motiviranju povzročiteljev nasilja za vključitev v ustrezne programe. Po naših izkušnjah te priložnosti zdravnice in zdravniki ne izkoristijo dovolj, saj do sedaj še noben naš uporabnik ni navedel, da se je v program vključil po nasvetu zdravnika ali zdravnice (izjema pri zdravljenju zasvojenosti).

Nujno je, da so **vsii zdravstveni delavci in delavke seznanjeni z možnostjo napotovanja v programe dela s povzročitelji nasilja** in da se jih poslužujejo. Poznavanje programov za povzročitelje nasilja namreč ne bi smelo biti le odraz osebne angažiranosti posameznih zdravstvenih delavcev in delavk, temveč osnovni standard zdravstvenih ustanov.

5.2.7. NAPOTITVE UPORABNIKOV S STRANI DRUGIH NEVLADNIH ORGANIZACIJ

Povzročitelje napotujejo v programe dela z osebami, ki povzročajo nasilje, tudi druge (predvsem nevladne) organizacije, ki jih do sedaj nismo omenili.

⁴⁶ Dernovšek, M. Z. (2015). Psihijatrija. V: *Prepoznava in obravnava žrtev nasilja v družini: priročnik za zdravstveno osebje*. Ljubljana: Zdravniška zbornica Slovenije.

Gre za organizacije, ki izvajajo programe za osebe s težavami v duševnem zdravju, organizacije, ki delajo na področju zasvojenosti ter organizacije, ki delajo z brezdomci in brezdomkami. V preteklem letu so bili na predlog drugih nevladnih organizacij v program TSV napoteni 4 povzročitelji nasilja.

⇒ **Dobre prakse nevladnih organizacij pri napotovanju v programe dela s povzročitelji nasilja**

Vsaka nevladna organizacija, ki se pri svojem delu srečuje s problematiko nasilja v družini, lahko povzročitelje nasilja [informira o možnosti vključitve](#) v programe za povzročitelje. Nevladne organizacije ne morejo napotiti povzročiteljev nasilja v programe na način, ki bi bil pravno zavezujoč, lahko pa v skladu s svojimi internimi pravili vključitev postavijo kot pogoj za sodelovanje v njihovih programih. Tako lahko na primer povzročitelje napotijo iz stanovanjskih skupin, ko svojim uporabnikom zaradi nasilnega vedenja izdajo opomin pred odpustom, z navodilom vključitve v ustrezen program. Tudi osebam, ki so vključene v programe dnevnih centrov (za osebe s težavami v duševnem zdravju ali z zasvojenostjo) in imajo težave z nasilnim vedenjem, lahko strokovni delavci/ke pogojujejo vključitev v svoje programe na način, da od njih zahtevajo aktivno reševanje problematike nasilnega vedenja.

5.2.8. NAPOTITVE S STRANI IZVAJALCEV IN IZVAJALK PARTNERSKIH SVETOVANJ, PSIHOTERAPIJ ALI DRUGIH PROGRAMOV ZA POMOČ DRUŽINI

Občasno se v programe za povzročitelje nasilja vključijo tudi povzročitelji nasilja v družini na predlog svetovalcev/svetovalk (terapevtov/terapevtek), ki izvajajo partnerska svetovanja, psihoterapijo ali druge programe za pomoč družini. Pomembno je, da imajo tudi izvajalke in izvajalci teh programov ustrezna znanja s področja nasilja, poznajo programe, kamor lahko po

potrebi usmerijo svoje klientke in kliente in zaznano nasilje dosledno prijavljajo.

Na Društvu za nenasilno komunikacijo menimo, da je delovanje programov, ki so namenjeni izboljšanju partnerskega odnosa oziroma pomoči družini, potrebno in smiselno. Poudariti pa želimo, da je vključitev v takšne programe strokovno utemeljena le, ko v odnosu ni nasilja. [V primeru nasilja partnerska svetovanja praviloma povečajo ogroženost žrtve nasilja](#), saj žrtev nasilja v svetovalnem procesu s povzročiteljem ni dovolj dobro zaščiten. Ena od bistvenih značilnosti nasilja je neenakomerna porazdelitev moči med partnerjema. Povzročitelj nasilja zlorablja svojo moč za nadvladovanje in nadzorovanje žrtve, s čimer ji jemlje moč. Pogoj za varno vključitev v partnersko svetovanje/terapijo mora biti odsotnost nasilja v odnosu. Priporočljivo je tudi, da sta tako žrtev kot povzročitelj vključena v programe, kjer ločeno predelujeta svoji izkušnji. V partnerski terapiji ali svetovanju se [upravičeno zahteva delo na spreminjanju vedenja obeh partnerjev, kar je smiselno, ko nasilje ni prisotno](#), v primeru nasilja pa lahko to pomeni delitev odgovornosti za nasilje med žrtev in povzročitelja. Ko je v odnosu prisotno nasilje, je povzročitelj tisti, ki mora spremeniti vedenje, ne glede na to, ali ga spremeni tudi žrtev.

Tudi povzročitelji nasilja kot razlog za nesodelovanje v programu pogosto izpostavljajo odgovornost žrtve, ki naj bi s svojim neprimernim vedenjem izzvala nasilje. Prepričani so, da bi se morala spremeniti partnerka, da sami ne bi več povzročali nasilja. Nepredstavljivo se jim zdi, da so zgolj oni odgovorni za nasilje. Veliko povzročiteljev zato meni, da je vključitev v partnersko svetovanje/terapijo koristnejša kot vključitev v programe dela s povzročitelji. V delo na spremembah, ki jih morajo narediti, želijo pritegniti tudi partnerko. To sicer lahko razumemo, nestrokovno pa bi jim bilo ugoditi in tako sodelovati v dodatnih pritiskih na žrtev.

Pomembno je, da znotraj različnih strokovnih programov prepoznavamo lastne omejitve pri delu. Programi za delo s povzročitelji nasilja ne morejo

prevzemati vloge partnerskih svetovanj/terapij ali programov za zdravljenje zasvojenosti. Programi partnerskih svetovanj oziroma terapij morajo ob zaznavi nasilja v partnerskem odnosu povzročitelja napotiti v ustrezen program za delo s povzročitelji, žrtev pa opremiti z informacijami o možnih oblikah pomoči. Partnersko svetovanje ali terapija se v tem primeru odloži ali zaključi, lahko pa se nadaljuje individualno delo z žrtvijo ali s povzročiteljem nasilja, v kolikor je svetovalc/ka v programu ustrezno usposobljen za takšno delo.

V primeru nasilja partnerska svetovanja praviloma povečajo ogroženost žrtve nasilja, saj se od nje zahteva vsaj določena prilagoditev nasilju, s čemer se ji dodatno odvzema moč.

5.2.9. NAPOTITEV S STRANI POLICIJE

Policija v programe dela s povzročitelji nasilja formalno ne more napotiti uporabnikov. Kljub temu imajo policisti in policistke pomembno vlogo pri ustreznem informiranju povzročitelja o programih in njegovem motiviranju za vključitev (ter se do tovrstnih programih pozitivno opredelijo). To lahko policisti/ke naredijo ob vsakem primeru nasilja v družini, ki ga obravnavajo. Policija je prva, ki ima ob intervencijah stik s povzročitelji nasilja. Praviloma so povzročitelji takrat bolj motivirani/dovzetni za sporočila iz okolice in je zato lahko odziv policistov/istk ključen pri motiviranju povzročitelja za vstop

v program. Povzročitelji nasilja morajo vse od prve policijske intervencije naprej s strani okolice prejemati [enotna sporočila o nedopustnosti svojega ravnanja](#). Kot dobro prakso dela policistov in policistk tako opažamo, da ob intervencijah in ob razgovoru s povzročiteljem ne zmanjšujejo povzročiteljevih neprijetnih občutkov, saj frustracija povečuje notranjo motivacijo za spremembe vedenja. Predvsem pa je pomembno, da policisti/ke s povzročitelji nasilja ne sklepajo zavezništev (*»Razumem vas, res je težka.«* *»Če se boste zdaj umirili, bo vse ok.«* in podobno) in da se odzovejo vsakič na vsakršno nasilje (ničelna toleranca). Do izraza pride tudi osebna angažiranost posameznih policistov/istk, ki se redno izobražujejo na področju nasilja v družini, vendar menimo, da bi moralo biti izobraževanje vsega osebja zagotovljeno kot minimalno standard.

6

DELO S POVZROČITELJI NASILJA

6.1. PRIDOBIVANJE INFORMACIJ IN NAČRTOVANJE DELA S POVZROČITELJI NASILJA

Ob vključitvi uporabnika v program se svetovalke in svetovalci soočajo s težavo pomanjkljivih informacij o povzročnem nasilju s strani uporabnika. Povzročitelji na uvodnih pogovorih zanikajo in minimalizirajo nasilje. Napačne podatke posredujejo predvsem o pogostosti povzročanja nasilja (omenjajo ga kot enkratni dogodek) ter o vrsti in intenzivnosti nasilja (govorijo le na splošno o vpitju, žaljenju, odrivanju, prerivanju ...) ter o tem, do koga vse so nasilje povzročali (npr. da so bili nasilni tudi do bivših partnerk, do otrok, staršev ...). Pogosto tudi zamolčijo, da jim je bila v preteklosti že izrečena prepoved približevanja s strani policije, pogojna ali druga obsodba. **Informacije, posredovane s strani povzročitelja, se praviloma močno razlikujejo od informacij, pridobljenih s strani uradnih institucij in žrtev nasilja.** Zato morajo svetovalke in svetovalci za vsakega vključenega uporabnika vzpostaviti kontakt tudi z institucijo, ki je uporabnika napotila v program, ter tudi z žrtvijo, kadar je to možno in se žrtev strinja (vsaj posredno, preko njene zagovorniške organizacije). Uporabnik/ca ob vključitvi v program podpiše dogovor⁴⁷, s katerim se strinja, da svetovalcu/ki pokaže sodbo sodišča, v kolikor je bil/a že obsojen/na.

⁴⁷ Glej Priloga VI: Dogovor o vključitvi v Trening socialnih veščin ter osebna privolitvev.

6.2. MEDINSTITUCIONALNO SODELOVANJE IN NAČRTOVANJE DELA S POVZROČITELJI NASILJA

Nasilje v družini zahteva celovit in povezan pristop različnih institucij, s poudarkom na [hitrem ukrepanju, usmerjenem na podporo žrtvi in zagotavljanju njene varnosti](#) ter delu s povzročiteljem nasilja.

Po našem mnenju je največja pomanjkljivost medinstitucionalnega sodelovanja predvsem nepovezano delovanje institucij, ki pri delu s posameznikom ali posameznico ne upoštevajo dela in ukrepov ostalih organizacij in institucij. Povsem nedopustno je, da se v nekaterih primerih državne institucije medsebojno sploh ne obveščajo o izvedenih ukrepih. Tako se lahko zgodi, da ena izmed institucij, ki obravnava žrtev ali povzročitelja nasilja (npr. center za socialno delo), ni seznanjena z ukrepi, ki so jih že izvedle druge institucije (npr. sodišča, policija, šolstvo). [Redno medsebojno obveščanje o izvedenih ukrepih](#) je za učinkovito preprečevanje nasilja nujno.

Poleg pomanjkljive koordinacije pri izvajanju ukrepov opažamo tudi neenotno prakso delovanja. Državne institucije imajo namreč, kljub enaki zakonski podlagi, zelo [različno prakso pri izvajanju nalog in pooblastil](#) za zagotavljanje varnosti žrtev nasilja ter ukrepov za sankcioniranje povzročiteljev nasilja. Takšno stanje posamezne žrtve ter tudi povzročitelje nasilja postavlja v neenak položaj v smislu učinkovitosti obravnave.

Tudi izvajalci/ke programov za delo s povzročitelji nasilja se pri svojem delu srečujemo s neenotno prakso delovanja državnih institucij, ki izhaja že iz tega, da si strokovni delavci/ke [različno razlagajo vlogo naših programov](#). Primeri dobre prakse sodelovanja so zagotovo tisti, ko nas institucije prepoznajo kot enakovredne partnerje pri načrtovanju dela s povzročitelji nasilja in z nami sodelujejo ves čas dela. V teh primerih se [medsebojno obveščamo in se dogovarjamo](#), katere naloge bomo izvedli v skladu s svojimi pristojnostmi. Po drugi strani nekatere državne institucije zavračajo takšno

sodelovanje že na ravni medsebojnega obveščanja. Menijo, da nam zaradi varstva osebnih podatkov ne smejo predati nobenih informacij o povzročitelju nasilja. Spet drugi zgolj napotijo povzročitelje v naše programe in nam predajo osnovne informacije, a ne vidijo potrebe po medsebojnem usklajevanju pri načrtovanju dela in sodelovanju.

Z vidika načrtovanja in izvajanja programov za povzročitelje nasilja je medsebojna izmenjava vseh pomembnih informacij o povzročitelju minimalni standard sodelovanja. [Za zagotavljanje varnosti žrtev je nujno usklajeno sodelovanje vseh institucij in organizacij.](#) Izvajalci/ke programov, ki delamo s povzročitelji nasilja, moramo zato pridobiti vse pomembne informacije o povzročitem nasilju.

[Potrebno je pridobiti naslednje informacije⁴⁸:](#)

- [Nad kom](#) je povzročitelj povzročal ali povzroča nasilje (nad partnerko, bivšo partnerko, otroki, drugimi člani/cami družine, drugimi osebami);
- [zgodovina nasilja](#) v odnosu: začetek nasilja in dogodki (prvi dogodek, najhujši, najbolj tipični, zadnji ...);
- o [oblikah nasilja](#): fizično, psihično, spolno, ekonomsko;
- o [konkretnih nasilnih dejanjih](#) (pogostost, stopnjevanje) in [posledicah](#) nasilja;
- o trajanju, kakovosti in dinamiki [partnerskega odnosa](#);
- o [prebivališču](#): ali živita povzročitelj in žrtev skupaj ali ločeno;
- o [nasilju nad otroki](#): ali so posredne in/ali neposredne žrtve nasilja;
- [kontaktne podatke](#) vključenih služb;
- [podatke o kaznovanosti in aktualnih uradnih postopkih](#) (obsodbe, prepoved približanja, pripor, ukrepi za zaščito po ZPND, postopki za zaščito otrok ali drugi postopki, povezani z otroki, globe, pogojni odpust, kazni ...);

⁴⁸ Glej Priloga III: Osebni list.

- o morebitnih težavah v duševnem zdravju uporabnika in drugih pomembnih osebnih okoliščinah (specifična zdravstvena stanja, zasvojenosti ...);
- o stopnji prevzemanja odgovornosti za povzročeno nasilje.

Pri izvajanju programov je nujno, da povzročitelj ob vključitvi v program podpiše dogovor⁴⁹, s katerim sprejme tudi načelo omejene zaupnosti zaradi dolžnosti informiranja in prijave nasilja v zakonsko določenih primerih ter privolitev v kontaktiranje (bivše) partnerke in drugih služb, ki so v stiku z uporabnikom.

6.3. SODELOVANJE Z ŽRTVIJO NASILJA Z NAMENOM POVEČANJA NJENE VARNOSTI IN NAČRTOVANJA DELA S POVZROČITELJEM NASILJA

Poleg pridobivanja informacij s strani uradnih institucij je nujno potrebno pridobiti informacije tudi neposredno od žrtve nasilja ali posredno od institucij, ki ji nudijo podporo. Te informacije so pomembne in jih je smiselno pridobiti tako ob vključitvi uporabnikov v program kot ob zaključku programa. Prav od žrtve lahko dobimo najbolj relevantne podatke o morebitnem prenehanju ali nadaljevanju povzročiteljevega nasilnega vedenja. Razmisliti je potrebno tudi o vzpostavitvi prakse, da je kontakt z žrtvijo nujen predpogoj za vključitev povzročitelja. Izjema so primeri, ko žrtev takšno sodelovanje izrecno odkloni, kar pa ne sme vplivati na prijavo nasilja. Takšno prakso ima glede na mednarodno raziskavo *Daphne II* skoraj polovica programov dela s povzročitelji po Evropi.⁵⁰ Za povečanje varnosti

⁴⁹ Glej Priloga VI: Dogovor o vključitvi v Training socialnih veščin ter osebna privolitev.

⁵⁰ Podrobneje o vzpostavitvi stika s partnerko/žrtvijo v Prilogi I.

morajo programi dela s povzročitelji nasilja zagotoviti žrtvi informiranost o ciljih in vsebini programa, o njegovih omejitvah (npr. o tem, da odprava nasilja ni zagotovljena), o možnosti zlorabe obiskovanja programa in o možnosti podpore ter načrtovanja osebne varnosti. Žrtev je potrebno **opozoriti na povečano nevarnost**, kadar njen partner preneha sodelovati v programu ali če izvajalec/ka programa tako oceni na podlagi dela s povzročiteljem. Pripravljenost za ne/sodelovanje žrtve se ne sme povezovati s sodelovanjem ali napredovanjem povzročitelja v programu, kar je njegova odgovornost. Potrebno je spoštovati potrebe žrtve nasilja in preprečiti vsakršno tveganje, ki bi izhajalo iz sodelovanja z njo.

Kontakt z žrtvijo ali posredovanje informacij lahko omogoči organizacija za podporo žrtvam nasilja.

Pomembno je, da izvajalke/ci programov dela s povzročitelji nasilja ustreznim institucijam posredujejo tudi **informacije o prostovoljno vključenih uporabnikih**, kadar ocenijo, da je to potrebno za zagotavljanje varnosti žrtve. Tudi v teh primerih je nujno ravnanje v skladu s 6. členom⁵¹ Zakona o preprečevanju nasilja v družini. Posredovanje informacij je še toliko bolj pomembno v primerih, ko žrtev nasilja še nima ustrezne podpore oziroma ni vključena v nobenega od programov za pomoč žrtvam.

Po naših izkušnjah je mnogo lažje načrtovati varnost žrtve in delo s povzročiteljem, kadar svetovalec/ka, ki dela s povzročiteljem, vzpostavi neposreden stik z žrtvijo⁵², čeprav to ni vedno mogoče. Najpogosteje imamo neposreden stik samo s povzročiteljem nasilja, do informacij s strani žrtve je

⁵¹ (1) Organi in organizacije ter nevladne organizacije, ki pri svojem delu izvedo za okoliščine, na podlagi katerih je mogoče sklepati, da se izvaja nasilje, so dolžni o tem takoj obvestiti center za socialno delo, razen v primeru, če žrtev temu izrecno nasprotuje in ne gre za sum storitve kaznivega dejanja, ki se preganja po uradni dolžnosti.

(2) Vsakdo, zlasti pa strokovni delavci oziroma delavke v zdravstvu ter osebje vzgojno-varstvenih in vzgojno-izobraževalnih zavodov, mora ne glede na določbe o varovanju poklicne skrivnosti takoj obvestiti center za socialno delo, policijo ali državno tožilstvo, kadar sumi, da je otrok žrtev nasilja.

⁵² Ali posredno, s svetovalcem/ko, ki nudi podporo žrtvi nasilja.

mogoče priti le posredno, najpogosteje preko svetovalke/ca centra za socialno delo. Tudi na centru pogosto nimajo neposrednega kontakta z žrtvijo, saj ni nujno, da je vključena v njihove programe pomoči. Še težje je vzpostaviti kontakt z bivšo partnerko, ki ne živi več skupaj s povzročiteljem.

Za **žrtev** je nujno, da lahko pridobi vse podatke, ki so **pomembni za načrtovanje njene varnosti** in se nanašajo na vključenost povzročitelja v program. Imeti mora možnost, da svetovalcem/kam posreduje podatke, če povzročitelj s povzročanjem nasilja ne preneha. Redko se zgodi, da se žrtve na nas obračajo po informacije o povzročiteljevi vključitvi in sodelovanju v programu. Prav zato velja razmišljati o obveznem obveščanju žrtve s strani svetovalca/ke v programu za povzročitelje. Tako bi žrtvi lahko posredovali informacije, tudi ko same (še) ne iščejo pomoči. Trenutno poskušamo to doseči z dopisom, namenjenim žrtvam vključenih uporabnikov, ki ga izvajalke in izvajalci našega programa posredujejo strokovni delavki/cu, ki bi utegnil/a priti v stik z žrtvijo. Ta nato dopis, v katerem seznanjamo žrtev z možnostjo pridobitve informacij o sodelovanju uporabnika v programu, preda žrtvi. Podoben dopis naslovimo na tožilstvo ali druge institucije, ki prihajajo v stik z žrtvijo.⁵³

6.4. OCENA PONOVIIVENE NEVARNOSTI

Programi za delo s povzročitelji nasilja morajo prispevati k povečani varnosti žrtev nasilja. V ta namen strokovni delavci/delavke, ki delajo s povzročitelji nasilja, **ob vstopu v program na podlagi zbranih informacij podajo oceno ponovitvene nevarnosti za povzročanje nasilja**. Na podlagi te ocene v nadaljevanju skupaj s povzročiteljem pripravijo osebni načrt odgovornosti.

⁵³ Glej: Priloga V: Dopis za obveščanje žrtve.

6.4.1. KRITERIJI ZA OCENO PONOVIIVNE NEVARNOSTI

Ocena ponovitvene nevarnosti je podana na podlagi treh kriterijev:

⇒ Prvi kriterij upošteva pridobljene informacije o:

- dinamiki/zgodovini nasilja (pojavne oblike nasilja, do koga je povzročal nasilje, začetek in trajanje, pogostost, intenzivnost, povzročene poškodbe ...),
- osebnih okoliščinah povzročitelja (zasvojenost, težave v duševnem zdravju ...).

⇒ Drugi kriterij temelji na:

- oceni osebne odgovornosti, ki jo sprejema povzročitelj za svoja nasilna vedenja,
- njegovi pripravljenosti za sodelovanje z institucijami,
- notranji motiviranosti za spremembe vedenja in osebnih prepričanj.

⇒ Tretji kriterij upošteva:

- pridobljene informacije o izrečenih ukrepih, ki povečujejo varnost žrtve (prepoved približevanja ...), ter podatke o tem, v kakšni meri jih povzročitelj upošteva;
- informacije o tem, ali je povzročitelj z žrtvijo še v stiku, oziroma ali poskuša z njo navezati stik.⁵⁴

S pomočjo opisanih kriterijev lahko izdelamo oceno ponovitvene nevarnosti nasilja do trenutne povzročiteljeve žrtve kot tudi oceno ponovitvene nevarnosti v odnosih do drugih oseb (npr. do morebitne nove partnerke, druge sorodnice/ka ...).

⁵⁴ Več o zbiranju informacij: glej točko 5.3.

6.4.2. STOPNJE PONOVIIVENE NEVARNOSTI

Možne so tri ocene ponovitvene nevarnosti:

- **Nizka stopnja ponovitvene nevarnosti:** Povzročitelj prevzema odgovornost za povzročeno nasilje (sprejemanje odgovornosti pomeni, da se oseba zaveda svojih nasilnih in neprimernih dejanj kot tudi, da nasilja in/ali zanemarjanja ne zanika, ne minimalizira ali racionalizira). Kaže pripravljenost za sodelovanje z institucijami in vključitev v programe dela s povzročitelji nasilja. Ima že delno razvito notranjo motivacijo za spremembo nasilnega vedenja (prepoznava svoje nasilno vedenje in ga problematizira, izraža željo po spremembi ...). Pridobljene informacije kažejo, da je nasilje v odnosu prisotno krajši čas ali da gre za prvi dogodek nasilja. Poleg tega pridobljene informacije s strani žrtve in drugih kažejo, da povzročitelj trenutno ne ogroža žrtve (izrečena prepoved približevanja, ki jo povzročitelj upošteva, ne išče stikov s partnerko, živita ločeno, upošteva izrečena navodila sodišča ...).
- **Srednja stopnja ponovitvene nevarnosti:** Povzročitelj nasilja ne prevzema odgovornosti za povzročeno nasilje. Nasilje zanika ali odgovornost za svoje nasilno vedenje preлага na žrtev in/ali okoliščine. Ni pripravljen sodelovati z institucijami in v programih dela s povzročitelji nasilja ali je le zunanje motiviran za takšno sodelovanje. Pridobljene informacije kažejo, da nasilje v odnosu traja dalj časa, intenzivnost in pogostost nasilja se stopnjujeta. Prisotni so psihosocialni dejavniki tveganja za nasilje (zasvojenost, težave v duševnem zdravju ...). Vendar pa pridobljene informacije s strani žrtve in drugih kažejo, da povzročitelj trenutno ne ogroža žrtve (izrečena prepoved približevanja, ki jo povzročitelj upošteva, ne išče stikov s partnerko, živita ločeno, upošteva izrečena navodila sodišča ...).

- **Visoka stopnja ponovitvene nevarnosti:** Povzročitelj nasilja ne prevzema odgovornosti za povzročeno nasilje. Nasilje zanika ali odgovornost za svoje nasilno vedenje preлага na žrtev in/ali okoliščine. Ni pripravljen sodelovati z institucijami in v programih dela s povzročitelji nasilja ali je le zunanje motiviran za takšno sodelovanje. Pridobljene informacije kažejo, da nasilje traja dalj časa, intenzivnost in pogostost nasilja se stopnjujeta. Prisotni so psihosocialni dejavniki tveganja za nasilje (zasvojenost, težave v duševnem zdravju ...). Pridobljene informacije s strani žrtve in drugih kažejo, da povzročitelj tudi trenutno ogroža žrtev (izrečena prepoved približevanja, ki je povzročitelj ne upošteva, išče stik s partnerko, jo zalezuje, kliče preko telefona, o partnerki sprašuje otroke ali sorodnike/ce, ne upošteva navodil sodišča ...). Povzročitelj odkrito grozi z nasiljem (da bo ubil partnerko in/ali otroke, da bo ubil sebe ...). Pri povzročitelju lahko strokovne delavke/ci opazijo verbalne izbruhe, vpitje, užaljenost in agresivnost v komunikaciji, večkratno izkazovanje dominance, ljubosumje in posesivnost do žrtve.

Oceno ponovitvene nevarnosti in druge pomembne informacije o nasilju je potrebno posredovati žrtvi nasilja ali organizaciji, ki ji nudi podporo in drugim ustreznim strokovnim službam (CSD, policija, tožilstvo). Oceno ponovitvene nevarnosti **naredi strokovni delavec/ka tudi v primeru, ko se povzročitelj nasilja ne vključi v programe dela** in zavrača sodelovanje (na podlagi informacij s strani institucij, včasih tudi žrtve). Po drugi strani je priprava osebnega načrta odgovornosti možna le v sodelovanju s povzročiteljem.

6.5. PRIPRAVA OSEBNEGA NAČRTA ODGOVORNOSTI ZA POVZROČITELJE

Bistvo osebnega načrta odgovornosti je, da povzročitelj pridobi konkretne usmeritve, kako lahko sam zmanjša ali prepreči svoje nasilno vedenje. Načrt je last povzročitelja nasilja, zato vsebuje samo tiste strategije ravnanja, za katere povzročitelj sam verjame, da jih lahko uporabi.

Osebni načrt odgovornosti vsebuje:

- **Strategije za samokontrolo vedenja**

S povzročiteljem iščemo načine, kako pri sebi prepozna značilne telesne znake in misli, ki stopnjujejo njegovo napetost in so povezani z njegovimi nasilnimi izbruhi. Kateri so ti telesni znaki in katere misli so takrat najpogostejše? Skupaj z njim iščemo možnosti, kako lahko prepreči nasilni izbruh (npr. se odmakne iz stanovanja, ne hodi za partnerko, ko se mu ta poskuša odmakniti, šteje do deset ali uporabi katero drugo umiritveno tehniko ...).

- **Način odprave rizičnih dejavnikov**

S povzročiteljem iščemo rizične dejavnike in sestavimo seznam možnosti za njihovo odpravo. Npr. izogibajo naj se interakcijam z ljudmi, ki bi krepili njihove nasilne in nadzorovalne misli ter prepričanja in vrednote, ki spodbujajo nasilno vedenje; v kolikor ima povzročitelj orožje, naj razmisli o njegovi hrambi izven prebivališča; če je bolj nasilen pod vplivom alkohola ali drugih psihoaktivnih substanc, naj razmisli o zdravljenju teh težav in/ali o načinu, kako se bo izognil partnerki, ko je v takšnem stanju ...

- **Določitev zaupnih oseb**

S povzročiteljem poiščemo osebe, na katere se lahko obrne, ko čuti, da bo postal nasilen. Skupaj z njim sestavimo seznam s kontaktnimi podatki oseb, ki jih lahko pokliče ali jih obišče, ko prepozna napetost, ki bi se lahko

stopnjevala do nasilnega dejanja. Uporabnika spodbujamo, da se z zaupnimi osebami vnaprej pogovori o tem, kaj mu v rizičnih trenutkih pomaga in kaj naj naredijo, ko se obrne nanje.

- **Načrtovanje trajnega dela na odpravi povzročanja nasilja**

Z uporabnikom načrtujemo, katere so oblike dela s povzročitelji, pri katerih bi lahko neprekinjeno sodeloval daljše časovno obdobje (trening socialnih veščin, individualno svetovanje, terapevtski program ...).

- **Iskanje konkretnih ravnanj, ki temeljijo na nenasilni komunikaciji**

Povzročitelji so najpogosteje kritični do fizičnega nasilja, a ne prepoznavajo ostalih oblik, zato se pogosto zgodi, da eno obliko nasilja nadomestijo z drugo. Nujno je, da povzročitelj išče in v praksi uporablja samo tista alternativna ravnanja, ki temeljijo na nenasilni komunikaciji. Skupaj z njim raziščemo, katera so ta vedenja.

- **Soočanje s posledicami svojega nasilnega vedenja**

Povzročitelj mora poskrbeti, da s svojimi ravnanji kakorkoli še dodatno ne ogroža žrtve nasilja in/ali povečuje njen občutek ogroženosti. Soočanje s posledicami pomeni, da upošteva izrečene prepovedi približevanja in ne išče stikov z žrtvijo proti njeni volji. Prav tako sprejme, da trenutno nima stikov z otroki ali da potekajo pod nadzorom, če je tako določilo sodišče. Povzročitelj plačuje preživnino za otroke, ne glede na to, ali ima stike z njimi ali ne.

Strokovni delavci/delavke ob vstopu povzročitelja v program na podlagi zbranih informacij izdelajo oceno ponovitvene nevarnosti za povzročanje nasilja. Na podlagi te ocene v nadaljevanju skupaj s povzročiteljem pripravijo osebni načrt odgovornosti.

6.6. USPEŠNOST PRI DOSEGANJU ZASTAVLJENIH CILJEV V PROGRAMIH

Laična in strokovna javnost se pogosto sprašuje, v kolikšni meri so programi za povzročitelje nasilja uspešni. Pri tem se uspešnost programov pogosto meri z doseganjem le enega izmed zastavljenih ciljev programa, in sicer z odpravo nasilnega vedenja.

Če pri evalviranju programov izhajamo zgolj iz načela ničelne tolerance do nasilja, lahko hitro napačno zaključimo, da ti programi niso posebej učinkoviti, saj se večkrat zgodi, da vključeni uporabniki ne prenehajo nemudoma s povzročanjem vseh oblik in vrst nasilja. Na Društvu za nenasilno komunikacijo se zavedamo, da pri odpravi nasilnega vedenja, v nasprotju z ostalimi spremembami neustreznih vedenj, niso zadovoljive le delne spremembe, temveč je želeni končni cilj popolna odprava nasilnega vedenja. Vendar pa želimo poudariti, da je pri ocenjevanju uspešnosti programov potrebno upoštevati dejstvo, **da je delo s povzročitelji nasilja dolgotrajen proces, saj gre za spreminjanje temeljnih prepričanj in vedenj posameznika.** Nemogoče je doseči, da bi uporabniki takoj po vključitvi prenehali povzročati nasilje. Prav zato je toliko bolj pomembno, da se že ob vključitvi uporabnikov v program osredotočimo na zagotavljanje varnosti žrtve s pomočjo raznovrstnih ukrepov in nas pri tem ne ustavi vključitev povzročitelja v program.

Pri evalviranju programa odsotnost nasilnega vedenja torej ne more biti edini kriterij ugotavljanja uspešnosti. Potrebno je upoštevati vse zastavljene cilje, ki so:

- Povečanje **varnosti in posledično kakovosti** življenja oseb, ki so doživele ali še vedno doživljajo nasilje.

- Učenje **prevzemanja odgovornosti**⁵⁵: soočanje uporabnikov s posledicami njihovega nasilja, razvijanje kritičnega razmišljanja o pričakovanih do oseb, nad katerimi so povzročili nasilje ...
- Prepoznavanje čustev in učenje primernih načinov **izražanja čustev**.
- **Razumevanje nasilja** nad ženskami kot neposredne posledice temeljne strukturne neenakosti v odnosih med spoloma.
- **Razvijanje socialnih spretnosti**: učenje nenasilne komunikacije, konstruktivnega reševanja problemov, nenasilnega starševstva in vzgoje ...

Ko ob zaključku osnovnega programa z uporabnikom opravimo evalvacijski pogovor, lahko pogosto opazimo manjše spremembe vedenja, ki sicer še ne kažejo na popolno prenehanje uporabe nasilja, so pa prvi korak na poti do tega. Gre za primere, ko posameznik po zaključku programa že nadzoruje svoje vedenje v določenih situacijah, v katerih je predhodno povzročal nasilje, v določenih situacijah pa še vedno zagovarja uporabo nasilnega vedenja oz. se vede nasilno. Uporabniki na primer ob vključitvi v program pogosto navajajo nezmožnost kontroliranja jeze kot enega glavnih vzrokov za povzročanje nasilja. Čeprav se v programu učijo konstruktivno izražati jezo, jo v nekaterih situacijah še vedno izražajo z nasiljem.

Povzročitelji nasilja so po zaključku programa bolje seznanjeni z različnimi oblikami nasilja ter z vplivom nefunkcionalnih prepričanj, ki spodbujajo uporabo nasilnega vedenja. Vendar so pogosto pripravljene spremeniti le nekatera prepričanja, medtem ko druga še vedno ohranjajo z namenom nadzorovanja in nadvladovanja drugih. Pogosto tudi nadomestijo eno obliko nasilnega vedenja z drugo, ki je po njihovem mnenju bolj sprejemljiva. Tako

⁵⁵ Dober pokazatelj napredka posameznika v programu je stopnja prevzemanja odgovornosti za svoje vedenje in kritičen odnos do nasilja. Odraža se skozi njegova prepričanja, vrednote in stereotipe (glej Priloga IV: Evalvacijski vprašalnik).

na primer prenehajo s povzročanjem fizičnega nasilja, namesto tega pa uporabljajo psihično nasilje.

Glede na zapisano lahko rečemo, da programi za povzročitelje nasilja, ki jih izvajamo na DNK, v veliki meri dosegajo zastavljene cilje. Večina udeležencev dobi uvid v svoje nasilno vedenje, mnogi vsaj v času vključenosti v program nasilja ne povzročajo, opazne pa so tudi druge pozitivne spremembe. Vseh sprememb seveda ne moremo pripisati zgolj obiskovanju programa, saj so lahko tudi posledica drugih spremenjenih okoliščin v življenju uporabnika.

Zavedamo se, da bi mnogi uporabniki potrebovali večletno delo na spreminjanju svojih prepričanj in vedenja, da bi povsem prenehali uporabljati nasilje. Vsak zaključek uvodnega Treninga socialnih veščin je zato za nas priložnost, da uporabnika pritegnemo v nadaljnje delo na potrebnih spremembah. V času vključitve v TSV poskušamo z uporabnikom oblikovati tako dober delovni odnos, da bo lažje izbral dolgotrajno sodelovanje, ki edino zagotavlja resnično in dolgoročno spremembo prepričanj in vedenja.

Uspešnost dela s povzročitelji nasilja se kaže tudi v tem, da se povzročitelj zave odgovornosti za svoje nasilno vedenje, da si v prihodnosti želi imeti odnose, ki temeljijo na medsebojnem spoštovanju, varnosti in enakosti in je pripravljen delati na osebnostnih spremembah, tudi če se njegov trenutni odnos zaključi.

6.6.1. UČINKOVITOST PROGRAMOV DELA S POVZROČITELJI NASILJA KOT REZULTAT MEDINSTITUCIONALNEGA SODELOVANJA

Učinkovitost programov dela s povzročitelji nasilja je odvisna tudi od sodelovanja med različnimi institucijami. Možnosti, da oseba s povzročanjem nasilja (še posebej fizičnega) preneha, so po naših izkušnjah dosti večje takrat, ko dobi jasno in nedvoumno sporočilo o nedopustnosti nasilnega vedenja s strani vseh pristojnih služb. To pomeni, da so zoper povzročitelja sproženi ustrezni preiskovalni in kazenski postopki, izrečene obsodilne sodbe, prepovedi približevanja žrtvam nasilja, izdane odločbe v primeru ogrožanja otrok itd. Povzročitelji, napoteni v program s strani različnih služb, so predvsem zunanje motivirani za udeležbo v programu. Svojega vedenja ne problematizirajo, kar vsekakor predstavlja določeno oviro pri delu. Vendar je zunanja motivacija dovolj dobra osnova za začetek prevzemanja odgovornosti in redno vključenost v program. Zavedanje, da bodo ustrezne službe ob ponoviti nasilnega vedenja odločno in še ostreje ukrepale (strah pred izrečeno zaporno kaznijo, denarno kaznijo, odvzemom starševskih pravic ...), predstavlja dodaten motiv za spremembo vedenja. Pri maloštevilnih uporabnikih, ki se v program vključijo sami, opažamo, da prav odsotnost jasnih sporočil oziroma sankcij s strani institucij preprečuje prevzem popolne odgovornost. Ti uporabniki se sicer zavedajo, da uporaba nasilja ni primerna, a po drugi strani nasilje pogosto racionalizirajo. Tako povedo, da sami sploh nikoli niso bili zelo nasilni, saj jih nikoli ni obravnavala policija, prav tako jim ni bila izrečena nikakršna kazenska sankcija. Menijo, da so manj nasilni od povzročiteljev nasilja, ki so bili ovadeni ali obsojeni za povzročanje istovrstnih dejanj. Ko se naučijo nekaterih tehnik umirjanja in socialnih veščin, so s svojim napredkom tako zadovoljni, da program prenehajo obiskovati, čeprav do pomembne spremembe prepričanj ne pride in izvajalci/ke ocenjujejo, da se varnost njihovih žrtev ni pomembno povečala.

Možnosti, da oseba preneha s povzročanjem nasilja, so dosti večje takrat, ko dobi jasno in nedvoumno sporočilo o nedopustnosti nasilnega vedenja s strani vseh pristojnih služb.

6.6.2. VODENJE DOKUMENTACIJE IN NOTRANJA EVALVACIJA PROGRAMOV DELA S POVZROČITELJI NASILJA

Pri vprašanju učinkovitosti programov dela s povzročitelji je potrebno osvetliti tudi težavo preverjanja rezultatov in evalviranja programov. Opazamo, da večina vključenih uporabnikov dobi določen uvid v problematiko povzročanja nasilja in vsaj na razumski ravni začne izražati kritičen odnos do uporabe nasilnega vedenja. Težava nastane, ko bi moral posameznik pridobljeno znanje uporabiti v vsakdanjem življenju, predvsem v situacijah, ko občuti močna in intenzivna čustva. Strokovne delavke/ci nimajo neposrednega vpogleda v spremembe vedenja pri uporabnikih v vsakdanjem življenju. **Informacije lahko pridobimo posredno:** z vzpostavitvijo kontakta z žrtvijo nasilja, preko evalvacijskih in zaključnih pogovorov s povzročiteljem, s pridobivanjem podatkov o ponovnem povzročanju nasilja s strani institucij, predvsem policije in tožilstva. Slednje je zaradi varovanja osebnih podatkov včasih nemogoče (npr. obvestilo s strani policije, da je bila zoper vključenega uporabnika ponovno izrečena prepoved približevanja ali podana prijava o nasilju). Zato je zaželeni minimalni standard

pri delu s povzročitelji [vzpostavitev kontakta z žrtvijo](#) ob vstopu in izstopu povzročitelja v program, kadar si žrtev takšno sodelovanje želi.

Informacije za vsakega vključenega uporabnika je [koristno zbirati s standardiziranimi oblikami](#). Pri našem delu uporabljamo vprašalnike, ki jih izpolnjuje tako uporabnik kot tudi svetovalc/ka. Uporaba standardiziranih sredstev omogoča primerjavo med različnimi programi in olajša evalviranje.

Evalvacija programa je bistvena za doseganje uspešnosti. Organizacije, ki izvajamo programe za delo s povzročitelji nasilja, imamo odgovornost do žrtev, povzročiteljev, družbe in financerjev. Za namen evalviranja je pomembno zbiranje ustrezne dokumentacije.⁵⁶ Dokumentacija je osnova za zagotovitev kakovosti dela, načrtovanje varnosti, refleksijo o procesu dela. Spremljanje rezultatov hkrati omogoča razvijanje programov ter transparentnost delovanja in razporeditev odgovornosti znotraj mreže izvajalcev. Za vsak program mora biti določeno, v kakšnem obsegu bo dokumentirano delo, glede na namen dokumentiranja, profesionalnih standardov, zahtev financerjev in razpoložljivih virov. [Na podlagi dokumentacije izvajalci/ke programov spremljajo napredovanje in spremembe v vedenju uporabnika ter sestavljajo individualizirane načrte svetovanj](#). Dokumentacija je potrebna tudi za izmenjavo informacij in koordinirano delo vseh institucij in organizacij, ki sodelujejo pri posameznem primeru.

⁵⁶ Glej: Priloga II.

7

MINIMALNI STANDARDI PROGRAMOV ZA DELO S POVZROČITELJI NASILJA (V DRUŽINI)⁵⁷

Minimalni standardi	Pričakovani standardi
<p>Prioriteta programov je zagotavljanje varnosti žensk in otrok, žrtev nasilja. Izvajalci/ke programov morajo zagotoviti, da vključenost v programe ne poveča ogroženosti žrtev nasilja. Za to je potrebno tudi izvajanje specifičnih ukrepov za varstvo in zaščito otrok, vključno s konkretnimi posegi, ki temeljijo na zakonski podlagi o pravnem varstvu otrok. Prav tako je potrebna jasna omejitev načela zaupnosti za vključene povzročitelje nasilja.</p>	<ul style="list-style-type: none">⇒ Programi morajo razvijati aktivne pristope za zagotavljanje varnosti žrtev nasilja.⇒ Programi dela s povzročitelji nasilja se morajo aktivno povezovati s socialnimi službami in drugimi organizacijami, namenjenimi zaščiti žrtev nasilja.⇒ *Vpliv nasilja v družini na otroke in sprejemanje odgovornosti za nasilje s strani povzročitelja morata biti vključena v vsebinski načrt programov dela s povzročitelji nasilja.
<p>Programi temeljijo na teoretičnem razumevanja nasilja kot posledici neenakomerne porazdelitev družbene moči med spoloma.</p>	

⁵⁷ Povzeto po Liz Kelly, *Combating Violence Against Women*, 2008, Council of Europe in internem strokovnem gradivu Društva za nenasilno komunikacijo (označeno z zvezdico).

<p>Izvajalke/ci programov za povzročitelje morajo opraviti vsaj 30-urno izobraževanje iz sledečih tem:</p> <ul style="list-style-type: none"> • nasilje nad ženskami kot posledica nesorazmerne razporeditve moči med spoloma; • perspektiva/izkušnje ženske; • načini manipuliranja in minimaliziranja, ki jih uporabljajo povzročitelji nasilja; • izkušnje otrok; • zaščita otrok; • proces sprememb; • raznolikost ljudi; • zakonodaja na področju preprečevanja nasilja; • zasvojenost in zloraba drog; • analiza tveganja in ocena ogroženosti. 	<p>⇒ *Strokovni delavci/ke, ki vodijo programe dela za povzročitelje nasilja nad ženskami in otroki, imajo ustrezno znanje in poglobljeno razumevanje o:</p> <ul style="list-style-type: none"> • dinamiki nasilja; • posledicah nasilja pri žrtvah (odraslih in otrocih) in zaščiti ter varovanju njihovih pravic; • procesu sprememb nasilnega vedenja; • feminističnih teorijah.
<p>Sodelovanje med izvajalci/kami programov za delo s povzročitelji nasilja in organizacijami za podporo žrtvam nasilja.</p>	<p>⇒ Službe in programi, namenjeni podpori žrtvam nasilja, aktivno sodelujejo pri vzpostavljanju stika s partnerko ali bivšo partnerko, z namenom izmenjave informacij in povečanja njene varnosti (sodelovanje ne sme potekati brez privolitve žrtve nasilja).</p>
<p>Programi za delo s povzročitelji nasilja s prostorsko ureditvijo in organizacijo dela zagotavljajo, da ne prihaja do stikov med povzročitelji in žrtvami nasilja.</p>	

<p>*Strokovno delo s povzročiteljem nasilja izvaja drug svetovalec/ka kot z žrtvijo nasilja.</p>	
<p>Udeležba v programih ne sme nadomestiti kazenskega pregona ali izrečene kazni.</p>	<p>⇒ *Povzročitelje nasilja se znotraj kazenskega pregona dodatno napotuje v programe dela za povzročitelje nasilja.</p>
<p>Programi za delo s povzročitelji nasilja ne smejo vključevati partnerskega svetovanja, mediacije ali zdravljenja zasvojenosti.</p>	<p>⇒ Vzpostavljeni protokoli o sodelovanju s programi, ki delujejo na področju zdravljenja zasvojenosti.</p>
<p>Programi morajo pred sprejemom uporabnikov v program ugotoviti primernost programa za uporabnika.</p>	
<p>*Programi temeljijo na predhodnih jasnih dogovorih, dolžnostih in pravicah, ki jih uporabnik sprejme pred vključitvijo v program.</p>	<p>⇒ Povzročitelji nasilja pred vključitvijo v program podpišejo dogovor, ki omogoča izvajalcem izmenjavo in uporabo zaupnih podatkov za povečanje varnosti žrtve.</p>
<p>Vse institucije in organizacije redno preverjajo oceno ogroženosti žrtve *in ažurno izmenjujejo informacije, povezane z njeno varnostjo.</p>	<p>⇒ *Vse institucije, vključno s policijo, tožilstvi in sodišči, morajo obveščati programe za delo s povzročitelji nasilja o pomembnih okoliščinah, povezanih z varnostjo žrtve.</p>
<p>Programi za delo s povzročitelji nasilja morajo:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Imeti jasno izdelane protokole o izmenjavi informacij z drugimi službami, predvsem programi in službami, ki ponujajo pomoč žrtvam nasilja. ● Kot pogoj za vključitev uporabnika 	<p>⇒ Povzročitelji nasilja pred vključitvijo v program podpišejo dogovor, ki omogoča izvajalcem izmenjavo in uporabo zaupnih podatkov.</p>

<p>v program določiti posredovanje informacij o sedanji in bivši partnerki (kontaktne naslove), ki jih izvajalec/ka programa posreduje službam, ki ponujajo podporo žrtvam nasilja.</p>	
<p>Obveščanje (bivše) partnerke, ko:</p> <ul style="list-style-type: none"> • uporabnik predčasno zaključi program; • je uporabnik izključen iz programa; • obstajajo katerikoli drugi razlogi za povečano ogroženost žrtve. 	<p>⇒ *Vzpostavitev kontakta z (bivšimi) partnerkami z namenom preverjanja varnostne situacije.</p>
<p>Programi omogočajo vključitev povzročiteljem, ki se želijo vključiti prostovoljno, kot tudi tistim, ki so napoteni s strani institucij.</p>	<p>⇒ *Razširitev zakonske podlage za obvezno napotitev povzročiteljev nasilja v programe dela za povzročitelje nasilja (ob prepovedi približevanja, pogojni obsodbi, pogojni obsodbi z varstvenim nadzorom, pogojnem odpustu, pogojnem odpustu z varstvenim nadzorom, odloženem pregonu ...).</p>
<p>Programi omogočajo skupinsko in individualno obliko delo.</p>	<p>⇒ *Uporabnik je v program vključen najmanj eno leto.</p>
<p>*Programi pokrivajo specifična vsebinska področja nasilja.</p>	<p>⇒ *Razvijanje novih strokovnih programov za delo s povzročitelji različnih vrst nasilja (nasilje nad otroki, nasilje nad vrstniki/cami, nasilje nad starejšimi ...).</p>

Opomba: Vsi kriteriji, označeni z znakom *, so dodani s strani avtoric/jev te publikacije.

Mednarodne pravne podlage standardom:

- [Splošna deklaracija človekovih pravic](#). Sprejela in razglasila jo je Generalna skupščina Združenih narodov 10. decembra 1948 z resolucijo št. 217 A (III).
- [Konvencija o otrokovih pravicah](#). Uradni list Republike Slovenije, št. 35/1992.
- [Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk](#). Uradni list Republike Slovenije - MP, št. 9/1992.
- [Deklaracija o odpravi nasilja nad ženskami](#) z dne 20. decembra 1993, A/RES/48/104.
- [Evropska konvencijo o preprečevanju mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja in kaznovanja](#). Uradni list Republike Slovenije, št. 1-1/1994, št. 2/1994.
- [Konvencija o zaščiti otrok pred spolnim izkoriščanjem in spolno zlorabo](#) - Lanzarotska konvencija. Uradni list Republike Slovenije - Mednarodne pogodbe, št. 13/13.
- [Pekinška deklaracija in Izhodišča za ukrepanje](#). Sprejeta na Četrta svetovni konferenci OZN o ženskah leta 1995.
- [Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah](#). Uradni list Republike Slovenije, št. 35/92 – MP, št. 9/92.
- [Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah](#). Uradni list Republike Slovenije, št. 35/92 – MP, št. 9/92.
- [Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin](#). Uradni list Republike Slovenije, št. 33/94 in spremembe.
- [Konvencija Sveta Evrope o preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter boju proti njima](#) (Istanbulska konvencija). Uradni list Republike Slovenije, št. 1/2015.
- [Evropska socialna listina](#), Uradni list Republike Slovenije, št. 24/1999 in 7/1999.

8

PROGRAMI ZA POVZROČITELJE, KI JIH IZVAJA DRUŠTVO ZA NENASILNO KOMUNIKACIJO

V Društvu za nenasilno komunikacijo izvajamo naslednje programe dela s povzročitelji nasilja:

- **Trening socialnih veščin (TSV) za osebe, ki povzročajo nasilje, ki vključuje:**
 - TSV za moške, ki povzročajo nasilje nad ženskami (izvajamo ga skupinsko in individualno).
 - Trening starševskih veščin.
- Individualno svetovalno delo z odraslimi osebami, ki povzročajo nasilje.
- Individualno svetovalno delo z otroki in mladostniki/cami, ki se vedejo nasilno.
- Zmorem drugače - vodena skupina za mlade fante, ki se vedejo nasilno.

8.1. TRENING SOCIALNIH VEŠČIN (TSV) ZA OSEBE, KI POVZROČAJO NASILJE

Program Trening socialnih veščin za osebe, ki povzročajo nasilje, predstavlja vsebinsko, časovno in krajevno razširjen in poglobljen program dela z osebami, ki povzročajo nasilje. Zajema tako delo v skupini, kot individualno delo. Vključenim uporabnikom omogoča intenzivno delo na spreminjanju

prepričanj in vedenj ter razvijanje veščin nenasilne komunikacije. Na podlagi dosedanjih izkušenj pri izvajanju programa Treening socialnih veščin za moške⁵⁸, ki povzročajo nasilje nad ženskami, smo ugotovili, da je za celovito in dolgoročno spremembo prepričanj in vrednot, ki posamezniku opravičujejo uporabo nasilnega vedenja, **potrebna dalj časa trajajoča aktivna vključenost**. Zato smo program **razširili na štiriindvajset srečanj skupine ter vmesne individualne pogovore**. Čeprav je TSV za osebe, ki povzročajo nasilje, predvsem program dela v skupini, imajo tisti uporabniki, za katere skupinsko delo ni primerno, možnost, da vsebino opravijo preko individualnega svetovanja. V individualno svetovanje so vključene tudi ženske, ki povzročajo nasilje. Večinoma povzročajo nasilje nad otroki, zato za njih teme treninga socialnih veščin, ki jih obravnavamo na skupini, niso ustrezne.

Povzročitelji se v programu učijo **prepoznavati svoje vzorce nasilnega vedenja in jih opuščati**. Pri tem smo osredotočeni na spremembo prepričanj in vrednot, ki jim omogočajo nasilno vedenje. Tako na individualnih srečanjih kot v skupini uporabniki intenzivno predelujejo svojo izkušnjo povzročanja nasilja, se učijo prevzemanja odgovornosti in se soočajo s posledicami povzročene nasilja. Uporabniki imajo možnost učenja in treninga različnih socialnih veščin, kot je nenasilna komunikacija in reševanje konfliktov. Pomemben del programa zajema delo na izdelavi osebnega načrta prevzemanja odgovornosti, ki ga s pomočjo svetovalca/ke naredi uporabnik sam.

Program TSV dopolnjuje obstoječi sistem sankcioniranja povzročiteljev nasilja⁵⁹. Dolžnost družbe in države je, da poda jasno sporočilo o nedopustnosti povzročanja nasilja. To lahko državne institucije storijo tudi z napotitvijo povzročiteljev v ustrezne programe, kjer se soočajo z zahtevo, da prenehajo povzročati nasilje ter s posledicami svojega nasilnega vedenja.

⁵⁸ Izvajali smo ga od leta 2004 do leta 2015.

⁵⁹ Program sam po sebi ne predstavlja kazenske sankcije, razen v primerih, ko tako določi sodišče.

Program TSV ima naslednje cilje:

- **Prenehanje** povzročanja nasilja.
- **Povečanje varnosti in posledično kakovosti življenja oseb**, ki so doživele ali še vedno doživljajo nasilje.
- Osebam, ki povzročajo nasilje, **ponuditi znanja in veščine**, ki jim bodo omogočali **spremembo vedenj in prepričanj**, ki jim dovoljujejo uporabo nasilja.
- **Učenje prevzemanja odgovornosti**, tako za povzročeno nasilje kot za njegove posledice ter za svoje vedenje.
- **Razvijanje socialnih spretnosti**: učenje nenasilne komunikacije, konstruktivnega reševanja težav, nenasilnega starševstva in vzgoje.
- Povečanje **čustvene pismenosti**.
- **Razumevanje nasilja nad ženskami** kot neposredne posledice temeljne strukturne neenakopravnosti v odnosih med spoloma.

Teme, ki jih svetovalec/ka predstavi na 24 individualnih ali skupinskih srečanjih, so:

1. **Nasilje**

Predstavimo problematiko nasilja v družini in zakonodajo na področju preprečevanja nasilja v družini. Izpostavimo nasilje nad ženskami kot posledico zgodovinske neenakosti vloge spolov v družbi. Nasilje nad ženskami je kršitev temeljnih človekovih pravic.

2. **Nasilno vedenje kot zloraba moči**

Nasilje je zloraba moči, ki jo oseba z več moči zlorablja v odnosu do osebe z manj moči. Z nasiljem želi oseba doseči namen: nadzorovati, kaznovati, maščevati se, prevzgojiti odraslo osebo, jo osamiti, ponižati, izkoristiti, poškodovati ali uničiti. Predstavimo in razložimo oblike nasilja: fizično, psihično, spolno in ekonomsko.

3. Dinamika nasilnih odnosov

Nasilje v družini se navadno ne začne s fizičnim ali psihičnim nasiljem, pač pa z zapiranjem v odnos, zmanjševanjem socialnih stikov in dejavnosti in prelaganjem odgovornosti za svoje počutje na drugega. Vse to zmanjšuje moč ene osebe. V nekaterih odnosih se pojavljajo obdobja miru (odsotnosti nasilja), vendar mnoge žrtve nasilja pravijo, da teh obdobj niso izkusile. Poudarek je na zaznavanju in prepoznavanju nasilja in nasilnih vedenj v odnosu.

4. Analiza primera

Uporabimo različno gradivo (filme, knjige, članke ...). Namen je, da uporabnik preko analize primera nasilnega odnosa prične poglobljeno razmišljati o lastni izkušnji povzročanja nasilja.

5. Predstave o partnerskem odnosu

Pogovarjamo se o naših predstavah o ljubezni in partnerstvu. Razmišljamo o tem, kaj je ljubezen, razmejimo ljubezen od čustva zaljubljenosti in ostalih čustev (ljubosumje, jeza, strah). Iščemo nefunkcionalne predstave o ljubezni (ljubezen je večna, ljubezen je smisel življenja, samo enkrat se ljubi, v ljubečem odnosu ni konfliktov in jeze, spolnost je izkaz ljubezni, ljubosumje je dokaz ljubezni ...) in jih preokvirjamo.

6. Sporočila, ki smo jih prejeli v svoji primarni družini in v času odraščanja

Raziščemo, katera pomembna sporočila o sebi, drugih in svetu smo dobili v svoji primarni družini ter v krogu svoje socialne mreže. Pogovarjamo se o zakoreninjenih stereotipnih in patriarhalnih sporočilih o vlogi spolov. Preverjamo njihovo prisotnost, pogosto prikrito, v današnjem času, saj sporočila delujejo, tudi če se jih ne zavedamo/spomnimo.

7. Čustva

Učimo se o čustvih (razumevanje čustev, kako jih prepoznavamo pri sebi in kako pri drugih, kako čustva primerno izražamo, kako jih doživljamo ...). Govorimo o različni socializaciji moških in žensk in to povežemo z naučenimi načini izražanja čustev.

8. Osebna odgovornost za ravnanje s čustvi

Skozi model krožne emocionalne reakcije (model KER)⁶⁰ razložimo povezavo med doživljanjem čustev, našimi mislimi in sistemom vrednot. Učimo se, kako naše mišljenje vpliva na doživljanje vseh naših čustev in kako se različna čustva porajajo glede na to, kako posameznik/ca osmišlja dogodke in situacije in kakšen pomen jim pripisuje.

9. Razumevanje čustva jeze

Spoznavamo, kako čustva jeze ne sprožajo dogodki in situacije, temveč jezo ustvari predvsem naše razmišljanje o dogodku in vrednost, ki mu jo pripišemo. Vsak lahko svoje notranje misli nadzoruje in spreminja in s tem posledično vpliva na doživljanje čustva jeze. Učimo in krepimo zavedanje, da je čustvo jeze vedno usmerjeno na vedenje drugih ljudi in ne na njihovo osebnost.

10. Prepoznavanje posesivnega vedenja v povezavi z ljubosumjem

Govorimo o razlikovanju med ljubosumjem (čustvo) in posesivnostjo (vedenje). Ljubosumje je čustvo, o katerem moški večkrat ne znajo govoriti ali ga primerno izražati. Na doživljanje in izražanje ljubosumja v veliki meri vplivajo tradicionalna prepričanja (vrednote), ki jih imajo moški o ženskah. Tako moški velikokrat izražajo ljubosumje v obliki nadzorovanja in kontroliranja žensk ali z drugimi oblikami fizičnega ali/in psihičnega nasilja (grožnje, prepoved stikov, prepoved izhodov, kaznovanje, postavljanje pravil, omejevanje svobode ...).

⁶⁰ Milivojević, Z. (1999). *Psihoterapija i razumevanje emocija*. Beograd: Prometej.

11. Tehnike preusmerjanja pozornosti in sproščanja

Uporabnikom predstavimo različne tehnike preusmerjanja pozornosti in sproščanja: dihalne vaje, mišično relaksacijo, kognitivne in NLP tehnike preusmerjanja pozornosti in druge.

12. Prevzemanje odgovornosti

Spoznavamo delovanje psiholoških obrambnih mehanizmov kot so minimalizacija, zanikanje, opravičevanje, racionalizacija ... Iščemo ovire pri sprejemanju odgovornosti za povzročanje nasilja. Govorimo o razliki med »biti kriv« in »biti odgovoren«. Iščemo načine za prepoznavanje osebnih virov moči za prevzemanje odgovornosti. Z uporabniki naredimo osebni načrt odgovornosti.

13. Time – out tehnika

Je osnovna tehnika, ki povzročitelju nasilja pomaga, da izbere nenasilen odziv. Tehnika deluje na podlagi osebne odločitve povzročitelja, da je sam odgovoren za povzročeno nasilje in da nasilja ne želi ali ne sme več povzročiti. Dobro je, da se posameznik/ca ob znakih osebne napetosti (ti so lahko vedenjski, čustveni ali miselni) odloči za uporabo time-out tehnike.

14. Razlike med spoloma in zakaj večkrat niso resnične

Uporabnikom podamo znanje o spolnih neenakostih, družbeni konstrukciji spola, spolnih identitetah. Poudarjamo kulturne komponente našega življenja in opredelimo norme, vrednote in zgodovino naše kulture. Zavzamemo kritičen pogled na vzgojo, ki poteka na način prenašanja stereotipov iz ene generacije v drugo.

15. Enakopravno/enakovredno partnerstvo

Pogovarjamo se o tem, katera osebna prepričanja in vrednote vplivajo na odnos med partnerjema ter kako ustvariti odnos, kjer bo moč med partnerjema enakomerno razporejena. Raziskujemo, v kakšni meri naš trenutni odnos temelji na enakomerni porazdelitvi moči.

16. Prekinitev partnerskega odnosa

Iščemo načine, kako sprejeti, da se je partnerka odločila, da si želi prekiniti partnerski odnos. Spodbujamo zavedanje, da je spoštovanje drugega spoštovanje njegovih odločitev. Govorimo tudi o tem, kako preprečiti, da bi v času razhajanja partnerko še bolj ogrožali.

17. Nasilje nad otroki

Predstavimo različne oblike nasilja nad otroki ter posledice, ki jih na otroku pušča zanemarjanje in nasilje. Prav tako govorimo o posledicah telesnega kaznovanja otrok in o tem, zakaj takšen način vzgoje ni učinkovit. Učimo se primernejših vzgojnih pristopov.

18. Odnos med otrokom in staršem

Glavno sporočilo, ki ga posredujemo staršem, je, da vzgoja ni niti samo razumevanje in popuščanje niti zgolj omejevanje in kaznovanje, pač pa pravo razmerje zahtev, naklonjenosti in omejevanja. Način vzgoje, ki smo se ga naučili od naših staršev, pogosto ni funkcionalen, zato se je potrebno naučiti drugačnih načinov vzgajanja. V skupini se z uporabniki učimo razvijanja socialnih veščin: vzpostavljanje in vzdrževanje ljubečega odnosa, aktivno poslušanje otroka, dajanje pohvale, podajanje konstruktivne kritike ...

19. Spoznavanje svojih potreb in potreb drugih ljudi

Govorimo o razliki med potrebo in željo, o tem, kako prepoznati psihološke potrebe in kako njihova (ne)zadovoljitev vpliva na izbiro našega vedenja.

20. Zasvojenost in nasilje

Uživanje alkohola in drugih psihoaktivnih substanc velikokrat povezujemo z nasiljem in večjo agresivnostjo, čeprav ne obstaja neposredna poveza med nasiljem in zasvojenostjo. Pomembno je, da se zasvojenost in nasilje ne enačita, saj gre za dve ločeni težavi, ki se sicer lahko prepletata in vplivata ena na drugo, nikakor pa uživanje alkohola ali drog ni vzrok za povzročanje nasilja. Drži pa, da je nasilje, ki ga povzročitelj povzroči pod vplivom alkohola

ali drugih psihoaktivnih substanc, lahko bolj intenzivno in ima lahko hujše telesne posledice.

21. Ničelna toleranca do nasilja

Govorimo o prepoznavanju nasilja v vsakodnevnem življenju in vlogi medijev, družbe ter naše socialne mreže na naša stališča in prepričanja glede nasilja. Skupaj razmišljamo, kaj lahko vsak posameznik/ca naredi, da prispeva k zmanjševanju nasilja v družbi.

22. Razumevanje konfliktov

Predstavimo teoretično podlago o tem, kaj je konflikt, kaj prepir in kaj nasilje. Spoznavamo nefunkcionalna prepričanja o konfliktih (potrebno se jim je izogniti, konflikt je enako nasilje, konflikti uničujejo odnose ...) in jih poskušamo nadomestiti s funkcionalnimi.

23. Specifika konfliktov v intimnopartnerskih odnosih

Pogovarjamo se o tem, zakaj so konflikti v intimnopartnerskih odnosih drugačni od ostalih konfliktov (medosebna bližina, nujnost sobivanja, čustvena navezanost, ekonomska povezanost, skupna vzgoja otrok ...).

24. Veščine poslušanja in pogovarjanja

Učimo se principov nenasilne komunikacije, pri kateri oseba izraža svoje želje, čustva, potrebe, mnenja ter kritike na način, da se sama v celoti izrazi in da se obenem sogovornik/ca čuti sprejetega, slišaneega, predvsem pa varnega. Bistvo je komunikacija, ki ni za nikogar ogrožajoča.

8.2. TRENING STARŠEVSKIH⁶¹ VEŠČIN

Trening starševskih veščin je program, ki smo ga začeli izvajati v letu 2015. Namenjen je moškim in ženskam, ki zaradi svojih prepričanj in vzorcev vedenja do otrok povzročajo nasilje, jih na različne načine zanemarjajo ali jim manjka starševskih veščin in potrebujejo dodatna znanja o vzgoji. Starši dobijo z vključenostjo v Trening starševskih veščin priložnost, da se naučijo prepoznavati svoje vzorce nasilja, jih ustrezno spreminjati in sprejemati odgovornost za svoje vedenje. Trening vključuje 24 tedenskih srečanj po dve uri. Trenutno ga izvajamo samo v Ljubljani.

V skupini Trening starševskih veščin obravnavamo naslednje teme:

1. Čustvene potrebe otroka v posameznem življenjskem obdobju

Govorimo o tem, kako zagotavljati pogoje, da otrok lahko zadovolji svoje čustvene potrebe, ki se spreminjajo glede na starost otroka. Pogovarjamo se o tem, zakaj ni dovolj, da zadovoljimo le otrokove telesne potrebe in zakaj je enako pomembno tudi zadovoljevanje čustvenih potreb.

2. Telesne potrebe otroka v posameznem življenjskem obdobju

Govorimo o potrebi po hrani, toploti, bivališču, potrebi po gibanju oz. telesni aktivnosti in drugih potrebah ter kako poskrbeti, da so zadovoljene. Raziskujemo, kako se primerno zadovoljuje otrokove telesne potrebe glede na njegovo starost in kako se spreminjajo.

3. Vloga starša v otrokovem življenju

Pogovarjamo se o različnih vzgojnih stilih, o tem, kakšen je bil vzgojni stil naših staršev in kako izbrati tistega, ki je najprimernejši za zdrav razvoj našega otroka. Govorimo o vlogi, ki jo imajo starši v otrokovem življenju.

⁶¹ Izraz **starš oziroma starši** uporabljamo za biološke in socialne starše, prav tako pa za druge osebe, ki iz različnih razlogov skrbijo za otroka namesto staršev, torej tudi za **rejnice, rejnike ter skrbnike, skrbnice**.

4. Nagrajevanje in kaznovanje

Iščemo načine, kako lahko spodbujamo otrokovo ustrezno vedenje in ustavljamo neželjeno. Govorimo o tem, kaj vse je lahko nagrada in kaj kazen ter kako učimo otroka sprejemati odgovornost za svoje vedenje.

5. Preživljanje časa z otrokom

Govorimo o pomenu igre z otrokom v posameznih starostnih obdobjih, iščemo dejavnosti, ki spodbujajo stik, in ugotavljamo, kaj je otrokov prosti čas.

6. Nenasilna komunikacija z otrokom

Opredelimo razliko med prošnjo, dogovorom in zahtevo, govorimo o postavljanju pravil, učimo se komunikacije, ki je do otroka spoštljiva, veččin ravnanja z jezo, ki jo čutimo do otroka in podobno.

7. Pričakovanja staršev do otrok

Ozaveščamo sporočila, ki jih dajemo otroku o sebi, drugih in svetu, ugotavljamo, kakšen je otrok in kakšen želimo, da bi bil, govorimo o tem, kaj je discipliniranje.

8. Nadzor in spremljanje otroka

Spoznavamo, kaj moramo vedeti o svojem otroku, kako na primeren način slediti njegovemu življenju ter hkrati ne vdirati v njegovo avtonomijo oz. podirati njegovih mej.

9. Postavljanje in spoštovanje mej

Govorimo o tem, kaj so osebne meje, kako spoštujemo otrokove meje ter kako opozarjamo na svoje.

10. Vzgajanje samozaščitnih vedenj

Iščemo načine, kako ustrezno skrbeti za otrokovo varnost (internet, vrstniške skupine ...), kako pri otroku spodbujati odgovorno vedenje, kako ga na primeren način seznaniti z nevarnostmi in izzivi, ki jih prinaša življenje.

11. Preprečevanje posledic nasilja v družini

Razložimo, kako se pogovarjati z otrokom o nasilju, kako pri otroku prepoznati posledice nasilja in kako poiskati pomoč, ko jo potrebujemo.

12. Socializacija otroka

Govorimo o tem, kaj otrok potrebuje, da bo uspešno deloval v družbi, med drugim veščine nenasilne komunikacije, pozitivno samopodobo in življenjsko stališče *jaz sem v redu, drugi so v redu*. Iščemo načine, kako to doseči.

13. Ločevanje med željami in potrebami

Razložimo razliko med potrebo in željo in zakaj je pomembno, da ločimo ta dva pojma. Otrokove potrebe moramo kot odgovorni starši zadovoljevati, marsikatero otrokovo željo pa lahko zavrnemo. Iščemo načine, kako zavrniti otrokovo željo, ne da bi zavrnili otroka.

14. Preprečevanje nasilja nad otrokom

Iščemo ustrezne načine kaznovanja in razložimo, zakaj telesna kazen ni primerna; govorimo o meji med nasiljem, kritiko in kaznijo; pozornost namenjamo tudi psihičnemu nasilju, ki ga starši uporabljajo pri preprečevanju otrokovega neželenega vedenja ter preprečevanju manipulacije z otrokom.

15. Svet skozi otrokove oči

Govorimo o tem, da se otroci učijo z opazovanjem in posnemanjem, da potrebujejo razlage dogodkov, ki morajo biti ustrezne njihovi starosti in izkušnjam. Izpostavimo, da je pomembno upoštevati tisto, kar je otrokom pomembno.

16. Vzgojna nemoč

Iščemo načine, kaj narediti, ko nas otrok ne upošteva, ugotavljamo, kaj otrok s svojim vedenjem sporoča, govorimo o izzivih vzgoje brez podpore drugega starša.

17. Skrb starša zase

Govorimo o tem, kako poskrbeti zase, iščemo možnosti sprostitev in oblikovanja strukture oz. urnika dejavnosti zase in za otroke, preverjamo, koliko skrbi za otroka lahko prenesemo na druge.

18. Otrokova samopodoba

Govorimo o tem, kako jo krepiti, kako učimo otroka soočanja s težavami, kako preprečujemo samopoškodbeno in druga destruktivna vedenja, kako preprečujemo otrokova iracionalna prepričanja o sebi.

19. Spodbujanje otrokovega razvijanja samostojnosti

Pogledamo, kaj otrok zmore sam, kako oblikujemo svoja pričakovanja o tem, kaj naj bi otrok zmožel in opravil sam. Iščemo načine, kako spodbuditi otroka, da naredi samostojno tisto, kar zmore.

20. Pomembni mejniki v otrokovem življenju

Pogovarjamo se o spremembah in stresnih dogodkih v otrokovem življenju. Učimo se, kako otroku nuditi oporo ter kako spoštovati otrokove potrebe po vedno večji samostojnosti.

21. Obdobje najstništva

Govorimo o izzivih najstništva, ki prinaša v življenje otrok nove vrednote, nova zanimanja ter telesne in čustvene spremembe. Učimo se, kako ohraniti stik, se pogovarjati z najstnikom/co ter sprejeti novo obdobje.

22. Pogovori o »neprijetnih« temah

Učimo se, kako se z otroki pogovarjati o ločitvi, nasilju, bolezni, smrti, spolnosti, čustvih ...

23. Enostarševske družine

Razložimo, zakaj je včasih enostarševska družina boljša izbira kot dvostarševska družina z neustreznimi odnosi, kako otrok doživlja življenje v

enostarševski družini, spregovorimo pa tudi o čustvenih zankah enostarševskih in slabo delujočih dvostarševskih družin.

24. Dovolj dober starš, dovolj dober otrok

Govorimo o naših pričakovanjih, merilih ter zdravi kritičnosti do otroka in sebe.

Trening starševskih veščin je namenjen moškim in ženskam, ki zaradi svojih prepričanj in vzorcev vedenja do otrok povzročajo nasilje, jih na različne načine zanemarjajo ali jim manjka starševskih veščin in potrebujejo dodatna znanja o vzgoji.

8.3. INDIVIDUALNO SVETOVALNO DELO Z (ODRASLIMI) OSEBAMI, KI POVZROČAJO NASILJE

Program je namenjen osebam,⁶² ki ugotavljajo, da s svojim nasilnim vedenjem prizadenejo druge ljudi, zato ga želijo spremeniti. Želijo si spremeniti načine soočanja s konflikti in lastnimi čustvi. Z vključitvijo v program naredijo pomemben korak k preprečevanju nasilja v partnerskih in starševskih odnosih. Svetovalni proces je namenjen prepoznavanja prepričanj, namenov in potreb, s katerimi oseba opravičuje svoje vedenje ter

⁶² V program se lahko vključijo tudi mladoletne osebe, stare več kot 15 let.

iskanju nenasilnih oblik vedenja. Prav tako je namenjen soočanju z nujnostjo enakomerne delitve moči v medosebnih odnosih.

V program se uporabniki vključijo prostovoljno in so v primerjavi z uporabniki *Treninga socialnih veščin* praviloma bolj notranje motivirani za spremembo lastnega vedenja. Program je primeren tudi za tiste uporabnike, ki so zaključili program TSV in so pripravljeni poglobljeno delati na spremembah nasilnega vedenja ter za uporabnice, ki povzročajo nasilje, najpogosteje do svojih otrok. Pogosto se v program vključujejo tudi starši, ki ugotavljajo, da s svojimi nasilnimi načini vzgoje ne dosegajo zelenega namena, temveč pri otroku povečujejo stisko in spodbujajo neželjeno vedenje. Največkrat gre za tradicionalne načine vzgoje, ki temeljijo na žaljivem kritiziranju otrokove osebnosti in fizičnem kaznovanju. Po številu vključenih uporabnikov in uporabnic je to naš drugi najbolj obiskan program na področju dela s povzročitelji nasilja.

8.4. INDIVIDUALNO SVETOVALNO DELO Z OTROKI IN MLADOSTNIKI/CAMI, KI SE VEDEJO NASILNO

Otroci ter mladostniki/ce⁶³, ki se vedejo nasilno, ob vključitvi pogosto poročajo, da ob uporabi nasilja velikokrat občutijo krivdo, nemoč in sram. Svoje vedenje želijo spremeniti, vendar ne vedo, kako. S prevzemanjem odgovornosti za svoje vedenje in uporabo veščin nenasilne komunikacije v vsakdanjem življenju se začne krepiti tudi njihova pozitivna samopodoba. Moč začnejo iskati v sebi in ne v nadvladi nad drugimi.

Otroci in mladostniki/ce pogosto ne razumejo, kako njihovo vedenje vpliva na druge, posledično pa negativne odzive okolice doživljajo kot krivico. Med

⁶³ V nadaljevanju poglavja zaradi lažje berljivosti uporabljamo zgolj izraz otrok kot poimenovanje za otroke ter tudi mladostnice in mladostnike.

svetovalnim procesom imajo možnost, da s pomočjo različnih tehnik analizirajo dogajanje, pri čemer lahko ocenijo, kaj je v določeni situaciji ali dejanjih njihova odgovornost in kaj odgovornost drugih. [Govorjenje o krivdi drugih in krivičnosti zamenjajo z razmišljanjem o svojih dejanjih](#). Hkrati se učijo začutiti svoja čustva, se jih zavedati in jih sprejeti kot potrebna, čeprav so kdaj neprijetna. V procesu prepoznavanja svojih čustev iščejo tudi ustrezne načine njihovega izražanja.

Nadalje se v svetovalnem procesu s pomočjo [tehnik preokvirjanja](#) učijo postavljati določene situacije v drugačen kontekst. Če so prej določeno situacijo videli kot napad drugih oseb na njih ali provokacijo, jo imajo možnost videti bolj realistično in manj ogrožajoče.

Ena od bistvenih komponent svetovalnega procesa je tudi [vzpostavitev stabilnega in varnega odnosa](#) med odraslo osebo (svetovalcem/ko) in otrokom oz. mladostnikom/co. Gre za odnos, ki je povsem nov in ni vezan na šolo ali družino, kot večina ostalih odnosov, ki jih imajo otroci. Otrok oz. mladostnik/ca lahko izbira, kako se bo predstavil/a in kakšen odnos bo vzpostavil/a. Svetovalka/ec ves čas [kaže zanimanje](#) za njegove/njene ideje, mu postavlja vprašanja, ga aktivno posluša. Otrok tako hkrati vzpostavlja stik s sabo. Po drugi strani mu svetovalka/ec ves čas tudi [postavlja meje](#), katerih namen je, da se v svetovalnem procesu oba počutita dobro in varno.

Program zaenkrat izvajamo le v Ljubljani.

8.5. ZMOREM DRUGAČE – VODENA SKUPINA ZA MLADE FANTE, KI SE VEDEJO NASILNO

Program je namenjen [mladostnikom med štirinajstim in enaindvajsetim letom, ki povzročajo nasilje](#). Vključitev v skupino jim lahko predlaga center za socialno delo, lahko jim je bil izrečen sklep sodišča (npr. ukrep nadzorstva organa socialnega varstva). Nekaterim mladostnikom vključitev v skupino

predlaga šola, ki jo obiskujejo, dijaški dom, mladinski dom ali vzgojni zavod, drugi mladostniki pa se za vključitev v skupino odločijo samoiniciativno ali pa jim to predlagajo starši. Skupine za mladostnice, ki povzročajo nasilje, nimamo, saj se do sedaj še ni pokazala potreba.

V preteklosti so bili mladostniki s strani različnih služb napoteni na individualno svetovanje. Izkazalo se je, da je **individualni pristop za nekatere mladostnike preveč neposreden**, zato smo se odločili, da jim ponudimo delo v skupini. Skupina nudi varen prostor, v katerem mladostniki lažje izrazijo svoje ideje, mnenja, prepričanja, dvome in vprašanja. Spodbujamo jih, da izražajo svoja mnenja kot tudi nestrinjanja z idejami drugih, a na način, ki nikogar ne poniža, žali, razvrednoti ali mu odvzame moč. Učimo se veščin nenasilne komunikacije in njihove uporabe v vsakdanjem življenju. Poudarjamo razliko med vedenjem in osebnostjo ter krepimo močne plati posameznikov. Spodbujamo krepitev pozitivne samopodobe, ki mladostniku omogoči, da začne moč iskati v sebi in ne v nadvladi nad drugimi.

Program zaenkrat izvajamo le v Ljubljani.

Teme, ki jih obravnavamo na skupini, so:

1. Nasilje

Izhajamo iz prepričanja, da je nasilje družbeni problem in da je zanj v celoti odgovoren povzročitelj, nikoli žrtev. Nasilje je naučen vedenjski vzorec in lahko se naučimo tudi nenasilne komunikacije. Predstavimo oblike nasilja (fizično, psihično, ekonomsko, spolno). Spodbujamo mlade, da razmišljajo in spregovorijo o oblikah nasilja, ki jih sami prepoznavajo v vsakdanjem življenju. Skupaj razmišljamo o posledicah, ki jih nasilje pusti na osebi, ki ga doživlja. Spodbujamo jih, da ne govorijo le o fizičnih posledicah uporabe nasilja, temveč tudi o psihičnih. Predstavimo jim, kakšna je razporeditev moči v nasilnem odnosu in kako jo povzročitelj zlorablja. Razložimo, kako lahko vsak sam prevzame odgovornost za povzročanje nasilja.

2. Nenasilna komunikacija

Opišemo vrste komunikacije in spregovorimo o tem, zakaj je pomembna usklajenosti verbalne in neverbalne komunikacije. Spoznavamo osnove nenasilne komunikacije. Mladostnikom torej razložimo, kakšen je pomen kritike in pohvale ter zakaj mora biti kritika usmerjena na vedenje posameznika in ne na njegovo osebnost. Učimo jih, kako lahko sporočamo različna in nasprotujoča mnenja na spoštljiv način in kako aktivno poslušamo.

3. Reševanje konfliktov

Govorimo o tem, kaj je konflikt, kaj prepir in kaj nasilje ter o razlikah med njimi. Konflikt ločimo na zunanji in notranji. Spoznavamo zelo razširjena napačna prepričanja o reševanju konfliktov (potrebno se jim je izogniti, možno se jim je izogniti, konflikt je enako nasilje, konflikt uničuje odnose ...) in se učimo, kako premagovati strah pred konflikti. Iščemo možnosti, kako ostati oz. postati pozitivno naravnani pri reševanju konfliktov. Predstavimo princip nenasilne komunikacije *zmagam – zmagaš*. Učimo se socialnih veščin: poslušanja, empatije, razumevanja, ločevanja osebnosti od vedenja ... Posebno pozornost namenimo vplivu čustev na reševanje konfliktov. Razložimo tudi pomen osebnih mej drugih ljudi.

4. Samopodoba

Spregovorimo o tem, kaj je samopodoba, kako se kaže ter kaj vse vpliva na njeno oblikovanje. Učimo se, da je samopodoba pojem samega sebe, torej podoba o tem, kakšni smo in kako se vrednotimo. Poudarimo pomembnost sporočil, ki jih posameznik/ca dobi s strani drugih. Spodbujamo mlade k iskanju svojih močnih strani in k razmišljanju o svojih dosežkih ter o merilih, ki jih narekuje družba. Poudarjamo in spodbujamo razvijanje občutka lastne vrednosti. Prav tako spregovorimo o načinih podajanja kritike in pohvale.

5. Razumevanje čustev

Spoznavamo različna čustva in načine njihovega izražanja. Govorimo o tem, kako jih doživljamo in kako jih prepoznavamo pri sebi in kako pri drugih. Čustva povežemo z vrednotami. Razložimo, kako vplivajo na izbiro našega vedenja. Učimo se prepoznavati telesno izražanje čustev. Ovrednotimo pomembnost čustev za posameznika/co in odgovornost za ravnanje s čustvi. Razmišljamo, ali lahko čustva nadzorujemo z razumom. Poseben poudarek namenimo čustvu jeze.

6. Čustva – kaj čutimo in kako to povemo

Preko pogovora spodbujamo mladostnike k razmišljanju o čustvih ter poudarjamo pomembnost izražanja čustev na primeren način, ki nikogar ne poniža ali ogroža. Čustev ne moremo deliti na pravilna ali napačna, na pozitivna ali negativna. Čustva preprosto so, prijetna in neprijetna. Pomembno je, da se ljudje naučimo, da nismo »dobri« le takrat, ko občutimo veselje, zadovoljstvo, srečo. Zavedati se moramo, da nismo »slabi«, ko občutimo strah, jezo, žalost. Vedenje, ki izhaja iz naših čustev in občutkov, pa je lahko konstruktivno ali destruktivno. Pomembno je, da se tega zavedamo, kajti le tako lahko začnemo prevzemati odgovornost za svoja dejanja. Na srečanju spregovorimo tudi o tem, kako lahko na naša vsakodnevna ravnanja vplivajo potlačena in neizražena čustva.

7. Spolnost

Pogovarjamo se o spolnosti, ne da bi se pri tem šalili. Govorimo o predsodkih in stereotipih, povezanih s spolnostjo, ki so zakoreninjeni v družbi in nas samih. Pogledamo, kako ti predsodki in stereotipi vplivajo na odnos do lastne seksualnosti in do deklet in fantov. Spolnost želimo detabuizirati s podajanjem informacij o tem, kako se razvijejo spolne vloge in spolne identitete, kako poteka vzgoja dečkov in deklic (pričakovanja okolice do deklic/dečkov, sporočila enim in drugim, igrače, način oblačenja ...).

Pomembni temi srečanja sta tudi zaljubljenost in razlika med spolnostjo in spolnim nasiljem. Pri tem ugotavljamo, kako se kaže zaljubljenost, katera čustva so z njo povezana ter kako vpliva na odnos v partnerski zvezi.

8. Družina

Z mladostniki spregovorimo o sporočilih in veščinah, ki jih tekom socializacije dobimo v družini. Govorimo o procesu socializacije in oblikovanja vloge, ki jo imamo v družini. Iščemo komunikacijske vzorce naših družin. Prepoznavamo skladen in neskladen načina komuniciranja. Želimo, da mladostniki v svojem vsakdanjem življenju prepoznajo lastne načine komuniciranja. Opišemo različne komunikacijske vzorce (pomirjanje, odvrčanje pozornosti, obtoževanje, racionaliziranje ...) in iščemo tiste, ki so prevladovali v naših družinah.

9. Prevzemanje odgovornosti

Poudariti želimo, da smo za svoje vedenje in dejanja odgovorni sami. Razložimo, da se tudi za uporabo nasilja oziroma nenasilja odločimo in da je uporaba nasilja naučeno vedenje, ki ga posameznik lahko zavestno spremeni. Poskušamo odkriti, katere ovire so najpogostejše pri sprejemanju odgovornosti za naša ravnanja in kako jih lahko presežemo. Pogovarjamo se o čustvih, nenasilni komunikaciji, pohvalah in kritikah vedenja, iskanju alternativ za neprimerne (nasilne) oblike vedenja in iskanju pomoči.

10. Kaj pomeni to, da si moški?

Z mladostniki iščemo sporočila, ki so jih preko vzgoje in socializacije dobivali od okolice (od ožje in širše družine, prijateljev, v vrtcu, šoli ...) in ugotavljamo, kako so ta sporočila vplivala nanje. Pogovarjamo se o tem, kaj za mladostnike pomeni to, da so moški in kaj je v njihovem otroštvu pomenilo, da so fantje? Kakšne so bile razlike v primerjavi z deklicami/ženskami? Kakšno je njihovo sedanje razmišljanje o razlikah med spoloma? Kaj menijo, da se od njih kot od moških pričakuje? Kaj pričakujejo

starši, prijatelji, okolica in kaj pričakujejo sami od sebe? Kako se kažejo razlike med spoloma pri izražanju čustev in ali je tudi moškim dovoljeno izražati vsa čustva?

Povečanje varnosti oseb, ki so doživele ali še vedno doživljajo nasilje, je eden glavnih ciljev vseh naših programov dela s povzročitelji.

9

POTREBE PO OBLIKOVANJU NOVIH PROGRAMOV DELA S POVZROČITELJI NASILJA

Programi Društva za nenasilno komunikacijo so specializirani predvsem za delo na področju nasilja nad ženskami in otroki. [Naši programi dela s povzročitelji so namenjeni:](#)

- moškimi, ki povzročajo nasilje nad ženskami,
- staršem, ki povzročajo nasilje nad otroki, mladostniki in mladostnicami,
- otrokom, mladostnikom/cam in odraslim, ki povzročajo nasilje nad starši,
- otrokom in mladostnikom/cam, ki imajo težave z nasilnim vedenjem tako v družini, kot izven nje (v šoli, v družbi ...).

Povzročitelji nasilja so osebe različnih starosti, različnih družbenih slojev, etničnih skupin in z različnimi verskimi prepričanji⁶⁴. To ovrže mit, da se bolj nasilno vedejo pripadniki nižjega družbenega sloja ali določenih verskih in etničnih skupin.

Za nadaljnje načrtovanje programov dela s povzročitelji nasilja je potrebno upoštevati predvsem veliko raznolikost vseh vključenih uporabnikov. Od ustanovitve društva leta 1996 so različne organizacije in institucije napotile v naše programe veliko število uporabnikov, ki predstavljajo zelo heterogeno

⁶⁴Po nacionalni raziskavi nasilja nad ženskami od 15 leta dalje, je kar 91 % povzročiteljev moškega spola in le 9 % ženskega.

skupino ljudi. V DNK s programi, ki jih trenutno izvajamo, ne zmoremo pokriti potreb vseh uporabnikov. Ob napotitvi [pogosto ne razpolagamo z ustreznim programom za specifične vrste nasilja ali specifične osebne okoliščine uporabnikov](#). Na primer v primerih, ko:

- je na trening socialnih veščin napoten moški, ki izvaja nasilje [izven partnerskih odnosov](#);
- je v program za mladostnike, ki povzročajo nasilje, napoten mladostnik, ki je ob vključitvi v program zaradi [večletnega časovnega odmika od kaznivega dejanja](#) že pred vključitvijo prenehal z nasilnim vedenjem;
- je v program napoten uporabnik, ki povzroča nasilje [v akutni fazi duševne bolezni](#);
- je v program napoten uporabnik, ki ima [težave z zasvojenostjo](#), ki jih ne rešuje.

Vzroke za takšne napotitve gre morda iskati tudi v pomanjkanju programov, namenjenih delu s povzročitelji nasilja. Program *Trening socialnih veščin za osebe, ki povzročajo nasilje*, je namreč v Sloveniji edini program dela s povzročitelji, ki je verificiran s strani Socialne zbornice Slovenije.

Prav tako so programi regijsko neenotno razporejeni in niso enako dostopni uporabnikom v vseh krajih po Sloveniji. Opažamo, da večina lokalnih skupnosti ne zmore ali ne želi sofinancirati programov, kljub jasno izraženi potrebi po izvajanju programov v njihovi regiji. [Izrekanje kazenskih sankcij je kljub enotni zakonski podlagi trenutno odvisno od ponudbe programov v regiji, kjer se državna institucija nahaja](#). Trenutna praksa sodišč, tožilstev in centrov za socialno delo je, da povzročitelje napotujejo v programe v tistih regijah, kjer se programi izvajajo. Na ta način država dopušča diskriminatoren odnos do žrtev, saj je izrek kazenske sankcije za

povzročitelje odvisen od regije, kjer se program dela s povzročitelji (ne) izvaja.

Pri načrtovanju programov dela s povzročitelji nasilja moramo ločevati med nasiljem v zasebni sferi (v družini in intimnopartnerskih odnosih) in med drugimi vrstami nasilja, ki se pojavljajo v družbi. Tudi pri nasilju v zasebni sferi lahko ločimo več vrst nasilja (najpogosteje je nasilje moških nad ženskami). Vsem vrstam nasilja v družini je skupno to, da **med povzročiteljem nasilja in žrtvijo obstaja specifična dinamika, ki izvira iz posebnosti medosebnih odnosov** znotraj družine ali intimnopartnerskega razmerja. Žrtev nasilja v družini je od povzročitelja pogosto tudi ekonomsko odvisna, nanj je čustveno navezana, hkrati je ponotranjila občutke krivde in sramu, ki so posledica sporočil povzročitelja in okolice. V nasprotju z nasiljem izven družine gre pri nasilju v družini za dolgotrajno (lahko večletno) in preišljeno nasilno vedenje povzročitelja, ki se praviloma po svoji intenzivnosti stopnjuje. Po drugi strani pa velja, da imajo vsi povzročitelji, tako tisti, ki nasilje povzročajo le v zasebni sferi, kot vsi ostali, osebna prepričanja, ki jim dovoljujejo uporabo nasilnega vedenja. **Zato imajo vsi programi dela s povzročitelji nasilja praviloma nekatera skupna teoretska izhodišča** (za nasilje je odgovoren povzročitelj, ničelna toleranca do nasilja, nasilje je naučeno vedenje ...). Izhodišča za delo s povzročitelji nasilja izven družine morajo upoštevati tudi specifike, ki niso vezane na dinamiko partnerskega odnosa oziroma odnosov v družini.

V nadaljevanju predstavljamo programe, po katerih se, glede na naša opažanja, kaže potreba. Vsi programi morajo biti dostopni v vseh slovenskih regijah in vključeni v stabilno sofinanciranje s strani države.

9.1. POTREBE PO NOVIH PROGRAMIH NA PODROČJU NASILJA V DRUŽINI

9.1.1. PREVENTIVNI PROGRAMI ZA ODGOVORNO PARTNERSTVO

Za preprečevanje nasilja je bistveno učenje nenasilnih veščin reševanja konfliktov, medosebnega komuniciranja, vzgoje za nenasilje ter spoštovanja v partnerskih odnosih. **Poleg jasnih pravil in predvidenih sankcij je preventiva najboljši način reševanja problematike nasilja.**

Uporabniki programov za povzročitelje nasilja pogosto izpostavljajo, da so jim predstavljene teme nove, da se z njimi niso seznanili nikoli prej, da se niso imeli priložnosti naučiti drugačnih načinov vedenja. Ocenjujemo, da bi bilo potrebno mladim v času šolanja ponuditi možnost, da se v okviru strokovnih predavanj seznanijo z naslednjimi temami:

- enakovredno partnerstvo,
- mit o romantični ljubezni,
- ljubezen in zaljubljenost,
- dinamika partnerskega odnosa,
- reševanje konfliktov in nenasilna komunikacija,
- razumevanje in izražanje čustev,
- ljubosumje in posesivnost ...

9.1.2. PROGRAMI ZA PREPREČEVANJE IN ZMANJŠEVANJE NASILJA MOŠKIH NAD ŽENSKAMI

Do julija 2015 smo na društvu za povzročitelje izvajali program *Trening socialnih veščin za moške, ki povzročajo nasilje nad ženskami*. Program je

nujno potreboval vsebinsko in časovno nadgradnjo za boljše zagotavljanje varnosti žrtev, na kar smo že dolgo opozarjali naše sofinancerje.

Trening socialnih veščin za moške, ki povzročajo nasilje nad ženskami je trajal štiri mesece (12 srečanj). Uporabniki so se seznanili z odgovornostjo za povzročanje nasilja, s stereotipi in prepričanji, ki spodbujajo nasilno vedenje ter spoznavali drugačne načine vedenja in reagiranja.

Z večletnimi izkušnjami dela v programu smo ugotovili, da je obdobje štirih mesecev prekratko, da bi posameznik poleg vedenja spremenil tudi svoja prepričanja in vrednote, na katerih temelji njegovo nasilno vedenje. Program smo zato konec leta 2015 končno uspeli razširiti na 24 srečanj, oziroma na enoletno vključitev. Uporabniki so s tem dobili možnost, da intenzivneje predelujejo svojo izkušnjo povzročanja nasilja, prevzemajo odgovornost in se soočajo s posledicami za povzročeno nasilje ter se učijo novih, nenasilnih vedenj.

Kljub časovni razširjenosti programa za povzročitelje, ugotavljamo, da manjka program, ki bi ga uporabniki obiskovali po zaključku osnovnega programa, v kolikor se ne odločijo za nadaljevanje v individualni obliki. Potrebno bi bilo izvajati redne mesečne t. i. **vzdrževalne skupine**, ki bi uporabnikom omogočale **vzdrževanje** in **utrjevanje osvojenih nenasilnih vzorcev vedenja**, hkrati pa bi med njimi ustvarila močno neformalno mrežo zaupnih oseb, na katere bi se lahko obračali v trenutkih stiske. Naše izkušnje kažejo, kar potrjujejo tudi raziskave v tujini⁶⁵, da so žrtve v največji nevarnosti v času, ko zapuščajo odnos, v katerem doživljajo nasilje in 1 leto po koncu odnosa, zato je povzročitelje nujno zadržati v programih vsaj v tem časovnem obdobju.

⁶⁵ Aldridge et al, 2003; Belfrage et al, 2004; Campbell et al 2003a; Campbell et al, 2003b; Campbell et al, 2007; Dobash, Cavanagh in Lewis, 2004; Nicolaidis et al, 2003; Richards, 2003; Wilson in Daly, 1993. V: Regan, L. et al (2007). *If only we'd known: an exploratory study of seven intimate partner homicides in Engleshire*. London: Child & Woman Abuse Studies Unit.

Na srečanjih bi povzročitelji izmenjavali mnenja in izkušnje ter se medsebojno podpirali pri prepoznavanju situacij, kjer potrebujejo dodatno podporo za utrjevanje osvojenih vzorcev nenasilnega vedenja.

9.1.3. PROGRAMI ZA POVZROČITELJE NASILJA V DRUŽINI, KI PRIHAJAJO IZ DRUGIH KULTURNIH OKOLIJ

Posebej pomembno se nam zdi ponuditi dodaten modul dela s povzročitelji nasilja, ki izhajajo iz kulturnih okolij, kjer imajo ženske še bistveno manj družbene moči in pravic⁶⁶. Potrebno je razumevanje in spoštovanje drugačne kulture okolja ali skupnosti, kar pa ne pomeni tolerance do kršitev zakonov in človekovih pravic.

Za večjo učinkovitost in dostopnost programov je potrebno omogočiti tudi njihovo izvajanje v lokalnem okolju ter v usposabljanje za izvajalce/ke programa vključiti posameznike/ce iz lokalnega okolja.

9.1.4. PROGRAMI ZA DELO S STARŠI IN UČENJE NENASILNE VZGOJE

Pri delu s povzročitelji nasilja se kaže velika potreba po pridobivanju in nadgrajevanju vzgojnih znanj in veščin. Mnogi današnji starši so od svojih mam in očetov prevzeli neprimerne vzorce starševstva. Prav tako so bili povzročitelji nasilja pogosto sami žrtve nasilja s strani svojih očetov in drugačnega načina vzgajanja ne poznajo. Zato se kaže potreba po posebni skupini, v kateri bi se lahko starši pogovarjali in učili o vzgoji brez uporabe nasilja.

⁶⁶ V Sloveniji gre predvsem za slabo dostopna podeželska okolja, romska naselja in podobna okolja, kjer je večja socialna izoliranost, težja dostopnost do pomoči za žrtve nasilja ter vlada večja diskriminacija (predvsem mlajših) žensk in deklet.

Na nas se pogosto obračajo tudi starši otrok, ki ugotavljajo, da njihovi nasilni načini vzgoje ne dosegajo svojega namena. Opažajo namreč, da z njimi pri otroku le povečujejo stisko in spodbujajo neželjeno vedenje. Največkrat gre za tradicionalne načine vzgoje, ki temeljijo na žaljivem kritiziranju otrokove osebnosti in telesnem kaznovanju. Na društvu smo v letu 2015 zato začeli izvajati program Trening starševskih veščin, ki deloma zapolnjuje vrzel na tem področju. Namenjen je moškim in ženskam, ki zaradi svojih prepričanj in vzorcev vedenja do otrok povzročajo nasilje, jih na različne načine zanemarjajo ali jim manjka starševskih veščin in potrebujejo dodatna znanja o vzgoji. Starši dobijo z vključenostjo v trening starševskih veščin priložnost, da se naučijo prepoznavati svoje vzorce nasilja, jih ustrezno spreminjati in sprejemati odgovornost za svoje vedenje. Program se trenutno izvaja le v Ljubljani.

Veščine starševstva niso nekaj samoumevnega, niso nekaj prirojenega, vloge se naučimo od pomembnih drugih, predvsem od svojih staršev. Potrebno je zavedanje, da se **vzgoje učimo** in da se je nujno **učiti konstruktivnih in nenasilnih vzgojnih metod**.

Menimo, da tovrstnih programov po Sloveniji primanjkuje in da so nujno potrebni, tako za blaženje posledic že povzročene nasilja kot tudi za preventivo povzročanja nasilja.

9.1.5. PROGRAMI ZA PREPREČEVANJE IN ZMANJŠEVANJE NASILJA NAD STAREJŠIMI

Značilnost nasilja nad starejšimi in tisto, po čemer se nasilje nad starejšimi razlikuje od drugih vrst nasilja v družini, je zagotovo dejstvo, da starost, psihofizična kondicija, perspektiva žrtve in bistveno bolj verjetno tudi ekonomska in fizična odvisnost od skrbnice/ka, bistveno zmanjšujejo možnosti reševanja situacije. Starejši imajo večinoma relativno majhno

družbeno in osebno moč, so pogosto čustveno, fizično, in ekonomsko odvisni, izolirani, nekritični do pojavov nasilja in nasilja ne prepoznavajo. Pogosto je tudi nespoštovanje dostojanstva in identitete starejših v družbi. [Zakoni in dinamika nasilja nad starejšimi so podobni tistim, s katerimi opredeljujemo nasilje nad ženskami in nasilje nad otroki.](#) Največ nasilja nad starejšimi se dogaja doma, v partnerskih in sorodstvenih odnosih ter tam, kjer so starejši v odvisnem odnosu do svojih skrbnic/skrbnikov.

Poleg možnosti vključitve v obstoječe programe za osebe z izkušnjo nasilja, bi bilo potrebno zasnovati program, ki bi [povezal zdravstveno in negovalno osebje](#), ki je v dnevnem stiku s starejšimi osebami, z namenom [povečanja dostopnosti do pomoči za starejše osebe](#). Prav tako bi bilo priporočljivo izvajati programe v institucijah, kjer živijo starejše osebe.

9.1.6. PROGRAMI ZA PREPREČEVANJE IN ZMANJŠEVANJE NASILJA OTROK⁶⁷ NAD STARŠI

Programi dela, namenjeni otrokom, ki povzročajo nasilje nad starši, se osredotočajo predvsem na razumevanje vlog znotraj družine, sposobnost razreševanja konfliktov znotraj družine ter na analizo vloge spolov in moči znotraj družine. Pogosto se pokaže, da so bili otroci, ki se do staršev vedejo nasilno, tudi [sami žrtve nasilja s strani staršev](#) ali so bili nasilju v družini priča. Njihova nemoč, jeza in frustracija so lahko povod, da do starša povzročajo nasilje. Otroci lahko nasilje uporabljajo tudi kot [način prevladovanja nad starši](#), z namenom doseganja svojih ciljev.

Programi za delo z otroki, ki povzročajo nasilje, morajo posredovati jasna sporočila, da nasilje ni nikdar sprejemljivo in da ni opravičljivo. Hkrati jim posredujejo veščine ter izkušnjo, da se lahko naučijo primernejših načinov

⁶⁷ Izraz *otrok* uporabljamo za osebe do dopolnjenega 18. leta, torej tudi za mladostnike in mladostnice.

izražanja svojih čustev, mnenj, vprašanj. S prevzemanjem odgovornosti za svoje vedenje in uporabo veščin nenasilne komunikacije v vsakdanjem življenju se začne krepiti tudi posameznikova/čina pozitivna samopodoba. Ta začne moč iskati v sebi in ne več v nadvladi nad drugimi.

9.2. POTREBE PO NOVIH PROGRAMIH NA PODROČJU NASILJA IZVEN DRUŽINE (V DRUŽBI)

9.2.1. PROGRAMI ZA PREPREČEVANJE IN ZMANJŠEVANJE NASILNIŠTVA (DELO S STORILCI NASILNIH KAZNIVIH DEJANJ)

Pri delu s povzročitelji nasilja se srečujemo s potrebo zavodov za prestajanje kazni zapora po vključitvi storilcev različnih kaznivih dejanj, povezanih z nasiljem, v program TSV. [Gre za osebe, ki so nasilne v različnih situacijah in okoljih \(pretepi, fizični napadi, huliganstvo ...\)](#). Trening socialnih veščin je vsebinsko naravnano na storilce kaznivih dejanj nasilja v družini, vendar ob popolnem pomanjkanju sorodnih programov za povzročitelje nasilja v družbi izjemoma vključujemo tudi povzročitelje nasilja izven družine. Ocenjujemo, da bi po vzoru TSV potrebovali program, ki bi pokrival potrebe po delu s povzročitelji kaznivih dejanj nasilja izven družine.

9.2.2. PROGRAMI ZA PREPREČEVANJE IN ZMANJŠEVANJE NASILJA NAD VRSTNIKI/CAMI

Nasilje nad vrstniki/cami predstavljajo različne oblike namernih nasilnih dejanj, ki jih vrstnik/ca ali skupina vrstnikov izvaja nad posameznim otrokom oziroma mladostnikom/co. Oblike nasilja so različne. Nekatera nasilna ravnanja so direktna in zato lažje prepoznavna (npr. pretepanje, žaljenje ...),

nasilje pa je lahko tudi prikrito, indirektno (npr. obrekovanje, namerno izločanje iz skupine, manipuliranje ...). Otrok in mladostnik/ca, ki je žrtev nasilja, je pogosto ustrahovan in le stežka spregovori o tem, kaj se mu dogaja.

Po vzoru Treninga socialnih veščin imamo na DNK skupino [Zmorem drugače](#)⁶⁸, ki je [vodena skupina za mlade fante, ki se vedejo nasilno](#). Delo v skupini je usmerjeno k prepoznavanju nasilja v vsakdanjem življenju. Skupina je namenjena tudi učenju veščin nenasilne komunikacije ter nenasilnega reševanja konfliktov v vsakdanjem življenju.

Delo s povzročitelji nasilja nad vrstniki/cami in programi za pomoč žrtvam nasilja nad vrstniki/cami morajo biti [regijsko enakomerno dostopni](#). Hkrati mora država zagotoviti stabilno financiranje usposabljanja za nove izvajalce/ke programa, ki bi omogočalo [vključitev programa v sistem osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja](#).

9.2.3. PROGRAMI ZA PREPREČEVANJE IN ZMANJŠEVANJE NASILJA NA DELOVNEM MESTU (MOBINGA)

Nasilje na delovnem mestu pomeni dolgotrajno izpostavljenost negativnemu in nasilnemu vedenju, ki je večinoma psihične narave, ne pa nujno. Zaradi dolgotrajnosti pušča na žrtvi številne duševne, psihosomatske in socialne posledice. Žrtev se pogosto znajde v brezizhodnem položaju, saj si z uporom ali prijavo ne želi tvegati svoje zaposlitve.

Društvo SOS telefon za ženske in otroke, žrtve nasilja, nudi svetovanje in psihosocialno pomoč v primerih nasilja na delovnem mestu. Potrebno je razširiti obstoječe programe in oblikovati dodatne, [tako za pomoč žrtvam nasilja na delovnem mestu kot za delo s povzročitelji nasilja na delovnem](#)

⁶⁸ Podrobneje o program [Zmorem drugače](#) na str. 111.

mestu. Prav tako se kaže potreba po [preventivnih programih](#) za osveščanje o nasilju na delovnem mestu.

9.2.4. PROGRAMI ZA DELO S POVZROČITELJI NASILJA, KI SO ZASVOJENI Z ALKOHOLOM ALI DRUGIMI PSIHOAKTIVNIMI SUBSTANCAMI

Uživanje alkohola in drugih psihoaktivnih substanc velikokrat povezujemo z nasiljem in večjo agresivnostjo, čeprav med nasiljem in zasvojenostjo ne obstaja neposredna povezava. Večina oseb, zasvojenih z alkoholom ali drugimi substancami, namreč ne povzroča nasilja. Po drugi strani pa veliko povzročiteljev povzroča nasilje v treznem stanju.

Zato je pomembno, da se povzročanje nasilja in alkoholizem oz. zloraba nedovoljenih substanc ne enačita. Gre za dve ločeni težavi, ki se sicer pogosto prepletata in vplivata ena na drugo, nikakor pa uživanje alkohola ali drugih psihoaktivnih substanc ni vzrok za povzročanje nasilja. [Zato ni dovolj, da se povzročitelja nasilja, ki je hkrati tudi zasvojen, napoti zgolj v program za zdravljenje zasvojenosti, saj to še ne bo nujno vodilo k povečanju varnosti žrtve in ustavitvi nasilja.](#) Pomembno je, da se oseba, ki pod vplivom alkohola ali nedovoljenih substanc povzroča nasilje, vključi tako v program za zdravljenje alkoholizma ali druge zasvojenosti, kot tudi v program za delo s povzročitelji nasilja. Spoprijemanje z obema težavama je pomembno za celostno spremembo vedenja.

Država in lokalne skupnosti morajo zagotoviti pogoje za koordinirano in hkratno delo s posamezniki in posameznicami, ki se soočajo s povzročanjem nasilja in zasvojenostjo. Vsakomur mora biti omogočena vključitev v programe dela na področju nasilja in hkratna vključenost v programe za zdravljenje zasvojenosti. Delo s to skupino povzročiteljev nasilja mora upoštevati specifične zakonitosti, povezane z zasvojenostjo.

9.3. POTREBE PO PREVENTIVNIH PROGRAMIH

9.3.1. DELAVNICE IN IZOBRAŽEVANJA

Poleg jasnih pravil in predvidenih sankcij je preventiva najboljši način dolgoročnega reševanja problematike nasilja. Če delujemo preventivno, se osredotočamo na to, kaj lahko storimo, da do nasilja ne bo prišlo.

Zagotovljena mora biti finančna podpora za razvijanje in izvajanje različnih preventivnih programov z namenom informiranja, ozaveščanja in preprečevanja raznih vrst nasilja, s poudarkom na povezovanju vseh delov skupnosti. **Preventiva mora zajemati različne organizacije, ki prihajajo v stik s potencialnimi žrtvami in povzročitelji nasilja** (zdravstvene službe, mladinske organizacije, nevladne organizacije, športna društva ...).

Teme s področja nasilja v družini in drugih vrst nasilja morajo **biti del vzgojnih in učnih načrtov vrtcev in šol**. Otroci lahko tako v času odraščanja pridobijo veščine za konstruktivno reševanje težav, se naučijo prepoznati nasilje in zlorabe ter tako lažje in hitreje poskrbeti za ustrezno zaščito.

Usposabljanja s področja nasilja za strokovne delavke in delavce vrtcev, šol in drugih vzgojno-izobraževalnih ustanov morajo biti del **obveznih letnih strokovnih usposabljanj za zaposlene**. Na ta način se zagotavlja večja občutljivost za zaznavo nasilja in posledic nasilja pri otrocih. Hkrati se povečajo kompetence zaposlenih za ustrezno ukrepanje in zaščito otrok ob soočenju z nasiljem.

9.3.2. SOCIALNE AKCIJE – AKTIVIZEM

Za ozaveščanje o problematiki nasilja je pomembno aktivno sodelovanje organizacij, ki delujejo na področju nasilja, z različnimi strokovnimi in laičnimi

javnostmi. Širjenje informacij o nedopustnosti nasilja, oblikah nasilja in možnih načinih pomoči je ključno pri preprečevanju nasilja in njegovih posledic. Pomembno je, da povzročitelji nasilja iz različnih virov dobijo sporočilo, da so za nasilno vedenje odgovorni izključno oni ter da obstajajo programi, s pomočjo katerih lahko spremenijo svoje vzorce nasilnega vedenja. Prav tako je pomembno, da so žrtve nasilja seznanjene z možnimi oblikami pomoči, saj se lahko le tako ustrezno zaščitijo. Cilj akcij je tudi krepitev družbenega zavedanja, da je nasilje družben problem in da je dolžnost vsakega posameznika/ce, da ustrezno ukrepa.

Izvajanje socialnih akcij mora biti regionalno razpršeno, s poudarkom na izvajanju akcij v manjših neurbanah okoljih, kjer je ponudba različnih programov na področju nasilja v družini manjša ali je sploh ni.

10
PRILOGE
PRILOGE

10.1. PRILOGA I: PRIMERJALNA ANALIZA PROGRAMOV ZA DELO S POVZROČITELJI NASILJA V DRUŽINI

V tem poglavju so predstavljene končne ugotovitve raziskave, ki je bila del evropskega projekta *Daphne II: Delo s storilci nasilnih dejanj v družini v Evropi* (Daphne II WWP)⁶⁹. Raziskava se je osredotočila na različne programe dela s povzročitelji nasilja v posameznih evropskih državah. Na podlagi standardiziranih vprašalnikov, na katere je odgovorilo 192 organizacij⁷⁰ iz 19-ih evropskih držav, ki izvajajo programe za delo s povzročitelji nasilja v družini, so v raziskavi ugotavljali, kakšne so prakse pri izvajanju teh programov (ciljne skupine, pogoji za vključevanje v programe, čas trajanja, nacionalna podprtost programov, pogoji financiranja ...). Cilj raziskave je bilo oblikovanje splošnih smernic in priporočil za pripravo in vodenje programov za delo s povzročitelji nasilja.

Ugotovitve kažejo, da obstajajo v različnih evropskih državah velike razlike med posameznimi programi za povzročitelje nasilja. V državah zahodne in severne Evrope (Francija, Anglija, Nemčija, Norveška, Švedska, Belgija) so programi za delo s povzročitelji nasilja v družini številni in se izvajajo po celotni državi, v državah vzhodne in južne Evrope (Italija, Grčija, Češka, Slovaška, Litva, Hrvaška) pa so programi maloštevilni in omejeni na posamezna regijska področja. V teh državah še ni oblikovanih nacionalnih strategij na področju dela s povzročitelji nasilja v družini ali je oblikovanje teh strategij še povsem na začetku. Značilno je, da so ti programi tudi relativno novi. Prvi program se je sicer res začel izvajati že leta 1984 (v Angliji), še 19 programov se je začelo izvajati pred letom 1995, nadaljnjih 28 pa do leta 2000. **Vendar se je večina programov za delo s povzročitelji nasilja v družini oblikovala po letu 2000** (138 izmed 192 programov), kar pomeni, da gre za

⁶⁹ Dostopno na: www.work-with-perpetrators.eu.

⁷⁰ Sodelovalo je tudi Društvo za nenasilno komunikacijo.

relativno nove programe in koncepte. Naraščanje števila programov za delo s povzročitelji nasilja v Evropi najverjetneje sovпада z ozaveščanjem družbe o problematiki nasilja v družini (nad ženskami in otroki) in nastajanjem številnih nevladnih organizacij, ki nudijo podporo žrtvam nasilja v družini.

⇒ **Napotitev v program**

Večina programov (75 %) za delo s povzročitelji nasilja v družini je odvisna od napotitev uporabnikov s strani sodišč ali drugih državnih institucij, ki imajo za to pooblastila. Samo 25 % programov vključuje le povzročitelje, ki so za to sami motivirani, oziroma se vključijo samoiniciativno. Kljub temu vsi programi dopuščajo tudi to možnost, čeprav je izkušnja vseh držav, da se **le redki povzročitelji sami odločijo za vključitev**. V Španiji in Angliji nekateri izmed programov delujejo v okviru služb za izvrševanje ali nadziranje kazenskih sankcij. V Španiji je bil leta 2004 sprejet zakon, ki predvideva, da mora biti vsakemu povzročitelju nasilja v družini omogočena vključitev v programe dela s povzročitelji. Od takrat naprej je število teh programov (in vključenih uporabnikov) v Španiji skokovito naraslo, število vključitev pa je odvisno predvsem od števila izrečenih obsodb.

⇒ **Teoretični pristop**

Skoraj polovica programov dela s povzročitelji nasilja v družini temelji na kognitivno-vedenjskem pristopu, kar velja tudi za vse programe, ki vsebujejo trening socialnih veščin. Približno ena desetina teh programov temelji na modelu družinske terapije ali na psihodinamičnem pristopu. Ostali programi so svoje pristope opredelili kot kombinacijo omenjenih pristopov.

⇒ **Skupinsko/individualno delo**

Večina programov (151) omogoča vključenim uporabnikom tako delo v skupini kot individualno svetovanje. 59 programov omogoča tudi partnersko svetovanje, ki predstavlja dodaten in ne nadomesten program. 28 programov izvaja zgolj individualno delo s povzročitelji nasilja v družini.

⇒ Čas trajanja programov

Večina programov, ki omogočajo delo v skupini (40 %), ima čas trajanja omejen na obdobje **od 14 do 26 tednov**, samo četrtnina programov ima čas vključenosti krajši od 14-ih tednov. Približno pri četrtnini programov je čas vključenosti daljši od 26-ih tednov in je navadno omejen na eno leto (52 tednov).

⇒ Izvajalci/ke programov

Pri večini programov (126 od 149) vodi skupino za povzročitelje par strokovnih delavcev. **Večinoma (71 %) gre za mešan par** (moški in ženska), kar je torej najpogostejša praksa programov. Pri 23-ih programih vodi skupino en sam izvajalec. V tem primeru so to večinoma moški (v 4-ih primerih ženske).

⇒ Ali ima organizacija še druge programe

Približno polovica organizacij, ki izvaja programe za povzročitelje nasilja v družini, nudi **hkrati tudi programe za pomoč žrtvam nasilja v družini**. Tretjina organizacij ima tudi programe za pomoč moškim, ki so žrtve nasilja v družini, polovica pa tudi programe za ženske povzročiteljice nasilja v družini.

⇒ Vzpostavitev stika s partnerko/žrtvijo in varnostni načrt

V približno dveh tretjinah programov se v fazi vključitve vzpostavi stik tudi s partnerko/žrtvijo vključenega uporabnika. Le ena tretjina programov take možnosti ne predvideva. V programih, kjer je predvidena možnost, da se vzpostavi stik s partnerko/žrtvijo, je ta v vseh primerih predviden takrat, ko gre za aktualno partnerko, približna polovica teh programov pa stik vzpostavi tudi z bivšo ali potencialno novo partnerko. **V večini primerov (66 %) se stik s partnerko vzpostavi ob vključitvi uporabnika v program**, zelo pogosto pa tudi ob evalvaciji ob zaključku programa (44 %). Kar 80 % vseh programov predvideva možnost, da se stik s partnerko vzpostavi takrat, **ko obstaja ponovitvena nevarnost nasilja**, medtem ko 17 % programov stika s partnerko ne predvideva niti v teh primerih.

⇒ Zagotavljanje kakovosti

85 % programov zagotavlja izvajalcem/kam redno skupinsko **intervizijo**, skoraj toliko jih tudi navaja, da skrbijo za **redno in konstantno usposabljanje** strokovnih delavcev in delavk. Tri četrtine programov predvideva tudi možnost **supervizije**. Zelo pomembno je, da je ta redna (vsaj enkrat mesečno), saj to omogoča večji notranji nadzor nad kvaliteto izvajanja programov.

⇒ Merjenje uspešnosti

Približno v 70 % programov izvajalke/ci po zaključku opravijo evalvacijo in pregledajo učinke svetovalnega dela. Navadno se ti učinki nanašajo na to, **ali oseba še uporablja nasilno vedenje**, ali pa je povzročitelj spremenil prepričanja in vrednote, ki spodbujajo uporabo nasilnega vedenja. Žal večina programov beleži te spremembe le preko vodenega pogovora, ki ga opravijo z vključeno osebo ob vstopu in izstopu iz programa, le dobra tretjina (35 %) pa opravi evalvacijo dela na podlagi strukturiranih vprašalnikov. Približno 20 % programov uporablja v ta namen izpopolnjene psihološke teste.

Le tretjina programov opravi končno evalvacijo tudi na način, da pridobi povratne informacije s strani žrtve nasilja. Tudi v teh primerih pridobijo podatke na podlagi osebnega razgovora z žrtvijo, redkeje pa preko standardiziranih vprašalnikov. **Večina programov opravlja notranjo evalvacijo, le slaba petina vseh programov pa je podvržena tudi zunanji evalvaciji, ki jo po navadi zahteva financer programa.** Na splošno bi lahko rekli, da so trenutno programi dela s povzročitelji nasilja najmanj standardizirani prav v tem, kako zagotavljajo notranjo in zunanjo evalvacijo svojega dela.

⇒ Vodenje dokumentacije

Približno polovica programov pri dokumentaciji beleži različne osebne biografske in demografske podatke, le tretjina organizacij ima v ta namen pripravljene tudi standardizirane obrazce, ki jih izpolnjuje uporabnik ob

vstopu v program. Približno dve tretjini programov omenjeno dokumentacijo zbira na nestandardiziran način. 72 % organizacij, ki izvajajo programe za delo s povzročitelji nasilja v družini, piše [redna letna poročila](#), v katerih zbirajo tudi statistične podatke. Prav razlika v načinih vodenja dokumentacije onemogoča, da bi se med programi izvedla celovitejša primerjava in evalvacija. Prav tako je v primerih, kjer je dokumentacija pomanjkljivo vodena, težko zagotavljati transparentnost in preverjanje učinkovitosti samega programa.

⇒ **Financiranje**

Sistem financiranja programov se razlikuje po posameznih državah. Le dobra tretjina programov (33 %) je financirana neposredno s strani vlade ali ministrstev, še nadaljnja tretjina programov s strani lokalnih skupnosti. Samo slaba petina programov (18 %) se financira s pomočjo donacij in približno dve petini tudi s plačilom udeležencev, kar pomeni, da programi za udeležence v teh primerih niso brezplačni. Za večino programov je tako značilno, da [nimajo zajamčenega stalnega vira financiranja](#), samo dobra petina (23 %) programov ima stalne vire financiranja (državni proračun), ostali pa so financirani glede na dolžino trajanja posameznega projekta ali število udeležencev ter s prispevki fundacij in darovalcev.

10.2. PRILOGA II: POMEMBNI VIDIKI V ZVEZI Z DOKUMENTACIJO IN EVALVACIJO PROGRAMOV DELA S POVZROČITELJI NASILJA⁷¹

Z dokumentacijo in evalvacijo se zagotavlja kvalitetno izvajanje programov, zato morata biti bistvena dela vsakega programa. Programi za povzročitelje nasilja morajo dokumentirati in ocenjevati postopke in rezultate programa. Izvajalci/ke programov morajo vpeljati ukrepe za stalno nadzorovanje postopkov in rezultatov njihovega dela ter o tem poročati državnim institucijam in, v kolikor je mogoče, mednarodnim organom za ugotavljanje dobrih praks in izvajanje raziskav. Ti ukrepi morajo vključevati:

- redna intervizijska srečanja izvajalcev,
- redno supervizijo,
- ažurirano dokumentacijo o delu,
- analizo dokumentacije,
- notranjo in zunanjo evalvacijo rezultatov programa.

10.2.1. POMEMBNOST DOKUMENTACIJE

Dokumentacija je osnova večine postopkov za zagotavljanje kakovosti. Izvajalcem/kam programov pomaga pri ocenjevanju napredovanja in zaznavanju sprememb v vedenju uporabnika. Pomaga tudi pri poročanju uporabniku o njegovem napredovanju, npr. na evalvacijskem srečanju. Dokumentacija je potrebna tudi za medinstitucionalno sodelovanje, predvsem za koordinacijo vseh organov in organizacij, ki sodelujejo pri

⁷¹ Prevod in priredba dokumentov *Pomembni aspekti v zvezi z dokumentacijo in evalvacijo programov dela z moškimi, storilci nasilnih dejanj v družini*, projekt Daphne II, 2008 in *Smernice za razvoj standardov za vzgojne programe za moške, storilce nasilnih dejanj v družini*, projekt Daphne II, 2008.

posameznem primeru. Izvajalcem/kam programov je v pomoč tudi pri sestavljanju specifičnih svetovalnih načrtov, v skladu z informacijami, pridobljenimi med fazo vključitve in pri usklajevanju načrta tekom programa. Analiza dokumentiranih informacij, ki so bile pridobljene med fazo vključitve in tekom dela, pripomore k [ugotavljanju ponovitvene nevarnosti nasilja in pomaga pri načrtovanju varnosti žrtve](#). Namen merjenja rezultatov je ugotoviti, ali program doseže svoje cilje (zlasti zmanjšanje nasilja in povišanje stopnje varnosti žrtve). Dokumentiranje in primerjanje vedenja in mišljenja udeležencev med različnimi fazami pomaga pri ugotavljanju in dokazovanju sprememb v vedenju udeležencev ob zaključku programa. Dokumentacija [pripomore k izboljšanju delovanja programov](#) z ugotavljanjem napak in težav, zato je osnova za razvijanje in spreminjanje programov. Zagotavlja transparentnost in posledično odgovornost izvajalcev in izvajalk programa do žrtev nasilja, do družbe, povzročiteljev in financerjev. Le preko natančnega dokumentiranja opravljenega dela in rezultatov se lahko programe primerja med seboj in vrednoti njihovo uspešnost.

10.2.2. OSNOVNA NAČELA VODENJA DOKUMENTACIJE

⇒ [Sistematično načrtovanje in financiranje](#)

V kolikor je dokumentiranje oziroma vodenje dokumentacije del programa, mora biti dokumentiranje sistematično načrtovano, dodeljeni mu morajo biti tudi primerni viri financiranja. Dokumentiranje in evalvacija morata biti financirana kot bistvena dela programov za povzročitelje nasilja. [Pomembno je zbiranje dodatnih informacij iz različnih virov](#): od povzročitelja nasilja, partnerke (sedanje, bivše, nove), otrok, policije, sodnega sistema, centrov za socialno delo ter drugih organizacijah za pomoč žrtvam. V vsakem primeru je

potrebno zabeležiti vir podatkov in spoštovati državne zakone v zvezi z varstvom osebnih podatkov.

⇒ Standardizacija

Da se zagotovi zbiranje istih informacij za vsakega vključenega uporabnika, je koristno zbirati informacije s standardiziranimi oblikami. Uporaba standardiziranih sredstev omogoča primerjavo med različnimi programi in olajša raziskovanje.

⇒ Zasebnost in pravni aspekti

Z zbranimi podatki je potrebno ravnati v skladu z Zakonom o varstvu osebnih podatkov in jih hraniti tako, da so dostopni samo strokovni delavki ali delavcu, ki dela neposredno s povzročiteljem nasilja. V skladu z zakonom se mora izvajati tudi vsaka oblika dokumentiranja in izmenjave informacij z drugimi strokovnimi delavci/kami (iz organizacij za podporo žrtvam ...). V skladu z zakonom morajo biti uporabniki informirani o shranjevanju in uporabi zbranih informacij, o zaupnosti in njenih omejitvah ter o pravici do dostopa in odvzema informacij. Vsi dogovori morajo biti vključeni v dokument o informirani privolitvi v obliki pogodbe ali dogovora, ki jo morata podpisati uporabnik in izvajalec/ka programa.

10.2.3. DOKUMENTACIJA IN FAZA VKLJUČITVE

Sistematično dokumentiranje informacij, pridobljenih v fazi vključitve v program, lahko služi za:

- oceno primernosti kandidata za program,
- komunikacijo in koordinacijo (z udeleženci, njihovimi (bivšimi) partnerkami, organizacijam za podporo žrtvam, organizacijo/ustanovo, ki je napotila uporabnika, drugimi sodelujočimi službami/strokovnimi delavkami in delavci ...),

- **načrtovanje dela** in po potrebi napotitev k drugim organizacijam (npr. k organizacijam za zdravljenje zasvojenosti, za pomoč pri težavah v duševnem zdravju, socialno-varstvenim službam ...),
- ocenjevanje **stopnje nevarnosti** in načrtovanje varnosti za žrtev,
- merjenje rezultatov in notranjo evalvacija dela,
- **razvijanje programa**, kot vir za raziskavo in za zunanjo evalvacijo.

Osnovna področja dokumentacije **v fazi vključitve** so naslednja:

- **Kontaktne podatke uporabnika in njegove (bivše in/ali sedanje) partnerke.** Iz varnostnih razlogov se te informacije lahko shranijo v drugi datoteki ali v drugem prostoru.
- **Kontaktne podatke drugih služb** ter strokovnih delavk in delavcev, ki delajo z uporabnikom in/ali njegovo partnerko (organizacija, ki je uporabnika napotila, organizacija za podporo žrtvam ...).
- **Socialno-demografski podatki:** starost, družinsko okolje, izobrazba, poklic, zaposlitveni status, dohodki oz. ekonomsko stanje, trenutna nastanitev in bivanjske okoliščine ...
- **Informacije o trenutnem stanju v družini:** trajanje in dinamika trenutnega partnerskega odnosa, stanje nastanitve, otroci. Podatki o tem, ali so bili otroci posredne ali neposredne žrtve nasilja ...
- **Informacije o vrsti, obsegu in posledicah nasilja:** nad kom je uporabnik nasilje izvajal (nad partnerko/bivšo partnerko, otroki, drugimi člani družine ...); zgodovina nasilja v odnosu (kdaj se je začelo, spremembe, prvi, najhujši, najbolj tipični, zadnji primer nasilja); vrste nasilja (fizično, psihično, spolno, ekonomsko); konkretna nasilna dejanja; pogostost, resnost in posledice nasilja ...
- **Informacije o kaznovanosti in odprtih (kazenskih) postopkih na sodišču:** ali se uporabnik udeležuje programa po odločbi sodišča ali napotitvi institucije; poročila policije, obsodbe, varnostne odredbe,

varstveno nadzorstvo, postopki v zvezi z zaupanjem otrok in stiki, pogojni odpust, pretekle obsodbe ...

- **Informacije o primarnem družinskem okolju:** informacije o odnosih v primarni družini, predvsem o nasilju in zlorabah, ki jih je uporabnik morebiti utrpel ali jim bil priča in o drugih pomembnih okoliščinah v primarni družini, na primer o zasvojenostih, težavah v duševnem zdravju ali drugih težkih in/ali kroničnih boleznih.
- **Informacije o težavah v duševnem zdravju in/ali drugih pomembnih zdravstvenih težavah** in prejšnjih ali sedanjih načinih zdravljenja/terapijah, vključno s podatki o morebitni medikamentozni terapiji; informacije o uživanju alkohola in/ali drugih psihoaktivnih substanc ...
- **Informacije o motiviranosti uporabnika za spremembo vedenja.**
- **Informacije o stopnji odgovornosti,** ki jo uporabnik prevzema za svoja nasilna dejanja in za njihove posledice, kot tudi o njegovi razlagi vzrokov za uporabo nasilja.
- **Dokumentacija o oceni tveganja:** ocena tveganja bi morala vključevati informacije o uporabniku, njegovi (bivši) partnerki in druge vire kot npr. poročila policije, podatke o preteklih obsodbah (lahko se uporabljajo standardizirana sredstva za ocenjevanje tveganja) ... Izvajalci/ke programov morajo izbirati primerna sredstva za ocenjevanje tveganja. Uporabljati je potrebno informacije, zbrane iz drugih virov, če so na razpolago (partnerka: sedanja/bivša/nova, otroci, služba za podporo žrtvam, poročila o kaznivih dejanjih ...).
- **Načrt dela na osnovi ocene tveganja:** dokumentirani morajo biti najpomembnejši cilji in postopki procesa svetovalnega dela, vključno z morebitnimi napotitvami k drugim službam, kadar mora uporabnik sočasno reševati več težav (zasvojenost, težave v duševnem zdravju ...).

- **Pogodba ali dogovor med izvajalcem/ko programa in uporabnikom, ki lahko vključuje:** osnovna pravila programa (prisotnost, točnost, sodelovanje ...); omejena zaupnost/dolžnost informiranja v zakonsko določenih primerih; privolitev v vzpostavitev stika z (bivšo) partnerko in drugimi službami, ki delajo z uporabnikom; zaveza za neuporabo nasilja ...
- **Letaki,** ki jih dobijo udeleženci ob vključitvi v program.

Pomembno: Vsaka sprememba informacij, dokumentiranih v vključitveni fazi, do katere lahko pride tekom programa, mora biti zabeležena. Načrt svetovalnega procesa mora biti ustrezno prilagojen, predvsem kar se tiče sprememb stopnje ponovitvene nevarnosti in ustreznih varnostnih ukrepov.

Pomembno je **določiti cilje svetovalnega procesa.** Med glavnimi cilji so ustavitev fizičnega nasilja in zmanjšanje zlorabljanja in nadzora. Dodatni cilj je **ponuditi uporabnikom alternative,** ki naj nadomestijo zlorabljanje, in jih spodbujati k delitvi moči in soodločanju v spoštljivem partnerskem odnosu. Dokazano je, da se pri evalvaciji zastavljenih ciljev ni priporočljivo zanašati samo na neposredni pogovor s povzročiteljem.

10.2.4. FAZA VKLJUČENOSTI V PROGRAM

Fazo vključenosti sestavljata **delo z uporabnikom** v času obiskovanja programa in **podpora njegovi partnerki/bivši partnerki.** Koristna je stalna notranja evalvacija. Uporabnik mora izpolniti strukturirano anketo/vprašalnik za evalvacijo ob koncu vsakega modula/srečanja. Tudi izvajalci/ke programov morajo izpolniti dokumentacijo o napredovanju posameznika v programu. To dokumentacijo je potrebno uporabljati skupaj z dokumentacijo strokovnih delavcev in delavk, ki so v stiku s partnerko. Tako se pridobi celovit pregled nad procesom.

Vidiki, dokumentirani v fazi vključenosti, so lahko:

- prisotnost (fizična prisotnost),
- sodelovanje (aktivno/pasivno),
- ponovitvena dejanja nasilja,
- pomembnejši dogodki v življenju,
- ločitev od partnerke v času vključenosti v program,
- nadaljnji ukrepi policije/kontakt udeleženca s policijo,
- sprememba naslova ali telefonske številke,
- proces in napredovanje, vključno s spremembo motivacije,
- domače naloge,
- prenehanje sodelovanja ...

10.2.5. ZAKLJUČNA FAZA/EVALVACIJA SVETOVALNEGA DELA

Evalvacija in merjenje rezultatov sta bistvenega pomena za vsak program. S sistematičnim dokumentiranjem vseh faz programa za povzročitelje nasilja lahko dosežemo visok nivo odgovornosti in kakovosti dela. V zaključni fazi je glavna **analiza sprememb** v vedenju uporabnika. Za merjenje rezultatov bi morali programi vsebovati vsaj osnovno notranjo evalvacijo, ki vključuje:

- **Pogovor z uporabnikom in njegovo partnerko** (trenutno, bivšo, novo) o njunem »zadovoljstvu« s programom. Sta zadovoljna s spremembami, ki jih je dosegel uporabnik? Kateri so po njunem mnenju najpomembnejši vidiki programa? Se partnerka počuti varno? Se je kakovost življenja spremenila? Katere veščine ali vpogledi so po njunem mnenju povzročili spremembo v stopnji nasilja? Tvrstna vprašanja lahko pomagajo izvajalcem/kam programov razumeti, kaj iz vsebine programa se zdi uporabnikom učinkovito. Zaradi neenakomerne razporeditve moči med žrtvijo in povzročiteljem se

razgovori opravijo ločeno z žrtvijo (a le, če si sodelovanja želi) ter s povzročiteljem.

- **Vodenje natančnih statistik** o številu napotitev, številu vključenih uporabnikov v program, številu tistih, ki so zaključili program in tistih, ki ga niso ter o številu prisotnih.

Priporočamo **uporabo anket ali vprašalnikov** za samoocenjevanje udeleženca in njegove partnerke kot dopolnilo individualnim pogovorom. Predvsem pogovori s partnerko udeleženca učinkovito pokažejo, do katere mere je udeleženec spremenil svoje nasilno vedenje. Obstaja tudi vrsta standardiziranih postopkov, ki so se izkazali koristni za merjenje rezultatov v programih za povzročitelje nasilja. Če je sodelovanje pri evalvaciji obvezen del programa, uporabnik hkrati s privolitvijo v sodelovanje v programu privoli tudi v sodelovanje pri evalvaciji. Raziskave so pokazale, da povzročitelji nasilja v družini pogosto neradi poročajo o sedanjem in/ali preteklem nasilju ali drugih relevantnih informacijah. **Dodatna poročila o vedenju udeleženca, vključno s pogovori z žrtvijo, so koristen vir informacij.** Zato bi morali programi predvidevati tesno sodelovanje s službami, ki nudijo podporo ženskam, žrtvam nasilja. Pogovore z žrtvami bi bilo potrebno izvajati preko strukturiranih modelov in standardiziranih postopkov, kar bi zagotovilo sistematično in časovno učinkovito zbiranje informacij o vedenju uporabnika. Dodatne informacije se lahko pridobijo tudi od otrok, policije, nadzornikov pogojno izpuščenega obsojenca ali drugih vpletenih institucij. **Evalvacija rezultatov programa se ukvarja z meritvijo vsake uporabnikove spremembe v teku časa**, npr. med obdobjem A (pred vključenostjo), obdobjem B (po vključenosti) in obdobjem C (v času opazovanja končnih rezultatov). Isti postopki, ki se uporabijo v fazi vključitve, se lahko uporabijo tudi kasneje. Ta model je pogosto imenovan »model pred in po terapiji/svetovanju«. Ocenjevalcu/ki omogoča primerjanje stanja uporabnika pred in po terapiji/svetovanju oz. vključenosti v program. Rezultati

standardiziranih postopkov se lahko primerjajo v različnih obdobjih za vsakega udeleženca. Ker to ne zahteva veliko časa in napora, bi bile lahko nekatere različice tega postopka vključene v sam program, čeprav imajo veliko pomanjkljivosti. Spremembe vedenja med obdobjem A in B namreč ni mogoče pripisati zgolj vključenosti v program. Možne so alternativne interpretacije (učinek kazenskih preiskav in kazni ali pomembne življenjske spremembe, kot npr. ločitev ...).

10.3. PRILOGA III: OSEBNI LIST

Ime in priimek: _____ Šifra: _____
Telefon: _____ Datum prvega kontakta: _____
Naslov: _____ Datum prekinitve: _____
Starost uporabnika/ce: _____ Datum ponovne vključitve: _____
Izobrazba: _____ Datum uvodnega razgovora: _____
Zaposlitveni status: _____ Datum zaključka na TSV: _____

Napotitev na DNK:

Org.: _____ Strokovni delavec/ka: _____
Kontaktna številka: _____ E-pošta: _____
Ukrep: _____

	Naslov predavanja/individualnega razgovora	Prisotnost TSV 2	Prisotnost TSV 2	Evalvacijski razgovori
1.	Nasilje			
2.	Nasilno vedenje kot zloraba moči			
3.	Dinamika nasilnih odnosov			
4.	Analiza primera			
5.	Predstave o partnerskem odnosu			
6.	Sporočila iz primarne družine in časa odraščanja			
7.	Čustva			
8.	Osebna odgovornost za ravnanje s čustvi			
9.	Razumevanje čustva jeze			
10.	Posesivno vedenja v povezavi z ljubosumjem			
11.	Tehnike preusmerjanja in sproščanja			
12.	Prezemanje odgovornosti			
13.	Time – out tehnika			
14.	Razlike med spoloma			
15.	Enakopravno/enakovredno partnerstvo			

16.	Prekinitev partnerskega odnosa			
17.	Nasilje nad otroki			
18.	Odnos med otrokom in očetom			
19.	Spoznavanje svojih potreb in potreb drugih ljudi			
20.	Zasvojenost in nasilje			
21.	Ničelna toleranca do nasilja			
22.	Razumevanje konfliktov			
23.	Specifika konfliktov v intimnopartnerskih odnosih			
24.	Veščine poslušanja in pogovarjanja			

Ali je bila izrečena prepoved približevanja? NE / DA

Kolikokrat: _____, čas trajanja prepovedi _____,
do koga _____

Ali je bil/a v priporu: NE / DA

Izrečena prepoved stikov: NE / DA

Stiki pod nadzorom: NE / DA

Ali je uporabnik/ca že bil obsojen/a zaradi nasilja: NE / DA

Informacije o nasilnem vedenju in ocena ponovitvene nevarnosti⁷²

Oblike nasilnega vedenja:

Zgodovina nasilnega vedenja:

Dinamika nasilnega vedenja: _____

Do koga, povzročene poškodbe: _____

⁷² Podatke pridobivamo s strani uporabnika, institucij in (bivše) partnerke.

Stopnja prevzemanja odgovornosti ob vstopu: 1 2 3 4 5 (glej dokumentacijo)

Stopnja prevzemanja odgovornosti ob izstopu: 1 2 3 4 5 (glej dokumentacijo)

Ocena ponovitvene nevarnosti ob vstopu⁷³: nizka srednja visoka

Ocena ponovitvene nevarnosti ob izstopu⁷⁴: nizka srednja visoka

Informacije o (bivši) partnerki: _____

Informacije o otrocih: _____

Podatki o izvedenih ukrepih (označi)

CSD	Navodilo v sklopu dela	
	Izdana odločba ali pisno navodilo (ocena ogroženosti ali PDZD)	
SODIŠČE	Pogojna obsodba – varstveno nadzorstvo z navodilom	
	Zaporna kazen	
	Pogojni odpust z varstvenim nadzorstvom	
TOŽILSTVO	Poravnava	
	Odloženi pregon	
DRUGO		

⁷³ Glej dokumentacijo.

⁷⁴ Glej dokumentacijo.

10.4. PRILOGA IV: EVALVACIJSKI VPRAŠALNIK ZA PROGRAM TSV

10.4.1. VPRAŠALNIK ZA UPORABNIKE/CE OB VSTOPU V PROGRAM

Spoštovani, v želji da bi izboljšali naš program, vam zastavljamo nekaj vprašanj. Izvedeti želimo vaše mnenje, ni pravih ali napačnih odgovorov. Hvala za sodelovanje.

1. 1. Datum: _____

1. 2. Spol: 1 - ženski 2 - moški

1. 3. Čas od vstopa v program do izvedbe ankete:

1 - do en teden,

2 - do en mesec,

3 - več kot en mesec (navedite število polnih mesecev): _____.

1. 4. Koliko ste pripravljeni za sodelovanje v programu? Svojo pripravljenost za sodelovanje ocenite od 1 do 5.

Čisto nič	Malo	Srednje	Precej	Zelo
1	2	3	4	5

1. 5. Kateri so glavni razlogi, zaradi katerih ste se odločili za udeležbo v programu? Lahko obkrožite več odgovorov.

1 - Želim prenehati s povzročanjem nasilja.

2 - Napotila me je pristojna služba (center za socialno delo, sodišče, tožilstvo, drugi).

3 - Svetovale so mi osebe iz moje socialne mreže (prijatelji/ce, znanci/ke, družinski člani, sodelavci/ke ...).

4 - drugo: _____

2. Prosimo, da pri vsaki navedeni osebi označite, ali je to oseba, s katero se običajno pogovarjate o osebnih stvareh, ki so za vas pomembne (na primer, kadar se sprete s kom, ki vam je blizu; ko se soočate z različnimi težavami in podobno). Pri vsaki osebi obkrožite ustrezno številko.

	Da	Ne	Ne morem odgovoriti
1. prijatelj/ica	1	0	98
2. sodelavec/ka	1	0	98
3. sosed/a	1	0	98
4. brat, sestra	1	0	98
5. drugi sorodniki	1	0	98
6. otrok	1	0	98
7. partner/ka	1	0	98
8. mama, oče	1	0	98
9. drugi uporabniki/ce v organizaciji	1	0	98
10. svetovalka/ec v organizaciji	1	0	98
11. drugi	1	0	98

3. Ali ste pred vključitvijo v program:

	Nikoli	Redko	Včasih	Pogosto	Zelo pogosto	Ne morem odgovoriti
3. 1. Zmerjali, žalili, zasmehovali ali poniževali drugo osebo?	1	2	3	4	5	98
3. 2. Udarili, topli ali kako drugače fizično ogrožali drugo osebo?	1	2	3	4	5	98
3. 3. Silili v spolnost ali povzročili drugo spolno nasilje do druge osebe (otipavanje, opolzko govorjenje, prisiljevanje v gledanje pornografije ...)?	1	2	3	4	5	98
3. 4. Povzročali ekonomsko nasilje do druge osebe (zahtevali ali odvzeli denar, prelagali denarne obveznosti na druge, silili v najem kredita ali prepis premoženja ...)?	1	2	3	4	5	98
3. 5. Koga omejevali pri stikih z	1	2	3	4	5	98

drugim osebami, zasledovali, nadlegovali po komunikacijskih sredstvih ali kako drugače omejevali svobodo?						
---	--	--	--	--	--	--

4. Kako ste pred vključitvijo v program ravnali, ko ste bili zelo jezni na drugo osebo?

	Nikoli	Redko	Včasih	Pogosto	Zelo pogosto	Ne morem odgovoriti
4. 1. Osebo sem fizično napadel/la: udaril/a, tepel/la ali kako drugače fizično ogrožal/a.	1	2	3	4	5	98
4. 2. Vpil/a sem na drugo osebo.	1	2	3	4	5	98
4. 3. Grozil/a sem z dvignjeno roko ali predmetom (palica, kuhalnica, nož ...).	1	2	3	4	5	98
4. 4. Grozil/a sem s fizičnim ali drugim nasiljem.	1	2	3	4	5	98
4. 5. Pomislil/a sem na nekaj, kar me pomiri.	1	2	3	4	5	98
4. 6. Kljub temu, da sem bil/a jezen/a, sem se spoštljivo pogovarjal/a.	1	2	3	4	5	98
4. 7. Odšel/la sem stran.	1	2	3	4	5	98
4. 8. Situacijo sem poskušal/a preobrniti v šalo.	1	2	3	4	5	98
4. 9. Osebo sem ignoriral/a.	1	2	3	4	5	98
4. 10. Konflikt sem rešil/a s pogovorom o težavi.	1	2	3	4	5	98
4. 11. Zelo sem bil/a jezen/na, a jeze nisem pokazal/a.	1	2	3	4	5	98
4. 12. Izgubil/a sem nadzor nad sabo in z nasilnim vedenjem ogrožal/a sebe, druge, premoženje.	1	2	3	4	5	98

4. 13. Zmerjal/a, žalil/a, zasmehoval/a ali omalovaževal/a sem drugo osebo.	1	2	3	4	5	98
---	---	---	---	---	---	----

5. V kolikor imate mladoletne otroke, prosimo, da odgovorite na naslednja vprašanja.

Ali ste pred vključitvijo v program:

	Nikoli	Redko	Včasih	Pogosto	Zelo pogosto	Ne morem odgovoriti
5. 1. Otroka udarili (po glavi, trebuhu, zadnjici), topli, brcali?	1	2	3	4	5	98
5. 2. Zmerjali, žalili, zasmehovali, kričali na otroka?	1	2	3	4	5	98
5. 3. Grozili otroku z dvignjeno roko ali palico, kuhalnico ...?	1	2	3	4	5	98
5. 4. Grozili otroku z nasiljem?	1	2	3	4	5	98
5. 5. Otroka kaznovali s pogojevanjem ljubezni (<i>Če ne boš ..., te ne bom imel/a rad/a</i>)?	1	2	3	4	5	98
5. 6. Otroka kaznovali in mu postavili meje s spoštljivim pogovorom in/ali dogovorom?	1	2	3	4	5	98
5. 7. V jezi izgubili nadzor nad sabo in ste z nasilnim vedenjem ogrožali otroka?	1	2	3	4	5	98
5. 8. Grozili z zapustitvijo (<i>Če ne boš ... bom odšel/a</i>) ?	1	2	3	4	5	98
5. 9. Otroka kaznovali tako, da mu niste dali jesti (<i>Ker nisi bil priden, ne dobiš večerje.</i>)?	1	2	3	4	5	98
5.10. Ko ste postali jezni, ste našli način, da se umirate, nato ste nadaljevali s	1	2	3	4	5	98

pogovorom ali aktivnostjo z otrokom?						
5. 11. Kolikokrat niste plačali preživnine za otroka?	1	2	3	4	5	98
5. 12. Se otroka neprimerno dotikali, ga otipavali, opolzko govorili, prisiljevali v gledanje pornografskega materiala ?	1	2	3	4	5	98

6. Koliko soglašate oz. ne soglašate z vsako od naslednjih trditev. Obkrožite ustrezno številko.

	Sploh ne soglašam	Ne soglašam	Niti soglašam niti ne soglašam	Soglašam	Močno soglašam	Ne morem odgovoriti
Ženske veliko pogosteje kot moški doživljajo nasilje.	1	2	3	4	5	98
Klofuta ni nasilje.	1	2	3	4	5	98
Moški bolje kot ženske odločajo, kako se bo ravnalo z denarjem v družini.	1	2	3	4	5	98
Razmišljam in govorim o svojih čustvih in občutjih.	1	2	3	4	5	98
Razumljivo je, da partner med prepirom partnerki reče, da je kurba.	1	2	3	4	5	98
Dolžnost partnerke je, da ima spolne odnose s partnerjem, tudi če si jih ona ne želi.	1	2	3	4	5	98
Dečki so v šoli uspešni, ker so pametni, deklice pa so v šoli uspešne, ker so pridne.	1	2	3	4	5	98
Za nasilje je vedno odgovorna samo oseba, ki ga povzroči.	1	2	3	4	5	98
Nasilje je posledica izzivanja druge osebe.	1	2	3	4	5	98

Nasilje je opravičljivo, če partnerka prevara partnerja.	1	2	3	4	5	98
Ko je otrok ali stara oseba bolan/a, je prav, da za to osebo enakovredno skrbijo moški in ženske.	1	2	3	4	5	98
Nasilje v družini se mora rešiti v družini, brez drugih ljudi ali služb.	1	2	3	4	5	98
Otroci, vzgajani s trdo roko, so bolj pripravljeni na življenje.	1	2	3	4	5	98
Moški bi morali opravljati več gospodinjskih del, kot jih opravljajo sedaj.	1	2	3	4	5	98

7. Imate še kakšne predloge, pripombe? Prosimo, napišite!

Hvala, vaši odgovori nam bodo v pomoč.

10.4.2. VPRAŠALNIK ZA UPORABNIKE/CE OB IZSTOPU IZ PROGRAMA

Spoštovani, v želji da bi izboljšali naš program, vam zastavljamo nekaj vprašanj. Izvedeti želimo vaše mnenje, ni pravih ali napačnih odgovorov. Hvala za sodelovanje.

1. 1. Datum: _____

1. 2. Spol: 1 - ženski 2 - moški

1. 3. Čas od vstopa v program do izvedbe ankete:

- 1 - do en mesec,
- 2 - do pol leta,
- 3 - do eno leto,
- 4 - več kot eno leto (navedite število polnih mesecev): _____.

1. 4. Vprašalnik izpolnujemo:

- ob evalvaciji,
- ob izstopu iz programa.

1. 5. Kako pogosto ste obiskovali naš program

- 1 - najmanj enkrat tedensko
- 2 - nekajkrat na mesec
- 3 - enkrat na mesec
- 4 - nekajkrat letno
- 5 - enkrat na leto
- 6 - manj kot enkrat na leto

2. Prosimo, da pri vsaki navedeni osebi označite ali je to oseba, s katero se običajno pogovarjate o osebnih stvareh, ki so za vas pomembne (na primer, kadar se sprete s kom, ki vam je blizu; ko se soočate z različnimi težavami in podobno). Pri vsaki osebi obkrožite ustrezno številko.

	Da	Ne	Ne morem odgovoriti
1. prijatelj, prijateljica	1	0	98
2. sodelavec, sodelavka	1	0	98
3. sosed/a	1	0	98

4. brat, sestra	1	0	98
5. drugi sorodniki	1	0	98
6. otrok	1	0	98
7. partner/ka	1	0	98
8. mama, oče	1	0	98
9. drugi uporabniki/ce v organizaciji	1	0	98
10. svetovalka/ec v organizaciji	1	0	98
11. drugi	1	0	98

3. Ali ste v času vključenosti v program:

	Nikoli	Redko	Včasih	Pogosto	Zelo pogosto	Ne morem odgovoriti
3.1. Zmerjali, žalili, zasmehovali ali omalovaževali drugo osebo?	1	2	3	4	5	98
3.2. Udarili, topli ali kako drugače fizično ogrožali drugo osebo?	1	2	3	4	5	98
3.3. Silili v spolnost ali povzročili drugo spolno nasilje do druge osebe (otipavanje, opolzko govorjenje, prisiljevanje v gledanje pornografije ...)?	1	2	3	4	5	98
3.4. Povzročali ekonomsko nasilje do druge osebe (zahtevali ali odvzeli denar, prelagali denarne obveznosti na druge, silili v najem kredita ali prepis premoženja ...)?	1	2	3	4	5	98
3.5. Koga omejevali pri stikih z drugimi osebami, zasledovali, nadlegovali po komunikacijskih sredstvih ali kako drugače omejevali svobodo?	1	2	3	4	5	98

4. Kako ste v času vključenosti v program ravnali, ko ste bili zelo jezni na drugo osebo?

	Nikoli	Redko	Včasih	Pogosto	Zelo pogosto	Ne morem odgovoriti
4. 1. Osebo sem fizično napadel/la: udaril/a, tepel/la ali kako drugače fizično ogrožal/a.	1	2	3	4	5	98
4. 2. Vpil/a sem na drugo osebo.	1	2	3	4	5	98
4. 3. Grozil/a sem z dvignjeno roko ali predmetom (palica, kuhalnica, nož ...).	1	2	3	4	5	98
4. 4. Grozil/a sem s fizičnim ali drugim nasiljem.	1	2	3	4	5	98
4. 5. Pomislil/a sem na nekaj, kar me pomiri.	1	2	3	4	5	98
4. 6. Kljub temu, da sem bil/a jezen/a, sem se spoštljivo pogovarjal/a.	1	2	3	4	5	98
4. 7. Odšel/la sem stran.	1	2	3	4	5	98
4. 8. Situacijo sem poskušal/a preobrniti v šalo.	1	2	3	4	5	98
4. 9. Osebo sem ignoriral/a.	1	2	3	4	5	98
4. 10. Konflikt sem rešil/a s pogovorom o težavi.	1	2	3	4	5	98
4. 11. Zelo sem bil/a jezen/na, a jeze nisem pokazal/a.	1	2	3	4	5	98
4. 12. Izgubil/a sem nadzor nad sabo in z nasilnim vedenjem ogrožal/a sebe, druge, premoženje.	1	2	3	4	5	98
4. 13. Zmerjal/a, žalil/a, zasmehoval/a ali omalovaževal/a sem drugo osebo.	1	2	3	4	5	98

5. V kolikor imate mladoletne otroke, prosimo, da odgovorite na naslednja vprašanja. Ali ste v času vključenosti v program:

	Nikoli	Redko	Včasih	Pogosto	Zelo pogosto	Ne morem odgovoriti
5. 1. Otroka udarili (po glavi, trebuhu, zadnjici), tepli, brcali?	1	2	3	4	5	98
5. 2. Zmerjali, žalili, zasmehovali, kričali na otroka?	1	2	3	4	5	98
5. 3. Grozili otroku z dvignjeno roko ali palico, kuhalnico ...?	1	2	3	4	5	98
5. 4. Grozili otroku z nasiljem?	1	2	3	4	5	98
5. 5. Otroka kaznovali s pogojevanjem ljubezni (Če ne boš ..., te ne bom imel/a rad/a)?	1	2	3	4	5	98
5. 6. Otroka kaznovali in mu postavili meje s spoštljivim pogovorom in/ali dogovorom?	1	2	3	4	5	98
5. 7. V jezi izgubili nadzor nad sabo in ste z nasilnim vedenjem ogrožali otroka?	1	2	3	4	5	98
5. 8. Grozili z zapustitvijo (Če ne boš ... bom odšel/a)?	1	2	3	4	5	98
5. 9. Otroka kaznovali tako, da mu niste dali jesti (Ker nisi bil priden, ne dobiš večerje.)?	1	2	3	4	5	98
5.10. Ko ste postali jezni, ste našli način, da se umirate, nato ste nadaljevali s pogovorom ali aktivnostjo z otrokom?	1	2	3	4	5	98
5. 11. Kolikokrat niste plačali preživnine za otroka?	1	2	3	4	5	98
5. 12. Se otroka neprimerno dotikali, ga otipavali, opolzko govorili, prisiljevali v gledanje pornografskega materiala?	1	2	3	4	5	98

6. Koliko soglašate oz. ne soglašate z vsako od naslednjih trditev. Obkrožite ustrezno številko.

	Sploh ne soglašam	Ne soglašam	Niti soglašam niti ne soglašam	Soglašam	Močno soglašam	Ne morem odgovoriti
Ženske veliko pogosteje kot moški doživljajo nasilje.	1	2	3	4	5	98
Klofuta ni nasilje.	1	2	3	4	5	98
Moški bolje kot ženske odločajo, kako se bo ravnalo z denarjem v družini.	1	2	3	4	5	98
Razmišljam in govorim o svojih čustvih in občutjih.	1	2	3	4	5	98
Razumljivo je, da partner med prepirom partnerki reče, da je kurba.	1	2	3	4	5	98
Dolžnost partnerke je, da ima spolne odnose s partnerjem, tudi če si jih ona ne želi.	1	2	3	4	5	98
Dečki so v šoli uspešni, ker so pametni, deklice pa so v šoli uspešne, ker so pridne.	1	2	3	4	5	98
Za nasilje je vedno odgovorna samo oseba, ki ga povzroči.	1	2	3	4	5	98
Nasilje je posledica izzivanja druge osebe.	1	2	3	4	5	98
Nasilje je opravičljivo, če partnerka prevara partnerja.	1	2	3	4	5	98
Ko je otrok ali stara oseba bolan/a, je prav, da za to osebo enakovredno skrbijo moški in ženske.	1	2	3	4	5	98
Nasilje v družini se mora rešiti v družini, brez drugih ljudi ali služb.	1	2	3	4	5	98
Otroci, vzgajani s trdo roko, so bolj pripravljeni na življenje.	1	2	3	4	5	98
Moški bi morali opravljati več gospodinjskih del, kot jih opravljajo sedaj.	1	2	3	4	5	98

7. 1. Ali vas je svetovalec/ka seznanil/a s pravicami, ki jih imate v programu?

Zelo malo	Malo	Srednje	Veliko	Zelo veliko	Ne vem
1	2	3	4	5	98

7. 2. Kako ocenjujete odnos in sodelovanje s svetovalcem/ko?

Zelo slabo	Slabo	Srednje	Dobro	Zelo dobro	Ne vem
1	2	3	4	5	98

7. 3. Kako ocenjujete delo svetovalca/ke?

Zelo slabo	Slabo	Srednje	Dobro	Zelo dobro	Ne vem
1	2	3	4	5	98

8. 1. Koliko vam je ta program do sedaj pomagal pri spremembah v odnosih?

Zelo malo	Malo	Srednje	Veliko	Zelo veliko	Ne vem
1	2	3	4	5	98

8. 2. Ali menite, da vam je program pomagal reševati probleme, zaradi katerih ste se vključili vanj?

Zelo malo	Malo	Srednje	Veliko	Zelo veliko	Ne vem
1	2	3	4	5	98

8. 3. Ali bi se ponovno vključili v program, če bi bili znova v podobni situaciji?

Nisem prepričan	Dvomim	Neodločen	Dopuščam možnost	Popolnoma sem prepričan	Ne vem
1	2	3	4	5	98

8. 4. Ali bi program priporočili vašim prijateljem, znancem, če bi bili v podobni situaciji kot vi?

Nisem prepričan	Dvomim	Neodločen	Dopuščam možnost	Popolnoma sem prepričan	Ne vem
1	2	3	4	5	98

9. Imate še kakšne predloge, pripombe? Prosimo, napišite!

Hvala, vaši odgovori nam bodo v pomoč.

10.5. PRILOGA V: DOPIS ZA OBVEŠČANJE ŽRTVE

10.5.1. DOPIS ZA TOŽILSTVO

Spoštovani,

v okviru postopka odloženega pregona v kazenski zadevi ste se kot oškodovanka/ec odločili za odložitev kazenskega pregona zoper obdolženca/ko, v kolikor se bo obdolženec/ka vključil/a v program *Trening socialnih veščin za osebe, ki povzročajo nasilje*, ki ga izvajamo na Društvu za nenasilno komunikacijo.

Na Društvu za nenasilno komunikacijo opažamo, da vključitev povzročitelja/ice v program pogosto vpliva na odločitev osebe z izkušnjo nasilja, da se vrne v partnerski odnos, v katerem je doživljala nasilje, ali sprejme druge odločitve, ki temeljijo na prepričanju, da vključitev v program hkrati pomeni tudi prenehanje povzročanja nasilja. **Vključitev povzročitelja/ice nasilja v naš ali katerikoli drug program žal ne zagotavlja, da bo žrtev varna in da bo ogroženost prenehala**, saj so zato potrebni še številni drugi ukrepi. Učenje nenasilne komunikacije je zahteven in dolgotrajen proces, *Trening socialnih veščin* pa le prvi korak. Program je namenjen temu, da bi osebe, ki povzročajo nasilje, prepoznale vzorce in osebna prepričanja, ki jim omogočajo opravičevanje lastnega nasilnega vedenja in bi tako postopoma prevzele odgovornost za lastno vedenje.

Vsaka žrtev nasilja, katere partner/ica je vključen/a v program Društva za nenasilno komunikacijo, ima pravico do vseh informacij v zvezi z našim načinom dela s povzročitelji/cami nasilja in o njihovem sodelovanju v programu, zato nas lahko pokličete na telefonsko številko _____ ali gsm: _____ (svetovalec/ka _____) in se seznanite z dejanskim učinkom, ki ga ima program na povzročitelja/ico nasilja. Posredovali vam bomo tiste informacije, ki so pomembne za vašo

varnost in/ali varnost vaših bližnjih. [Povzročitelj/ica nasilja o pogovoru ne bo obveščen/a.](#)

Želimo Vas tudi obvestiti, da na Društvu za nenasilno komunikacijo osebam z izkušnjo nasilja nudimo brezplačno psihosocialno podporo ter svetovanje, informiranje ter pravno svetovanje (osebno svetovanje, telefonsko svetovanje, elektronsko svetovanje), prav tako tudi spremstvo na institucije in zagovorništvo. V kolikor menite, da takšno podporo potrebujete, se lahko tudi sami vključite v programe našega društva.

Prijazen pozdrav!

Društvo za nenasilno komunikacijo

10.5.2. DOPIS ZA CENTER ZA SOCIALNO DELO ALI DRUGE INSTITUCIJE/ORGANIZACIJE

Spoštovani,

na Društvo za nenasilno komunikacijo se je v program [Trening socialnih veščin za osebe, ki povzročajo nasilje,](#)

dne _____

vključil _____,

stanujoč _____.

Njegova sedanja/bivša partnerka ter njuni otroci (če jih imata) v programe društva niso vključeni. Da bi zmanjšali njeno/njihovo ogroženost, vas prosimo, da ji posredujete informacije, ki jih podajamo v nadaljevanju.

Hvala za sodelovanje in prijazen pozdrav,

Društvo za nenasilno komunikacijo

Na Društvu za nenasilno komunikacijo (v nadaljevanju DNK) opažamo, da osebe z izkušnjo nasilja zaradi vključitve povzročitelja nasilja v naš program velikokrat ustavijo ločitvene in druge postopke, v upanju, da bo s pomočjo programa povzročitelj prenehal uporabljati nasilje. Prav tako vključitev povzročitelja v program pogosto vpliva na odločitev osebe z izkušnjo nasilja, da se vrne v partnerski odnos, v katerem je doživljala nasilje.

Vključitev povzročitelja nasilja v naš ali katerikoli drug program žal ne zagotavlja, da bo žrtev varna oz. bo njena ogroženost prenehala. Potrebni so še številni drugi ukrepi. Vključitev bivšega ali sedanjega partnerja v program za delo s povzročitelji ni dovolj in ne more biti edino merilo spremembe vedenja ter opuščanja uporabe nasilja. Učenje nenasilne komunikacije je zahteven in dolgotrajen proces, *Trening socialnih veščin* pa le prvi korak.

Na DNK osebam z izkušnjo nasilja nudimo brezplačno psihosocialno podporo ter svetovanje, informiranje ter pravno svetovanje (osebno svetovanje, telefonsko svetovanje, elektronsko svetovanje), prav tako tudi spremstvo na institucije in zagovorništvo. Prav tako jim omogočamo, da se seznanijo z dejanskim učinkom, ki ga ima program TSV na povzročitelja nasilja. Vsaka žrtev nasilja, katere partner/bivši partner je vključen v program DNK, ima pravico do vseh informacij v zvezi z našim načinom dela s povzročitelji nasilja in o sodelovanju njenega partnerja/bivšega partnerja v našem programu, zato nas lahko pokličete na telefonsko številko _____ ali gsm: _____ (svetovalec/ka _____) 01/43 44 822. Posredovali vam bomo tiste informacije, ki so pomembne za vašo varnost in/ali varnost vaših bližnjih. Povzročitelj nasilja o pogovoru ne bo obveščen.

10.6. PRILOGA VI: DOGOVOR O VKLJUČITVI V TRENING SOCIALNIH VEŠČIN TER OSEBNA PRIVOLITEV

1. Program poteka v prostorih, ki jih zagotovi Društvo za nenasilno komunikacijo (v nadaljevanju DNK).
2. Skupinsko in/ali individualno delo je za uporabnike/ce brezplačno.
3. Uporabnik/ca mora v programu *Treningu socialnih veščin za osebe, ki povzročajo nasilje, 2* (v nadaljevanju TSV2) aktivno sodelovati, kar pomeni, da aktivno posluša in razmišlja o izpostavljenih temah ter se o njih pogovarja.
4. Uporabnika/co lahko v program TSV2 napotijo državne institucije, druge organizacije ali pa se v program vključi na lastno pobudo.
5. Uporabnik/ca je dolžan/na upoštevati in izvajati ukrepe, ki mu/ji jih izrečejo sodišča in druge institucije glede stikov z otroki, preživnine, prepovedi približanja in druge ukrepe, ki so povezani z ohranjanjem varnosti žrtev, tudi če se z njimi ne strinja. Če uporabnik/ca zgornjih ukrepov ne upošteva, ga lahko svetovalec/ka po svoji strokovni presoji izključi iz programa.
6. Uporabnik/ca prihaja na srečanja skupine/individualne pogovore točno. Če uporabnik/ca neupravičeno (brez dogovora s svetovalcem/ko) zamudi več kot 15 minut, lahko na srečanju skupine/razgovoru sodeluje, vendar se mu/ji obisk ne šteje v evidenco prisotnosti.

7. Uporabnik/ca ne sme prihajati na srečanja skupine/razgovore v opitem stanju ali pod vplivom drugih psihoaktivnih snovi. Če svetovalec/ka opazi moteče vedenje in oceni, da je posledica opitosti ali vpliva drugih psihoaktivnih snovi, sme uporabnika/co odsloviti in mu/ji ne dovoliti prisostvovati na predavanju ali razgovoru.
8. Obvezna je redna udeležba na štiriindvajsetih srečanjih skupine ali na štiriindvajsetih individualnih razgovorih. Svetovalec/ka beleži vsakokratno prisotnost in odsotnost uporabnika/ce. Ko uporabnik/ca zaključi program, o tem svetovalec/ka obvesti institucijo, ki ga je napotila. Uporabnik/ca lahko dobi potrdilo o obisku programa, če ga potrebuje za delodajalca. Potrdilo se izda vsakič znova, nikoli vnaprej.
9. Če uporabnik/ca neupravičeno (brez dogovora s svetovalcem/ko) manjka več kot na dveh zaporednih srečanjih, lahko svetovalec/ka po svoji strokovni presoji odloči, da se zanj/o program predčasno zaključi. O tem svetovalec/ka obvesti institucijo, ki ga je napotila. V kolikor je možno, svetovalec/ka o tem obvesti tudi osebe, ki so s strani uporabnika/ce doživele nasilje ali institucije, ki so s temi osebami v stiku. Če želi uporabnik/ca s programom nadaljevati, lahko to zanj/o pomeni, da prične z novim ciklom 24-ih srečanj skupine/individualnih srečanj. O tem odloči svetovalec/ka po svoji strokovni presoji.
10. S podpisom dogovora uporabnik/ca privoli v zbiranje, obdelavo in hranjenje naslednjih osebnih podatkov:
 - ime in priimek,
 - podatki o prebivališču,
 - kontaktni podatki,
 - drugi podatki, ki jih uporabnik/ca prostovoljno preda DNK.

Uporabnik/ca, ki je v program napoten na podlagi sodbe, s katero mu/ji je bil izrečen ukrep varstvenega nadzorstva, svetovalcu/ki izroči na vpogled sodbo, s katero mu/ji je bil izrečen ukrep varstvenega nadzorstva, ter dovoli njeno preslikavo, obdelavo in hranjenje. Če uporabnik/ca sodbe ne izroči sam, dovoli pristojnemu sodišču oziroma centru za socialno delo, da kopijo sodbe posreduje DNK.

11. Osebni podatki se zbirajo, obdelujejo in hranijo izključno z namenom izvajanja programov društva. Društvo bo pridobljene podatke hranilo in varovalo skladno z zahtevami 24. in 25. člena Zakona o varstvu osebnih podatkov (Ur.l. RS, št. 94/2007; v nadaljevanju ZVOP). Tako zbranih osebnih podatkov v nobenem primeru ne bo posredovalo tretjim osebam, razen na podlagi izrecne zahteve uporabnikov (fizična ali pravna oseba ali druga oseba javnega ali zasebnega sektorja, ki se ji posredujejo ali razkrijejo osebni podatki – 8. točka 6. člena ZVOP-1), ki imajo za pridobivanje osebnih podatkov podlago v zakonu, na podlagi osebne privolitve uporabnika, na katerega se osebni podatki nanašajo, ali po pogodbenem razmerju, prav tako pa teh osebnih podatkov ne bo iznašalo v druge države (niti v države članice EU, niti v tretje države).
12. Informacije o tem, ali uporabnik/ca prihaja na predavanja/razgovore, kdaj in kolikokrat se je predavanj/razgovorov udeležil/a, lahko DNK posreduje naslednjim osebam: osebi, do katere je uporabnik/ca povzročal/a nasilje ter strokovnjakom in strokovnjakinjam na pristojnem centru za socialno delo, policiji, sodišču, tožilstvu in nevladnim organizacijam, ki nudijo pomoč osebi, do katere je bil/a uporabnik/ca nasilen/na. DNK lahko tudi pove, ali sodelovanje

uporabnika/ce v programu glede prisotnosti in aktivnega sodelovanja ustreza zahtevam društva.

13. Če svetovalec/ka po svoji strokovni presoji oceni, da obstaja visoka stopnja nevarnosti, da se nasilje ponovi, o tem obvesti institucijo, ki je uporabnika/co napotila. V kolikor je možno, o tem obvesti tudi osebe, ki so ogrožene, ali institucije, ki so z ogroženimi osebami v stiku.

14. Če svetovalec/ka pri svojem delu izve za okoliščine, na podlagi katerih je mogoče sklepati, da se izvaja nasilje, postopa v skladu z določbami Zakona o preprečevanju nasilja v družini (Uradni list RS, št. 16/08; dolžnost prijave).

Strinjam se z zgoraj navedenimi pravili.

Ime in priimek uporabnika/ce:

Ime in priimek svetovalca/ke:

Podpis:

Podpis:

V/na _____, dne _____

10.7. PRILOGA VII: NASILJE IN IZRAZOSLOVJE⁷⁵

⇒ Družinsko nasilje

Gre za zavajajoč in neustrezen izraz, ki vsiljuje domnevo, da gre za nasilje, katerega povzročitelji, povzročiteljice in žrtve so v enaki meri vsi družinski člani in članice, torej pripadniki obeh spolov, vseh starosti in generacij. Družinsko nasilje je kot termin morda ustrezen za t. i. "institucionalno" obliko nasilja, ki ga družina kot institucija (s svojimi pravili, strukturo moči, moralo ...) izvaja nad svojimi člani in članicami. Lahko se ga razume tudi v kontekstu "meddružinskega" nasilja, to je nasilja med različnimi družinami oz. klani.

⇒ Nasilje v družini

Ta izraz opredeljuje nasilje zgolj glede na prostor njegovega dogajanja oz. na tip odnosov (družinski odnosi). Zato vključuje vse oblike nasilja, ki se dogajajo v družini, ne glede na njihove povzročitelje, žrtve, odgovornost za nasilje in pogostost nasilja. Zaradi tega je potrebno posamezne tipe nasilja znotraj družine opredeliti in obravnavati posebej: nasilje nad ženskami, nasilje nad otroki, nasilje nad starejšimi, nasilje nad osebami s posebnimi potrebami, nasilje nad moškimi itd. Raziskave dokazujejo, da so med vsemi naštetimi oblikami nasilja v družini v več kot 90% žrtve ženske in otroci, kar zelo izostri dejansko problematiko nasilja v družini. Povzročitelji nasilja v družini so v veliki večini moški, žrtve pa v zelo visokem odstotku ženske in otroci.

⇒ Nasilje nad ženskami in nasilje nad otroki v družini

Ker izraza družinsko nasilje in nasilje v družini ne pojasnujeta, kdo so povzročitelji in žrtve nasilja v družini in odgovornost za nasilje neustrezno porazdelita na vse družinske člane in članice, so nevladne organizacije in del

⁷⁵ Aničić, K. in Lešnik Mugnaioni, D. (2002). *Nasilje-nenasilje*, Ljubljana.

strokovne javnosti že pred časom pričeli namesto omenjenih izrazov uporabljati izraz nasilje nad ženskami in nasilje nad otroki v družini.

⇒ **Nasilnež/nasilnica**

Nasilnež, nasilnik, nasilnica ali nasilen človek so poimenovanja, ki kot sopomenke označujejo predvsem osebnost tistega, ki povzroča oz. izvaja nasilje. Pri tem vsi izrazi predpostavljajo, da je nasilje oz. nasilnost nekaj, kar je lastno, vrojeno takemu človeku, zato je tudi njihova odgovornost za storjena nasilna dejanja manjša. Hkrati se z etiketo osebnosti kot nasilne oz. nasilniške vnaprej jemlje taki osebi možnost, da spremeni svojo komunikacijo z okoljem in se nauči nenasilnega vedenja.

⇒ **Storilec/storilka**

Storilec oz. storilka je pravni termin, ki označuje osebo, ki je storila kaznivo dejanje. Ker je nasilje v družini kaznivo dejanje, je to po našem mnenju primerno poimenovanje. Opisuje ravnanje, ki je prepovedano, ne opisuje pa človekove osebnosti.

⇒ **Povzročitelj/povzročiteljica**

Povzročitelj oz. povzročiteljica nasilja je izraz, katerega kritična ost je uperjena v nasilno vedenje tistega, ki nasilje izvaja. Termin je nevtralen do njegove osebnosti, zato dopušča možnost, da povzročitelj/ica nasilja lahko preneha z nasilnim vedenjem in se nauči nenasilne komunikacije z okoljem.

⇒ **Žrtev**

Najširše in najpogosteje uporabljamo izraz žrtev za označitev osebe, ki trpi, utrpi, preživi nasilje. Ugovor, ki je glede uporabe tega izraza v zadnjem času vse bolj prisoten, je v tem, da osebi, ki preživlja oz. je preživela nasilje, pripisuje popolnoma pasivno pozicijo in nemoč. Tako žrtvi jemlje moč, ki jo ima oz. jo je imela, da je sploh preživela nasilje, in moč, ki jo bo potrebovala za korake pri premagovanju posledic nasilja.

⇒ Preživeli/preživela

Gre za termin, ki izžareva veliko energije, odločnosti in moči. Z njim dobi žrtev priznanje, da je uspela preživeti nasilje. S tem se okrepi njeno moč v boju zoper nasilje in iskanju poti iz nasilja. Pri rabi termina pa včasih prihaja do nejasnosti in mešanja z drugimi oz. drugače preživelimi.

⇒ Oseba z izkušnjo nasilja

To poimenovanje žrtev nasilja opredeljuje zelo nevtralnno, poudarek pa je na njeni izkušnji nasilja. S tem se ost izraza uperi zoper dejanje, dogodek, izkušnjo, vendar ne zoper osebo, ki je nasilje preživela. Ta izraz je ustrezen predvsem v kontekstu premagovanja posledic nasilja, ker odgovornost išče v dejanju samem oz. povzročitelju tega dejanja in ne v žrtvi nasilja.

V pričujočem priročniku uporabljamo, glede na ustreznost vsebini ter večjo jasnost besedila, tako izraz žrtev kot izraz oseba z izkušnjo nasilja, pri tem pa izraza žrtev ne uporabljamo kot poimenovanje za osebo, ki je v pasivni poziciji in nemočna, temveč zgolj kot poimenovanje za osebo, ki je utrpela, doživela ali doživlja nasilje.

VIRI IN LITERATURA

Smernice so nastajale na podlagi izkušenj, ki smo si jih pridobili v letih dela z osebami, ki povzročajo nasilje, kot tudi na podlagi znanj, ki so jih z nami delili drugi na različnih izobraževanjih, seminarjih, konferencah. Seveda smo v vsem tem času tudi marsikaj prebrali.

Na tem mestu navajamo gradiva, ki smo jih citirali tudi v smernicah:

Agnew, R. in Huguley, S. (1989). Adolescent violence towards parents. *Journal of Marriage and the Family*, št. 51, str. 699-711.

Amnesty International Slovenije (2013). *Šola človekovih pravic*. Dostopno na: <http://sola.amnesty.si>.

Aničić, K. in Lešnik Mugnaioni, D. (2002). *Priročnik za učiteljice, učitelje, svetovalne službe in vodstva šol*, uredila Lešnik Mugnaioni, Doroteja. Ljubljana: iz.

Bobic, N. (2004). *Adolescent Violence towards Parents*, Australian Domestic and Family Violence Clearinghouse.

Cornell, C. in Gelles, R. (1982). Adolescent to parent violence, *The Urban and Social Change Review*, vol. 15, št. 1, str. 8-14.

Cottrell, B. (2001). *Parent Abuse: The Abuse of Parents by their Teenage Children*, The Family Violence Prevention Unit, Health Canada.

DeKeseredy, W. S. (1993). *Four variations of family violence: A review of sociological research: a report prepared for the Family Violence Prevention Division*, Health Canada.

- Dernovšek, M. Z. (2015). Psihijatrija. V: *Prepoznavna in obravnavna žrtev nasilja v družini: priročnik za zdravstveno osebje*. Ljubljana: Zdravniška zbornica Slovenije.
- Dobash, R. (1998). *Rethinking violence against women*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Hagemann-White, C.; Kavemann, B. et al. (2004). *Working together to combat domestic violence: Cooperation, intervention, research. Findings of the evaluation research assessing intervention projects against domestic violence*. Berlin: Ministrstvo za družino, starejše, ženske in mlade.
- Hrovat, T., ur. (2015). *Nasilje nad otroki. Strokovne smernice dela z otrokom, ki doživlja zanemarjanje in/ali nasilje*. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo.
- International Labour Organization (2012). *Global estimate of Forced Labour*. Geneva: ILO Publications. Dostopno na: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---declaration/documents/publication/wcms_182004.pdf.
- Kazenski zakonik (KZ-1). *Uradni list Republike Slovenije*, št. 55/2008.
- Kelly, L. (2008). *Combating Violence Against Women*, Strasbourg: Council of Europe.
- Klančnik, A. T. mag., višji kriminalistični inšpektor specialist - svoje bogato znanje o internetni kriminaliteti in nasilju nad otroki preko informacijsko-komunikacijskih tehnologij je radodarno delil z nami na številnih posvetih ter izobraževanjih.
- Konvencija Sveta Evrope o preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter o boju proti njima. *Uradni list Republike Slovenije*, št. 1/2015.
- Kuhar, R. (2014). *Raziskava o pravni podinformiranosti LGBT skupnosti in vsakdanjem življenju gejev in lezbijk*. Raziskovalno poročilo. Projekt Dike.

- Leskošek, V.; Urek, M. in Zaviršek D. (2010). *Nacionalna raziskava o nasilju v zasebni sferi in partnerskih odnosih. Končno poročilo*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo.
- Leskošek, V. (2005). *Sovražni govor kot dejanje nasilja. Mi in oni: nestrpnost na Slovenskem*, ur. V. Leskošek, str. 81-95. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Lešnik Mugnaioni, D., ur. (2005). *Strategije za preprečevanje nasilja*. Ljubljana: Šola za ravnatelje.
- Leymann, H. *The mobbing encyclopaedia*, Dostopno na: <https://archive.is/>.
- Luberto, S.; Meško, G.; Bučar-Ručman, A. et al (2007). *Načini soočanja žensk z zalezovanjem: priročnik za žrtve in strokovnjake*. Projekt Daphne 04-1/091/W.
- Meško, G.; Frangež, D.; Rep, M. in Sečnik, K. (2006). *Zapor: družba znotraj družbe - pogled obsojencev na odnose in življenje v zaporu*. *Socialna pedagogika*, vol. 10, št. 3, str. 261 - 286.
- Micucci, J. A. (1995). *Adolescents who assault their parents: A family systems approach to treatment*, *Psychotherapy*, vol. 32, št. 1, str. 154-161.
- Milivojević, Z. (1999). *Psihoterapija i razumevanje emocija*. Beograd: Prometej.
- Paterson, R.; Luntz, H.; Perlesz, A. in Cotton, S. (2002). *Adolescent violence towards parents: Maintaining family connections when the going gets tough*, *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy*, vol. 23, št. 2, str. 90-100.
- Pomembni aspekti v zvezi z dokumentacijo in evalvacijo programov dela z moškimi, storilci nasilnih dejanj v družini, WWP – Delo s storilci nasilnih dejanj v družini v Evropi – Projekt Daphne II 2006 - 2008. Dostopno na: www.work-with-perpetrators.eu.

- Regan, L.; Kelly, L.; Morris, A. in Dibb, R. (2007). *If only we'd known: an exploratory study of seven intimate partner homicides in Engleshire*. London: Child & Woman Abuse Studies Unit.
- Salecl, T. (2004). *Spregovorimo o nasilju nad starejšimi, predstavitev Raziskave o nasilju nad starejšimi*, Urad Vlade Republike Slovenije za enake možnosti.
- Smernice za zaščito pravic otrok, žrtev trgovanja v jugovzhodni Evropi (2003)*. Unicef.
- Smernice za razvoj standardov za vzgojne programe za moške, storilce nasilnih dejanj v družini*, WWP – Delo s storilci nasilnih dejanj v družini v Evropi – Projekt Daphne II 2006 - 2008. Dostopno na: www.work-with-perpetrators.eu.
- Stiles-Shields, C. in Carroll, R. (2014). Same-Sex Domestic Violence: Prevalence, Unique Aspects, and Clinical Implications. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 636-648.
- Šenveter, N. (2011). *Nasilje na delovnem mestu zaradi spola*. Diplomsko delo. Univerza v Mariboru.
- TeamCares (2001). *Parents Abused by their Children: Ending the Abuse*.
- Trobevšek, Primož (2005). *Okvirne smernice za obravnavanje nasilja na delovnem mestu v zdravstvu*. Ženeva [i. E.] Ljubljana: Delovna skupina Za nenasilje v zdravstveni negi pri Zbornici zdravstvene in babiške nege Slovenije - Zvezi Društev Medicinskih Sester, Babič in Zdravstvenih Tehnikov Slovenije.
- Urad za enake možnosti (2010). *Posvet Enkrat ni nobenkrat*. Dostopno na: http://www.arhiv.uem.gov.si/si/delovna_podrocja/tematski_posveti/enkrat_ni_nobenkrat_posvet_o_nasilju_med_zmenkanjem/nasilje_med_zmenkanjem/.
- Ustava Republike Slovenije. *Uradni list Republike Slovenije*, št. 33/1991.

[Video Tea Consent \(2015\)](#). Emmeline May and Blue Seat Studios. Ogledati si ga je mogoče na: <https://www.youtube.com/watch?v=oQbei5JGiT8>.

[Zakon o delovnih razmerjih \(ZDR-1\)](#). *Uradni list Republike Slovenije*, št. 21/2013.

[Zakon o enakih možnostih žensk in moških \(ZEMŽM\)](#). *Uradni list Republike Slovenije*, št. 59/2002.

[Zakon o preprečevanju nasilja v družini](#). *Uradni list Republike Slovenije*, št. 16/2008.

[Zakon o spremembah in dopolnitvah Kazenskega zakonika \(KZ-1C\)](#). *Uradni list Republike Slovenije*, št. 54/2015.

[Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja \(ZUNEO-UPB1\)](#). *Uradni list Republike Slovenije*, št. 93/2007.

[Žakelj, T. \(2013\)](#). Nasilje med mladini v kibernetnem prostoru: Neraziskanost pojava v Sloveniji, *Razprave*, XXIX, 74, str. 107–123.

Društvo za nenasilno komunikacijo je nevladna, neprofitna in humanitarna organizacija, ustanovljena leta 1996. Delujemo v smeri preprečevanja nasilja in zmanjševanja posledic nasilja v družini in družbi.

Za osebe, ki so doživele nasilje, nudimo naslednje programe:

telefonska informacijsko-svetovalna pomoč na področju nasilja,
informacijsko-svetovalna pomoč preko elektronske in navadne pošte,
individualna pomoč ljudem, ki doživljajo nasilje (svetovanje),
socialno zagovorništvo za žrtve nasilja,
spremljevalstvo na institucije za žrtve nasilja,
varna hiša za ženske in otroke, žrtve nasilja,
varna namestitev za ženske in otroke, žrtve nasilja,
individualna pomoč otrokom in mladim, ki imajo izkušnjo nasilja,
svetovalnica za žrtve spolnega nasilja.

Osebe, ki povzročajo nasilje, se lahko vključijo v naslednje programe:

trening socialnih veščin,
trening starševskih veščin,
individualno svetovalno delo,
vodena skupina za mlade fante, ki se vedejo nasilno.

LJUBLJANA:

TEL: 01 4344 822, 031 770 120
e-naslov: info@drustvo-dnk.si

ENOTA KOPER:

TEL: 05 6393 170, 031 546 098
e-naslov: dnk.koper@siol.net

VARNA HIŠA:

TEL: 031 736 726
e-naslov: vh.dnk@siol.net

Za več informacij obiščite našo spletno stran www.drustvo-dnk.si ali našo **Facebook** stran.

Programne društva v letu 2015 sofinancirajo:

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA DELO, DRUŽINO,
SOCIALNE ZADEVE IN ENAKE MOŽNOSTI

Mestna občina
Ljubljana

Občina Domžale

MESTNA OBČINA KOPER
COMUNE CITTA DI CAPODISTRIA

OBČINA PIRAN
COMUNE DI PIRANO

MESTNA OBČINA CELJE

Občina Hrpelje-Kozina

Mestna občina Novo mesto

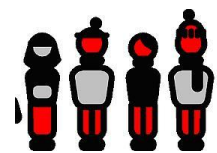
Mestna občina Slovenj Gradec

Občina Komen

Zavod Republike Slovenije
za zaposlovanje

Mestna občina Ljubljana - Urad za mladino

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA NOTRANJE ZADEVE